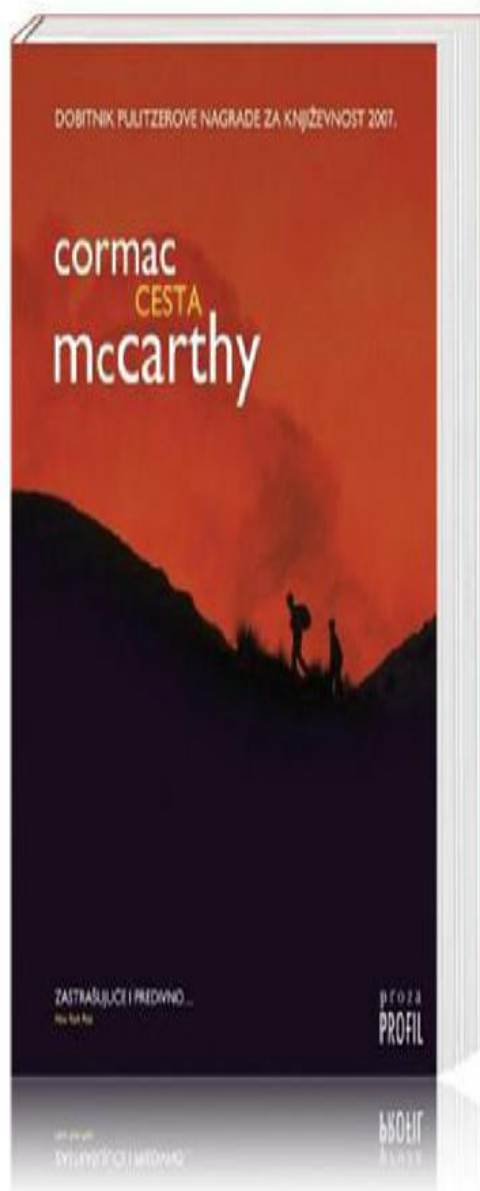
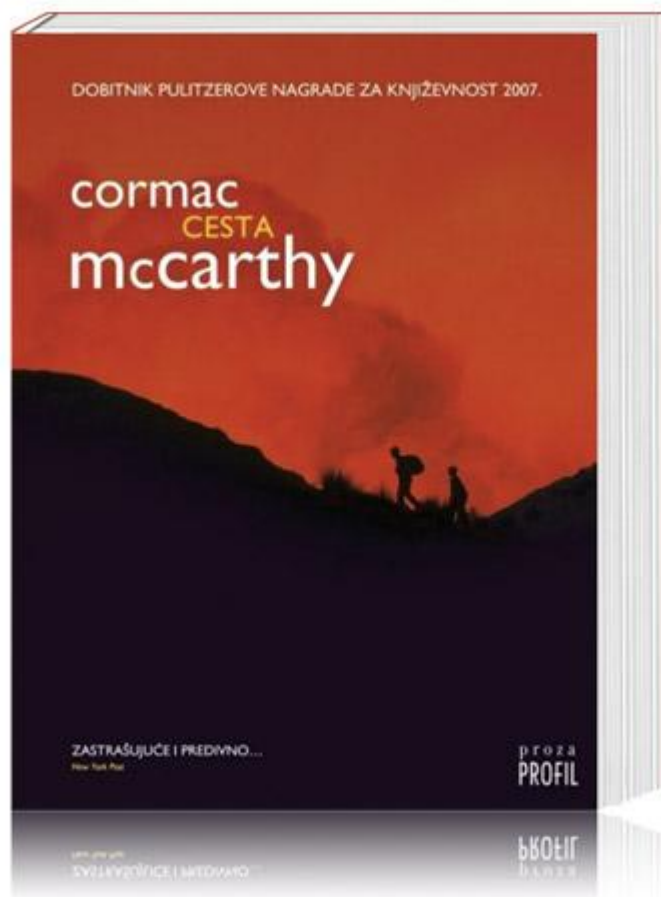

KIKA

CORMAC MCCARTHY CESTA

CORMAC MCCARTHY

CESTA

Kad se probudio u šumi, u hladnoći i mraku, pružio je ruku da dotakne dijete koje je spavalo pored njega. Noći tamnije od tame i dani sivlji od prethodnih. Kao početak hladnog glaukoma koji zamračuje svijet. Podigao je ruku i pustio je da se spušta polako sa svakim dragocjenim dahom.

Odgurnuo je plastičnu ceradu i izvukao se ispod pokrivača u svojoj prljavoj odjeći i pogledao prema istoku, tražeći svjetlost koje nije bilo. U snu, iz kojeg se probudio, ušao je u pećinu kamo ga je dijete dovelo za ruku. Njihovo je svjetlo plesalo po vlažnim sedrenim zidovima. Kao hodočasnici iz priče koju je progutala i u utrobi izgubila neka granitna zvijer. Duboki kameni dimnjaci, gdje voda kaplje i pjeva, odjekuju u tišini minutama zemlje i satima dana i godinama bez kraja. Sve dok nisu ušli u veliku kamenu prostoriju gdje je ležalo crno, prastaro jezero. A na drugoj je obali čudovište ustalo iz sedrenog jezera i podiglo gubicu s koje se cijedila voda, buljeći u svjetlo mrtvobijelim očima, slijepima kao paukova jaja. Nisko je zamahnulo glavom nad vodama kao da miriše ono što ne vidi.

Zgurano ondje onako blijedo, golo i prozirno, dok su mu alabasterne kosti bacale sjenu na kamenje iza njega. Utroba, kucajuće srce. Mozak koji je pulsirao unutar mutnog staklenog zvona. Ljuljalo je glavom lijevo i desno i tad je zastenjalo duboko, okrenulo se i pognulo i bezglasno otkaskalo u tamu.

S prvim je sivim svjetlom ustao i, ostavivši dječaka da spava, spustio se na cestu, čučnuo i proučavao okolinu prema jugu. Jalova, tiha, bezbožna. Pomislio je da je listopad, ali nije bio siguran. Godinama već nije bilježio datume. Išli su prema jugu. Ovdje neće preživjeti još jednu zimu.

Već se dovoljno razdanilo pa je dalekozorom promotrio dolinu ispod njih. Sve je blijedjelo i mračilo se. Meki se pepeo lagano vrtložio nad asfaltom. Proučavao je ono što je mogao vidjeti. Dijelove ceste između mrtvih stabala. Tražio je boju. Pokret. Bilo kakav trag, stup dima. Spustio je dalekozor, svukao pamučnu masku s lica pa obrisao nos o zapešće. Ponovo je dalekozorom pregledao kraj. A onda je samo sjedio ondje, držeći u ruci dalekozor, i promatrao pepeljasto

dnevno svjetlo kako se zgušnjava nad zemljom. Znao je samo da mu je to dijete jamstvo. Rekao je: Ako on nije riječ Božja, Bog nikada nije ni progovorio.

Kad se vratio, dječak je još spavao. Skinuo je s njega plavu plastičnu ceradu, složio je i iznio do košare za kupnju, spakirao je pa se vratio s tanjurima i nekoliko kukuruznih kolačića u plastičnoj vrećici i s plastičnom bocom sirupa. Na zemlju je rasprostro malo platno koje su koristili kao stol i postavio pribor. Izvadio je pištolj s pojasa i položio ga na tkaninu. A onda je sjeo i samo promatrao dječaka kako spava. Noću je skidao masku s lica i sad je ležala negdje među pokrivačima. Gledao je u dječaka, a onda ponovo kroz stabla prema cesti. Ovo nije bilo sigurno mjesto. Po danu bi ih vidjeli s ceste. Dječak se okretao pod pokrivačima. Onda je otvorio oči. Hej, tata, rekao je.

Ovdje sam.

Znam.

Sat poslije već su bili na cesti. Gurao je kolica, a obojica su nosili naprtnjače. U njima su bili važni predmeti. Ako bi morali napustiti kolica i bježati. Za ručku kolica bio je pričvršćen kromirani motociklistički retrovizor u kojem je promatrao cestu iza njih. Podigao je naprtnjaču više na ramena i ogledao se po pustoj zemlji. Cesta je bila prazna. Niže, u maloj dolini, vijugava siva rijeka.

Nepomična i uredna, s obalama opterećenima mrtvom trskom. Dobro si? pitao je. Dječak je kimnuo.

Onda su krenuli po asfaltu kroz metalno svjetlo, stopalima razbacujući pepeo; jedan drugome bili su čitav svijet.

Prešli su rijeku preko starog betonskog mosta i nakon nekoliko kilometara naišli na benzinsku crpku. Stajali su nasred ceste i proučavali je. Mislim da možemo ući, rekao je čovjek. Pogledati.

Korov kroz koji su gacali rasipao se u prašinu svuda oko njih. Prešli su asfaltu pistu i pronašli rezervoar crpke. Poklopca nije bilo pa se čovjek prignuo na laktovima kako bi pomirisao cijev, ali ustajao je miris tek slabo podsjećao na benzin. Ustao je i promotrio zgradu. Čudno je da su na crpkama cijevi još bile na mjestu. Prozori su netaknuti. Vrata dućana bila su otvorena pa je ušao. Uz jedan zid stajala je metalna kutija za alat.

Provjerio je ladice, ali ondje nije bilo ničeg korisnog. Dobar set manjih gedora. Zapinjač. Pregledao je i radionicu. Metalna bačva puna smeća. Ušao je u ured. Prašina i pepeo posvuda. Dječak je stajao na vratima. Metalni stol, blagajna. Neki stari automobilski priručnici, raskvašeni i vlažni. Izgužvani linoleum s mnogo mrlja odvajao se od stropa. Prešao je sobu do stola i ondje zastao. Onda je podigao telefonsku slušalicu i okrenuo prastari broj kuće svog oca. Dječak ga je promatrao. Što to radiš? pitao je.

Polu kilometra dalje niz cestu zaustavio se i pogledao unatrag. Ne razmišljamo, rekao je. Moramo se vratiti. Gurnuo je kolica s ceste i nagnuo ih tako da se ne vide. Ostavili su naprtnjače i vratili se do crpke. Iz dućana je izvukao čeličnu kantu za otpatke, prevrnuo je i iščeprkao sve jednolitarske plastične boce ulja. Onda je sjeo na pod i, bocu po bocu, izlijevao sve ostatke tekućine, postavljajući boce naopako kako bi sadržaj iscijedio u metalnu posudu, sve dok na kraju nisu imali skoro pola litre motornog ulja. Zavrnuo je plastični poklopac, obrisao bocu krpom i rukom joj odmjerio težinu.

Ulje za njihovu malu petrolejku da osvijetle duge sive sumrake, duge sive zore. Hoćeš mi pročitati priču, pitao je dječak. Hoćeš, tata? Da, rekao je. Hoću.

Na drugoj strani riječne doline cesta je prolazila kroz pusto zgarište. Nagorena stabla bez grana pružala su se s obje strane. Pepeo je vitlao preko ceste dok su opuštene žice visjele s pocrnjelih rasvjetnih stupova, tiho cvileći na vjetru. Izgorjela kuća na čistini, a iza nje puste, sive ledine i grubi nasipi crvenog blata gdje se nekad gradila cesta. Nešto dalje stajali su paneli reklamirajući motele.

Sve je bilo kao nekada, samo izbljedjelo i trošno. Na vrhu brda zastali su da povrate dah na hladnoći i vjetru. Pogledao je dječaka. Dobro sam, rekao je dječak. Čovjek mu je stavio ruku na rame i kimnuo prema otvorenom krajoliku ispod njih. Onda je iz kolica uzeo dalekozor, stao na cestu i promotrio ravnici prema obrisu grada u sivilu, rastrtom po pustinji kao crtež ugljenom. Ništa se ne može vidjeti. Nema dima. Smijem ja pogledati? pitao je dječak. Da. Naravno da smiješ. Dječak se naslonio na kolica i prilagodio okular. Što vidiš? pitao ga je čovjek. Ništa. Spustio je dalekozor. Pada kiša. Da, rekao je čovjek. Znam.

Ostavili su kolica pokrivena ceradom u vododerini i popeli se uzbrdo kroz tamne stupove stabala gdje je vidio izbočenu stijenu. Sjeli su u zaklon stijene i promatrali kako sive plahte kiše šibaju preko doline. Bilo je vrlo hladno. Sjedili su stisnuti jedan uz drugoga, svaki zamotan u pokrivač preko kaputa. Kad je kiša nakon nekog vremena prestala, čulo se samo kapanje iz šume.

Razvedrilo se pa su sišli po kolica, skinuli ceradu i uzeli pokrivače i stvari koje će im trebati za noć.

Ponovo su se uspeli na brdo i napravili logor u suhoj prašini ispod stijena. Čovjek je sjedio i rukama grlio dječaka, pokušavajući ga ugrijati. Umotani u pokrivače, promatrali su kako ih bezimena mrak obavija. Sivi obris grada s dolaskom je noći nestao kao utvara pa je čovjek zapalio malu svjetiljku i zaklonio je od vjetra. Onda su odšetali do ceste držeći se za ruke, pa na vrh brda i hrbat ceste, otkuda su vidjeli sve mračniji kraj prema i Ligu, stojeći na vjetru, umotani u pokrivače, tražeći bilo kakvu naznaku vatre ili svjetiljke. Ništa se nije vidjelo. Na pola brda titrao je tek tračak svjetlosti, pa su sišli nakon nekog vremena. Sve je bilo suviše vlažno da bi zapalili vatru. Pojeli su svoj hladan i mršav obrok i legli na prostirke sa svjetiljkom između sebe. Ponio je dječakovu knjigu, ali dječak je bio preumoran za čitanje. Hoćemo ostaviti lampu da gori dok ne zaspim? pitao je. Da. Naravno da hoćemo.

Dugo mu je trebalo da zaspi. Napokon se okrenuo i pogledao čovjeka. Lice mu je u slabom svjetlu bilo puno crnih tragova od kiše, kao u prastaroga glumca. Smijem te nešto pitati? rekao je.

Da. Naravno. Hoćemo umrijeti? Jednom. Ne sada. Ali, još idemo na jug. Da.

Dakle, bit će nam toplo. Da.

Dobro.

Što dobro?

Ništa. Samo dobro.

Spavaj sad.

Dobro.

Ugasit ću sad svjetiljku. U redu? Da. U redu.

I onda poslije, u tami: Smijem te nešto pitati?

Da. Naravno da smiješ.

Što bi ti napravio da ja umrem?

Da ti umreš, i ja bih želio umrijeti.

Da budeš sa mnom?

Da. Da budem s tobom.

Dobro.

Ležao je slušajući vodu kako kaplje u šumi. Dno dna. Hladnoća i tišina. Pepeo nekadašnjeg svijeta, raznošen svud po praznini turobnim i nestalnim vjetrovima. Otpuhan, razbacan i ponovo otpuhan.

Sve se otrglo s veza. Odriješeno u pepelnom zraku. Tivo samo zbog daha, drhtaja i prkosa. Da mi je samo srce kameno.

Probudio se prije zore i promatrao sivilo buđenja dana. Polagano i poluprozirno. Ustao je dok je dječak još spavao i navukao cipele. Ogrnut pokrivačem hodao je između stabala. Spustio se u kameni grajk i čučnuo, kašljući. Dugo je kašljao. Onda je kleknuo u pepeo. Podigao je lice prema blijedom danu. Jesi li ondje? prošaptao je. Hoću li te konačno vidjeti? Imaš li vrat da te mogu zadaviti? Imaš li srca? Proklet da si zauvijek, imaš li dušu? O, Bože, prošaptao je. O, Bože.

Kroz grad su prošli sutradan u podne. Držao je pištolj spreman, na presavijenoj ceradi na vrhu kolica. Pazio je da mu je dječak uvijek u blizini. Grad je bio uglavnom spaljen. Beživotan. Na ulicama automobili obloženi pepelom, sve je prekrivala prašina i pepeo. Fosilni tragovi u suhom blatu. Leš na vratima, osušen kao mumija. Cerio se danu. Privukao je dječaka bliže. Samo se sjeti da ono što ti uđe u um ostaje ondje zauvijek, rekao je. Razmisli o tome.

Ali se i zaboravlja, ne?

Da. Zaboravlja se što želiš zapamtiti i pamti što želiš zaboraviti.

Na kilometar od farme njegova ujaka bilo je jezero kamo bi njih dvojica ujesen išli po drva za potpalu. Sjeo je u stražnji dio čamca i hladio ruku u brazdi, a ujak se prihvatio vesla. Stopala u crnim čizmama od jareće kože upro je u nogare. Na glavi mu slamnati šešir. U zubima lula i tanka nit bale što se ljulja s ruba lule. Okrenuo se da pogleda udaljenu obalu, grabeći držače vesala, vadeći lulu iz usta kako bi bradu obrisao nadlanicom. Obala je posuta brezama, bijelima kao kosti na tamnoj podlozi crnogorice iza njih. Rub jezera nabacana je gomila čvornatih panjeva, sivih i trošnih, nakupine preostale od prošlih uragana.

Samo se drveće dugo sjeklo za potpalu i odnosilo. Ujak je okrenuo čamac i uvukao vesla pa su klizili nad. pjeskovitom pličinom dok kobilica nije zaderala u pijesak. Mrtav se grgeč poleđuške ljuljao u bistroj vodi. Tuto lišće.

Ostavili su cipele na toplim, obojanim daskama, izvukli čamac na obalu i bacili sidro do kraja konopca. Hodali su po obali dok je njegov ujak proučavao panjeve, puckajući svoju lulu, s manilskom konopljom omotanom oko ramena. Izabrao je jedan panj i okrenuo ga, koristeći korijenje kao polugu, dok nije napola plivao u vodi. Hlače su zavrnuti do koljena, ali ipak su ih smočili.

Zavezali su konopac za držač na krmi čamca i odveslali natrag preko jezera, lagano cimajući panj iza sebe. Već je pala večer. Samo polagano, ravnomjerno lupanje držača vesala. Jezero tamno staklo i svjetla prozora s obale. Odnekud radio. Nijedan od njih nije progovorio ni riječi. To je bio savršen dan njegova djetinjstva. Dan u koji se ostali kuju.

U danima i tjednima koji su slijedili nastavili su prema jugu. Sami i progonjeni. Kroz sirov, brdovit kraj. Pored aluminijskih kuća. Ponekad bi vidjeli dijelove autoputa kroz ogoljela debla mladih stabala. Hladno i još hladnije. Odmah iza visokog planinskog prolaza zastali su i gledali veliki zaljev na jugu, gdje je zemlja bila spaljena sve do kuda je pogled sezao, i pocrnjele obrise stijena kako izviru iz plitkih otoka pepela i stupove pepela dok se uzdižu i valjaju niz pustopoljinu. Stazu tmurnog sunca koje se nevidljivo pomiče kroz tamu dana.

Danima su prelazili taj pougljenjeni teren. Dječak je pronašao neke bojice i naslikao svoju masku s očnjacima i nastavio hodati bez prigovora. Jedan se od prednjih kotača kolica rasklimao. Što napraviti s njim? Ništa. Ovdje, gdje je prije njihova dolaska sve izgorjelo do pepela, nisu mogli paliti vatru, pa su noći bile duge i tamne i hladne kao nikada prije. Toliko hladne da su stijene pucale. Smrtno hladne. Držao je drhtavog dječaka u naručju i u mraku zbrajao svaki njegov krhki dah.

Probudio ga je zvuk udaljene grmljavine pa je sjeo. Blijedo je svjetlo drhtalo odasvuda, zrcaleći se u čađavoj kiši. Zataknuo je ceradu čvršće oko njih i dugo ležao budan osluškujući. Ako se smoče, nema te vatre uz koju bi se osušili. Ako se smoče, vjerojatno će umrijeti.

U tim se noćima budio u neprobojnom crnilu. Crnilu koje mu je probijalo uši. Često je morao ustati.

Nije bilo zvukova osim vjetra među ogoljelim stablima. Ustao bi i klimavo stajao u hladnom, autističnom mraku, ispruživši ruke radi ravnoteže dok su mu u lubanji odzvanjali proračuni. Neki stari dnevnik. Ostati uspravan. Nema pada bez padine. Krenuo bi velikim koracima u prazninu, brojeći ih na povratku. Zatvorenih očiju, veslajući rukama. Uspravan u odnosu na što? Na nešto bezimeno u noći, na žilu ili sredinu. Nešto što će slijediti i on i zvijezde. Kao veliko njihalo u rotondi koje zapisuje duge, dnevne kretnje svemira, o kojem ne zna ništa, ali zna da zapisivati mora.

Dva su im dana trebala da prijeđu to pepelno krastište. Cesta iza toga vodila je duž hrpta prijevoja, okruženog jalovim padinama. Sniježi, rekao je dječak. Pogledao je u nebo. Padala je jedna jedina siva pahulja. Uhvatio ju je dlanom i gledao kako izdiše ondje kao posljednja hostija kršćanstva.

I dalje su se kotrljali zajedno, pokriveni ceradom. Mokre su se sive pahulje kovitlale i padale ni iz čega. Siva bljuzga pored puta. Crna voda teče ispod natopljenih naslaga pepela. Na udaljenim prijevojima više nema krjesova. Razmišljao je kako su se kultovi krvi sigurno međusobno proždri.

Nitko nije putovao ovom cestom. Nije bilo razbojnika, ni pljačkaša. Nakon nekog vremena stigli su do garaže uz put i stali na otvorenim vratima, gledajući kako se vani vijore zapuši sive susnježice.

Prikupili su neke stare sanduke i na tlu zapalili vatru. Pronašli su neki alat, ispraznili kolica i započeli popravljati kotač. Izvukao je vijak i ručnom bušilicom proširio rupu pa u nju usadio dio cijevi koji je prethodno skratio pilom za metal. Onda je sve ponovo pričvrstio vijkom, podigao kolica i zakotrljao ih po tlu. Vozila su prilično dobro. Dječak je sjedio i promatrao ga.

Ujutro su nastavili put. Pustom zemljom. Veprova koža zakuca-na na vrata štaglja. Otrcana. Repić. U štaglju s greda vise tri tijela, osušena i prašnjava između pruga slabog svjetla. Ovdje bi moglo biti nečega, rekao je dječak. Moglo bi biti kukuruza ili nečega. Idemo, rekao je čovjek.

Najviše se brinuo zbog cipela. I hrane. Uvijek hrane. U staroj daščanoj sušari pronašli su šunku obješenu u kutu. Činilo se kao da

su je izvadili iz grobnice, tako suhu i smežuranu. Zabio je nož u tamnocrveno slano meso. Sočno i dobro. Te su noći ispržili debele komade nad vatrom, pa ih podgrijali u konzervi graha. Poslije se probudio u mraku i učinilo mu se da čuje bubnjeve s niskih, tamnih uzvisina. Onda se vjetar okrenuo i ostala je samo tišina.

U snovima je blijeda djeva izlazila iz zelenog i lisnatog žbunja. Bijelih bradavica i bijelo obojenih rebara. Nosila je haljinu od gaze i tamnu kosu podignutu kopčama od slonovače i češljevima od školjaka. Nasmiješila se oborenih očiju. Ujutro je ponovo sniježilo. Perlice sivog leda nizale su se po žicama dalekovoda.

Nije vjerovao u to. Rekao je da su pravi snovi za čovjeka u opasnosti snovi o opasnosti, a sve ostalo bio je zov iznemoglosti i smrti. Spavao je malo i spavao je loše. Sanjao je kako on i dijete hodaju po rascvaloj šumi, gdje su ptice letjele ispred njih, a nebo je bilo bolno plavo, ali naučio je kako se probuditi iz tih sirenskih svjetova. Ležao bi budan u mraku s jezivim okusom breskve iz nekog fantomskog voćnjaka, koji mu je nestajao u ustima. Mislio je da ako bude živio dovoljno dugo, svijet će na kraju biti izgubljen. Kao i umirući svijet nedavno oslijepljenih, sve je polako blijedjelo u sjećanju.

Sanjarenje na cesti. Iz toga se nije mogao probuditi. Koračao je dalje. Mogao se sjetiti svega o njoj, osim njezina mirisa. Sjedio je u gledalištu pored nje dok se naginjala naprijed slušajući glazbu. Zlatni ukrasi i držači svijeća i dugi nabori zastora s obje strane pozornice. Držala mu je ruku u svom krilu, a on je osjećao rubove njezinih čarapa kroz tanku tkaninu njezine ljetne haljine. Zaustavi film. Sad zazovi svoju tamu i svoju hladnoću i budi proklet.

Od dvije stare metle napravio je rašlje i žicom ih pričvrstio za kolica kako bi ispred kotača razmicao granje s puta. Stavio je dječaka u košaru i stao na zadnju prečku kao gonič pasa pa su krenuli nizbrdo, upravljajući kolicima u zavojima svojim tijelima kao bob momčad. Vidio je kako se dječak ponovo smije nakon puno vremena.

Na vrhu brda bio je zavoj i odmorište uz cestu. Stari put koji je vodio kroz šumu. Došetali su do klupe i sjeli, gledajući kako u dolini zemlja nestaje u tvrdoglavoj magli. Ondje dolje jezero. Hladno i sivo i teško u opelješenoj zdjeli krajolika.

Što je to, tata?

Brana.

Čemu to služi?

Tako je stvoreno jezero. Prije nego su izgradili branu, ondje dolje bila je samo rijeka. Brana je koristila vodu koja je kroz nju tekla i okretala velike ventilatore, koji se zovu turbine, koje stvaraju struju.

Daju svjetlo.

Da. Daju svjetlo.

Možemo otići dolje i pogledati?

Mislim da je predaleko.

Hoće brana ostati tu još dugo?

Mislim da hoće. Napravljena je od betona. Ostat će tu barem nekoliko stotina godina. Možda i tisuća.

Misliš da u jezeru ima riba? Ne. U jezeru nema ničega.

Davno nekad, vrlo blizu ovog mjesta, promatrao je kako se sokol obrušava niz dugi plavi zid planine i prsima udara ždrala u središtu jata te ga vuče dolje prema rijeci onako krakatog i slomljenog, dok ih je kroz ustajao jesenji zrak pratilo ždralovo otpalo i očerupano perje.

Zrnati zrak. Okus koji ti ostaje u ustima. Stajali su na kiši kao domaće životinje na farmi. Onda su krenuli dalje, držeći ceradu iznad sebe dok je kiša rominjala. Stopala su im bila mokra i hladna, a cipele uništene. Na obroncima brda mrtva i polegnuta ljetina. Goluždrava stabla na prijevoju, sirova i crna na kiši.

A snovi su tako šareni. Kako bi te inače smrt dozivala? Buđenje u hladnoj zori odmah sve pretvara u pepeo. Kao neke prastare freske izložene svjetlu dana nakon stoljeća u grobnici.

Kiša je popustila, a i hladnoća, pa su konačno stigli u široku dolinu rijeke koja je sjekla još vidljive oranice; sve je u toj jalovoj nizini bilo mrtvo do korijena. Vozili su po crnom asfaltu. Visoke drvene kuće. Metalni valoviti krovovi. Dugački hambar u polju, s reklamom i polumetarskim slovima preko kosine krova. Posjetite Rock City.

Ťivica uz cestu pretvorila se u redove crnih i uvijenih kupina. Bez znaka života. Ostavio je dječaka da stoji na cesti i drži pištolj pa se popeo starim vapnenačkim stubama i hodao po trijemu kuće, zaklanjajući oči i zagledajući kroz prozore. Ušao je kroz kuhinju. Smeće na podu, stare novine. Posuđe u vitrini, šalice vise na kukama. Prošao je hodnikom i stao na vratima dnevne sobe. U kutu su stajale prastare orgulje. Televizor. Jeftini namještaj i ručno izrađen ormar od

trešnjinog drva. Popeo se na kat i prošao kroz spavaće sobe. Sve je bilo prekriveno pepelom. Dječja soba s plišanim psom koji s prozora gleda prema dvorištu. Pregledao je ormare. S kreveta je skinuo dva dobra vunena pokrivača i sišao niz stube. U ostavi je našao tri staklenke domaće kuhane rajčice. Otpuhnuo je prašinu s poklopaca i proučio ih. Nekome prije njega nisu se dopale, pa na kraju nisu ni njemu. Izašao je noseći pokrivače preko ramena i ponovo su krenuli cestom.

U predgrađu grada naišli su na supermarket. Nekoliko starih automobila na parkiralištu zatrpanom smećem. Ostavili su kolica vani i kroz'smeće krenuli između polica. U odjelu svježe hrane na dnu kante pronašli su nekoliko prastarih mahuna i nešto što su nekad bile marelice, odavno sasušene i smežurane. Dječak ga je slijedio. Izašli su kroz stražnja vrata. U ulici iza dućana stajalo je nekoliko kolica za kupnju, vrlo hrđavih. Vratili su se u dućan, tražeći druga kolica, ali nije ih bilo. Pored vrata ležala su dva automata za piće, prevrnuti i obijena ćuskijom. Posvuda u pepelu razbacani novčići.

Sjeo je i rukom prešao preko prevaljenog aparata. U drugom je našao hladan metalni cilindar. Polako je izvukao ruku i sjeo gledajući u Coca-Colu.

Što je to, tata?

Poslastica. Za tebe.

Što je to?

Evo. Sjedni.

Spustio je naramenice s dječakovih ramena, a naprtnjaču odložio na pod u blizini, zatim je palcem otvorio aluminijski jezičac na vrhu konzerve. Nos je gurnuo pred tiho šištanje iz konzerve i onda je dodao dječaku. Uzmi, reče.

Dječak je uzeo konzervu. Ima mjehuriće, rekao je.

Uzmi.

Pogledao je oca, nagnuo konzervu i popio. Sjedio je razmišljajući o njoj. Stvarno je dobro, rekao je.

Da, dobro je.

Evo i tebi malo, tata. Telim da je ti popiješ. Uzmi malo.

Uzeo je konzervu, popio malo i vratio je dječaku. Ti je popij, rekao je. Sjedit ćemo malo ovdje.

To je zato što je više nikada neće opet piti, ne? Nikada je puno vremena. Dobro, rekao je dječak.

Do sumraka sljedećeg dana stigli su u grad. Duge betonske trake petlje autoputa kao ruševine goleme kuće duhova na pozadini udaljene tame. Za pojasom naprijed nosio je revolver, jaknu je raskopčao. Posvuda mumificirani mrtvaci. Meso raskoljeno uz kosti, ligamenti osušeni i napeti kao žice.

Smežurani i izvađenih utroba poput mumija posljednjih dana, lica poput iskuhanih plahti, zuba poput požutjelih ograda. Svi do jednog bos kao hodočasnici nekog siromašnog reda, jer su im cipele odavno ukrali.

Nastavili su put. U zrcalu je stalno promatrao cestu iza njih. Jedino što se micalo na ulicama bili su vihuri pepela. Prešli su visok betonski most preko rijeke. Dolje je dok. Brodići za rekreaciju napola potopljeni u sivoj vodi. Visoki dimnjaci nizvodno, nejasni kroz čađu.

Sutradan i nekoliko kilometara južno od grada, na zavoju ceste i napola prekrivenu mrtvim grmovima kupina, naišli su na staru kuću s drvenim trijemovima i dimnjacima i zabatima i kamenim zidom. Stao je. Onda je gurnuo kolica na prilaznu stazu.

Kakvo je ovo mjesto, tata?

To je kuća u kojoj sam odrastao.

Dječak je zastao i promatrao kuću. Oljuštene drvene daske s nižih zidova uglavnom su popalili pa su se vidjele prečke i izolacija. Trula pregrada stražnjeg trijema ležala je na betonskoj terasi.

Idemo unutra?

Zašto ne?

Bojim se.

Zar ne želiš vidjeti gdje sam nekad živio? Ne.

Bit će dobro. Možda je netko unutra. Mislim da nije. Ali ako je?

Pogledao je prečku u svojoj bivšoj sobi. Pogledao je dječaka. Ćekat ćeš ovdje?

Ne. To uvijek kažeš. Ćao mi je. Znam. Ali, kažeš.

Skinuli su svoje naprtnjače i ostavili ih na terasi pa se probili kroz krš na trijemu i ušli u kuhinju.

Dječak ga je držao za ruku. Sve je bilo baš kako se sjećao. Prazne sobe. U maloj sobi pored blagovao-nice stajao je goli, željezni dječji krevetić i metalni stol na sklapanje. Isti žarač od lijevanog željeza u

malom kaminu. Sa zidova bili su skinuti paneli od borovine; ostale su samo daske podloge. Stajao je i vukao palac po obojanom drvu ponad kamina, tražeći rupice od čavlića koji su tu prije četrdeset godina pridržavali čarape. Ovdje smo slavili Božić kad sam bio mali, rekao je. Okrenuo se i pogledao poharano dvorište. Hrpa mrtvih jorgovana. Obris živice. Za hladnih zimskih noći, kad bi nestalo struje zbog oluje, sjedili bismo ovdje pored vatre, ja i moje sestre, pisali zadaću. Dječak ga je promatrao. Gledao je oblike koji su ga dozivali, ali nije ih mogao vidjeti. Trebamo krenuti, tata, rekao je. Da, čovjek je rekao. Ali nije krenuo.

Hodali su kroz blagovaonicu gdje je cigla ognjišta bila žuta kao prvog dana kad je postavljena, jer njegova majka nije podnosila čađu. Pod se napuhnulo od kiša. U dnevnoj sobi kosti male životinje bile su posložene u hrpicu. Vjerojatno mačje. Stakleni pehar kraj vrata. Dječak mu je stisnuo ruku.

Popeli su se stubama, zakrenuli i pošli hodnikom. Stošci vlažne žbuke posvuda po podu. Na stropu gole drvene grede. Stao je pred ulazom u svoju sobu. Mali prostor pod strehom. Ovdje sam spavao, rekao je. Moj je krevet stajao uz ovaj zid. U noćima, u tisućama noći, tu sam sanjao snove kakve dijete domišlja, svjetove bogate ili strašne, kakvi bi mogli nastati, ali nikad ovaj koji jest nastao.

Otvorio je vrata ormara, napola očekujući da će pronaći svoje stvari iz djetinjstva. Sirovo i hladno danje svjetlo palo je s krova. Sivo kao njegovo srce.

Trebamo krenuti, tata. Hoćemo krenuti?

Da. Krenut ćemo.

Bojim se.

Znam. Tȃo mi je.

Stvarno se bojim.

U redu je. Nismo trebali dolaziti ovamo.

Tri noći poslije, u podnožju istočnih planina probudio se u mraku i čuo kako se nešto približava.

Ležao je s dlanovima na tlu. Zemlja se tresla. Išlo je prema njima.

Tata? Dječak je pozvao. Tata?

Pst. U redu je. Što je to, tata?

Približavalo se, sve glasnije. Sve se treslo. Onda je prošlo ispod njih kao podzemna željeznica i nestalo u noći. Dječak se stisnuo uz

njega i plakao, glavom u njegovim grudima. Pst. U redu je.

Tako se bojim.

Znam. U redu je. Otišlo je.

Što je to bilo, tata?

Bio je to potres. Sad ga više nema. U redu smo. Pst.

U tim je prvim godinama na cesti bilo izbjeglica umotanih u odjeću. Nosili su maske i zaštitne naočale. Sjedili su pored ceste u dronjcima kao srušeni avijatičari. Kolica im natrpana starim krpama.

Vukli su kolica i kola. Oči su im svijetlile u lubanjama. Ljudske ljušture bez vjere koje teturaju pločnicima kao prognanici u groznici. Konačno otkrivena krhkost svega. Stari problemi raspršeni u ništavilo i noć. Sa zadnjim primjerkom nestaje i vrsta. Gasi svjetla i nema ga. Pogledaj oko sebe.

Zauvijek je dugo vremena. Ali dječak je znao. Da zauvijek uopće nije vrijeme.

Sjedio je kraj sivog prozora, u sivom svjetlu napuštene kuće, kasno popodne i čitao novine dok je dječak spavao. Čudne vijesti. Neobični problemi. U osam se zatvaraju jaglaci. Gledao je dječaka kako spava. Možeš li to? Kad dođe vrijeme? Možeš li?

Čučali su na cesti i jeli hladnu rižu i hladan grah koji su skuhalo prije nekoliko dana. Već je počeo fermentirati. Nije bilo mjesta za vatru koju bi mogli sakriti. Spavali su stisnuti zajedno pod smrdljivim pokrivačima u mraku i na hladnoći. Stisnuo je dječaka uza se. Tako mršav. Moje srce, rekao je. Moje srce. Ali znao je da je možda, ako i jest dobar otac, ipak bilo onako kako je ona rekla.

Da je dječak sve što stoji između njega i smrti.

Poslije te godine, nije znao kojeg mjeseca, mislio je da imaju dovoljno hrane da prijeđu planine, ali to nije mogao znati unaprijed. Prijevoj na razvodu bio je na tisuću i pol metara visine i bit će vrlo hladno. Rekao je da sve ovisi o tome hoće li stići na obalu, premda je, budeći se u noći, znao da su te riječi prazne i besmislene. Mogli su i umrijeti u planinama i to bi bilo sve.

Prošli su kroz ruševine odmarališta i krenuli južnom cestom. Spaljene šume kilometrima uz padine i snijeg ranije nego što je mislio. Nije bilo tragova na cesti; ništa ovdje nije živjelo. Od vatre pocrnjele stijene kao obrisi medvjeda na posve odšumljenim padinama. Stajao je na kamenom mostu gdje se voda rušila u

jezerce i polako pretvarala u sivu pjenu. Tu je jednom gledao kako pastre vijugaju uz struju, pratio njihove savršene sjene po kamenju na dnu. Pošli su dalje, dječak mu se vukao po tragu.

Naslanjajući se na kolica, polako su zavijali uzbrdo po planinskoj cesti. Visoko u planinama još su gorjele vatre i noću su vidjeli njihovo tamnonarančasto svjetlo kroz čađavu kišu. Postajalo je hladnije pa su noću palili vatru i ostavljali je za sobom ujutro, kad su kretali dalje. Stopala im je zamotao u vreće. Snijeg je sad napadao samo nekoliko centimetara, ali znao je da će morati ostaviti kolica ako postane dublji. Već je bilo teško hodati i često se zaustavljao kako bi se odmorili. Teškim koracima došao je do ruba ceste, stao pognut leđima okrenut djetetu, sa šakama na koljenima, kašljući.

Uspravio bi se suznih očiju. Na sivom snijegu sitne kapljice krvi.

Kampirali su uz stijenu, gdje je napravio sklonište od cerade i štapova. Zapalio je vatru pa su počeli dovlačiti grmlje i grane za noć. Navukli su hrpu mrtvih grana kukute i sjedili, umotani u pokrivače, promatrajući vatru i ispijajući zadnji kakao koji su pronašli prije nekoliko tjedana. Ponovo je sniježilo; meke su pahulje padale iz crnila. Zadrijemao je na divnoj toplini. Dječakova je sjena prešla preko njega. Nosio je puno naručje drva. Gledao ga je kako potiče plamen. Sam Božji vatreni zmaj.

Iskre su frcale i umirale u mraku bez zvijezda. Nisu sve umiruće riječi istinite i taj blagoslov nije ništa manje stvaran time što nije utemeljen.

Probudio se prije jutra, kad je vatra već dogorijevala. Izašao je na cestu. Sve je prekrila svjetlost. Kao da se izgubljeno sunce konačno vraćalo. Snijeg je bio narančast i treptav. Šumska se vatra kretala po zapaljivim hrptovima iznad njih, bljeskala i svjetlucala pod oblacima kao polarno svjetlo. Premda je bilo hladno, dugo je ondje stajao. Ta je boja u njemu probudila nešto odavno zaboravljeno. Napravi popis. Izmoli kronicu. Sjeti se.

Bilo je hladnije. Ništa se nije micalo ovako visoko. Bogat miris dima od drva visio je nad cestom.

Gurao je kolica kroz snijeg. Nekoliko kilometara svakoga dana. Nije imao pojma koliko je udaljen vrh. Jeli su malo i stalno bili gladni. Promotrio je okolicu. Rijeku daleko ispod njih. Koliko su daleko stigli?

U njegovu joj je snu bilo loše i on se brinuo za nju. San se činio kao žrtvovanje, ali se predomislio.

Nije se brinuo za nju i umrla je sama negdje u tami i nije bilo drugog sna, ni drugog budnog svijeta, niti druge priče da se ispriča.

Na cesti nema vjerskih vođa. Nestali su, a ja sam ostao. Sa sobom su ponijeli ovaj svijet. Pitanje: Kako to da se budućnost nikad ne razlikuje od onog što nikada nije bilo?

Mrak nevidljivog Mjeseca. Noći su samo malo manje tamne. Danju prognano Sunce obilazi Zemlju kao ucviljena majka sa svjetiljkom.

Ljudi zorom sjede na pločniku, napola izgorjeli, u odjeći što se dimi. Kao neuspjela samoubojstva sektaša. Drugi će im doći pomoći. Godinu dana vatre gore po hrptovima uz pjesmu luđaka. Vrisak ubijenih. Danju mrtvaci uz cestu nabijeni na kolčeve. Što su napravili? Pomislio je kako je u povijesti svijeta možda bilo više kazne nego zločina, ali to ga nije utješilo.

Zrak se prorijedio pa je pomislio da vrh nije daleko. Možda sutra. Sutra je došlo i prošlo. Snijeg nije ponovo padao, ali je na cesti bio dubok petnaestak centimetara, pa ga je guranje kolica iscrpljivalo.

Trebali su ih ostaviti. Koliko mogu nositi? Stajao je i gledao gole padine. Pepeo je padao po snijegu dok snijeg nije sasvim pocrnio.

Na svakom je zavoju izgledalo kao da je prijevoj odmah ispred njih i onda je jedne večeri zastao, ogledao se i prepoznao ga. Otkopčao je jaknu oko vrata i spustio kapuljaču, osluškujući. Vjetar u mrtvim crnim stabljikama kukute. Prazno parkiralište vidikovca. Dječak je stao kraj njega. Ondje gdje je i on jedne davne zime stajao kraj svog oca. Što je to, tata? pitao je dječak. To je prijevoj. To je to.

Ujutro su nastavili. Bilo je vrlo hladno. Popodne je ponovo snije-žilo, pa su se ranije ulogorili. Čučali su u zaklonu od cerade i gledali kako snijeg pada u vatru. Do jutra je na tlo napadalo nekoliko centimetara novog snijega, ali je zatim prestalo sniježiti i bilo je toliko tiho da su gotovo čuli vlastita srca. Nabacao je drva na ugljen i raspalio vatru pa prošao kroz zapuhe iskopati kolica. Izabrao je konzerve i vratio se pa su sjeli kraj vatre i pojeli zadnji kreker i kobasice iz konzerve. U džepu naprtnjače pronašao je zadnju polovicu paketića kakaa pa ga je pripremio za dječaka, sebi nalio šalicu vruće vode i sjedio hladeći tekućinu dahom.

Obećao si da to nećeš raditi, rekao je dječak.

Što?

Znaš ti što, tata.

Izlio je vruću vodu natrag u posudu, uzeo dječakovu šalicu i natio malo kakaa u svoju, pa mu je vratio.

Moram stalno paziti na tebe, rekao je dječak. Znam.

Ako prekršiš mala obećanja, prekršit ćeš i velika. Tako si rekao. Znam. Ali neću.

Vukli su se cijeli dan niz južnu padinu sliva. U dubljim odronima uopće nije mogao gurati kolica pa ih je vukao za sobom jednom rukom dok je krčio put. Bilo gdje, osim u planinama, mogli su naći nešto da naprave sanjke. Stari metalni znak ili limenu krovnu ploču.

Omotana su im stopala promočila i smrzavali su se mokri cijelog dana. Naslonio se na kolica da povрати dah dok ga je dječak čekao. Odnekud se iz planina začuo oštar zvuk. Onda još jedan. To samo stablo pada, rekao je. U redu je. Dječak je gledao mrtva stabla uz cestu. U redu je, rekao je čovjek. Sva stabla na svijetu past će prije ili poslije. Ali ne na nas.

Kako znaš?

Jednostavno znam.

Ipak su naišli na stabla preko ceste, gdje su morali istovariti kolica i sve prenijeti preko debla i ponovo zapakirati na drugoj strani. Dječak je našao igračke na koje je zaboravio. Ostavio si je vani žuti kamion pa su krenuli dalje s kamionom na vrhu cerade.

Logorovali su s druge strane smrznutog potoka uz cestu. Vjetar je otpuhao pepeo s leda, a led je bio crn, tako da je potok izgledao kao staza bazalta koja vijuga kroz šumu. Prikupili su drva za potpalu na sjevernoj strani padine, gdje nije bilo tako mokro. Gurali su cijela drva i vukli ih u logor. Zapalili su vatru i razvukli ceradu i objesili mokru odjeću na kolce da se puši i smrdi i sjedili, umotani u pokrivače, goli, dok je čovjek svojim truhom grijao dječakova stopala.

U noći se probudio plačući pa ga je čovjek prigrlio. Pst, rekao je. Pst. U redu je. Sanjao sam loše.

Znam.

Da ti kažem što je bilo? Ako hoćeš.

Imao sam tog pingvina kojeg naviješ i on bi se gegao i mahao krilima. I bili smo u toj kući u kojoj smo prije živjeli i došao je iza ugla,

ali ga nitko nije navio i bilo je jako strašno.

Dobro.

Bilo je strasnije u snu.

Znam. Snovi znaju biti jako strašni.

Zašto sam sanjao strašan san?

Ne znam. Ali, sad je dobro. Stavit ću drvo na vatru. Ti spavaj. Dječak nije odgovorio. Onda je rekao: Nije mu se okretao vijak.

Trebalo im je još četiri dana da se spuste gdje više nije bilo snijega, premda je bilo nanosa na nekim zavojima ceste koja je čak i ovdje bila crna i mokra od slivova. Izašli su na rub duboke provalije i daleko ispod njih u mraku tekla je rijeka. Stajali su i slušali.

Visoke litice na drugoj strani kanjona, s tankim crnim stablima koja su visjela na strmini. Zvuk rijeke nestao je. Onda se vratio. Hladan je vjetar puhao odozdo. Cijeli su se dan spuštali do rijeke.

Ostavili su kolica na parkingu i prošli kroz šumu. Od rijeke se čula potmula grmljavina. Bio je to vodopad s visoke stijene koji se rušio trideset metara kroz sivu izmaglicu u jezero u podnožju.

Mirisali su vodu i osjećali njezinu hladnoću. Prag mokrog riječnog šljunka. Stajao je i promatrao dječaka. O, rekao je dječak. Nije mogao odvratiti pogled s prizora.

Čučnuo je i zagrabio šaku kamenčića, pomirisao ih i ispustio. Uglučani, okrugli i glatki kao kamene pikule ili pilule, s venama i prugama. Crni diskovi i komadići uglučanog kvarca, svjetlucavi od riječne maglice. Dječak je izašao, čučnuo i umio se tamnom vodom.

Vodopad je padao gotovo u samo središte jezera. Pjena se vrtložila. Stajali su jedan pored drugoga i dozivali se kroz buku. Hladno je? Da. Ledeno. Ući ćeš? Ne znam. Naravno da hoćeš. U redu je?

Hajde.

Otkopčao je jaknu i pustio je da padne na šljunak, dječak je ustao i skinuli su se i ušli u vodu. Blijedi kao duhovi i drhtureći. Dječak tako mršav da mu je srce stalo. Uronio je i izronio, hvatajući zrak, okrenuo se i ustao mašući rukama.

Preko glave mi je? viknuo je dječak.

Nije. Dođi.

Okrenuo se i zapliva prema vodopadu i pustio da ga voda udara. Dječak je stajao u jezeru do pojasa, držeći se za ramena i skakutao. Čovjek se vratio po njega. Držao ga je i vukao ga kroz vodu dok je

dječak hvatao zrak i lupao po vodi. Dobro ti ide, rekao je čovjek. Dobro ti ide.

Odjenuli su se drhteći i onda se uspeli putom do gornjeg dijela rijeke. Hodali su kraj stijena gdje se činilo da rijeka završava i držao je dječaka dok se naginjao nad zadnji riječni greben. Rijeka je hučala preko ruba i padala ravno u jezero. Cijela rijeka. Držao mu se za ruku.

Stvarno je visoko, rekao je. Prilično je visoko. Bi umro da padneš? Ozlijedio bi se. Dug je to put.

Stvarno je strašno.

Izašli su kroz šumu. Svjetlo je bilo sve slabije. Slijedili su zara-van uz rijeku punu golemih mrtvih stabala. Bujno južnjačko drvo koje je jednom nosilo glog i *pipsissewu*. Ginseng. Sirovi mrtvi udovi rododendrona, uvijeni i učvoren i crni. Stao je. Nešto je u slami i pepelu. Stao je i raščistio to. Mala kolonija, stisnuta, osušena i naborana. Ubrao je jednu i podigao je i pomirisao. Odgrizao je komadić ruba i sažvakao.

Što je to, tata?

Smrčak. To je smrčak.

Što je smrčak?

Vrsta gljiva.

Mogu se jesti?

Da. Zagrizi.

Jesu dobre?

Zagrizi.

Dječak je pomirisao gljive, zagrizao i žvakao. Pogledao je oca. Prilično su dobre, rekao je.

Iskopali su smrčke iz zemlje, male nezemaljske stvari koje je stavio u kapuljaču dječakove jakne.

Vratili su se na cestu i spustili tamo gdje su ostavili kolica i napravili logor kraj jezera ispod vodopada i isprali zemlju i pepeo iz smrčaka i stavili ih močiti u zdjelu vode. Dok je zapalio vatru, već je pao mrak pa je izrezao šaku gljiva na cjepanici za večeru i stavio ih u tavu zajedno s masnom svinjetinom iz konzerve graha i stavio sve podgrijati na vatru. Dječak ga je promatrao. Ovo je dobro mjesto, tata, rekao je.

Pojeli su gljive zajedno s grahom i pili čaj i pojeli kruške iz konzerve za desert. Privukao je vatru bliže stijeni, gdje ju je zapalio i rastegnulo ceradu iza njih da zadrži toplinu i sjedili su ugrijani u svom skrovištu dok je dječaku pričao priče. Stare priče o hrabrosti i pravdi kako ih se sjećao, dok dječak nije zaspao umotan u pokrivače i onda je čovjek nahranio vatru i legao ugrijan i sit i slušao potmulu buku vodopada iza njih u toj mračnoj i otrcanoj šumi.

Ujutro je krenuo putem niz rijeku. Dječak je bio u pravu daje to bilo dobro mjesto pa je htio provjeriti ima li tragova drugih posjetitelja. Ništa nije našao. Promatrao je rijeku kako se kovitla u jezeru i pjeni i vrtloži. U vodu je bacio bijeli kamenčić, ali odmah je nestao, kao pojeden. Jednom je stajao kraj ovakve rijeke i promatrao bljesak pastrva duboko u jezeru, nevidljivih u vodi boje čaja, osim kad su se okretale na stranu radi hrane. Odražavale su sunce duboko u tami poput bljeska noža u pećini.

Ne možemo ostati, rekao je. Svakog je dana sve hladnije. A vodopad je privlačan. Bio je nama, a bit će drugima i ne znam tko će oni biti i ne možemo ih čuti kad dolaze. Nije sigurno.

Možemo ostati još. jedan dan.

Nije sigurno.

Pa, možda možemo naći neko drugo mjesto na rijeci. Moramo se nastaviti kretati. Moramo ići dalje na jug. Zar rijeka ne teče prema jugu?

Ne, ne teče.

Mogu to vidjeti na karti? Da. Idem po nju.

Trošna autokarta neke naftne kompanije nekoć je bila zalijepljena, ali sad je bila u listovima i označena brojevima u kutovima da bi se mogla složiti. Listao je savitljive stranice i slagao one koji su odgovarali njihovoj lokaciji.

Ovdje prelazimo most. Čini se oko trinaest kilometara. Ovo je rijeka. Teče prema istoku. Slijedimo cestu ovdje uzduž istočnih padina planine. Ovo su naše ceste, crne linije na karti. Državne ceste.

Zašto su državne ceste?

Jer su nekad pripadale državi. Onome što se nekad zvalo državom.

A više nema država? Ne.

Što se s njima dogodilo? Ne znam točno. Dobro pitanje. Ali ceste su još tu. Da. Još neko vrijeme.

Koliko vremena?

Ne znam. Možda još dugo. Ništa ih neće iskopati pa će još neko vrijeme biti dobro.

Ali, na njima neće biti automobila i kamiona. Ne.

Dobro.

Jesi spreman?

Dječak je kimnuo. Obrisao je nos rukavom i na rame nabacio svežanj, čovjek je spremio kartu i ustao, a dječak ga je slijedio do ceste kroz sivu ogradu stabala.

Ugledali su most ispod sebe; preko njega pružio se kamion s prikolicom, zabijen u svijenu željeznu ogradu. Ponovo je kišilo i stajali su ondje dok im je kiša lagano bubnjala po ceradi. Virili su ispod plave tmine plastike.

Možemo ga zaobići? pitao je dječak.

Mislim da ne. Vjerojatno možemo proći ispod. Možda ćemo morati istovariti kolica.

Most je rijeku prelazio iznad brzaca. Čuli su buku kad su izašli iza zavoja na cesti. Vjetar se spuštao klancem pa su privukli kutove cerade bliže oko sebe i izgurali kolica na most. Kroz željezo su vidjeli rijeku. Ispod brzaca je na vapnenačkim stupovima stajao željezni most. Kamenje iznad rijeke potamnijelo je od visokog vodostaja, a riječnu su obalu na zavoju zagušile velike naplavine crnog granja, grmlja i stabala.

Kamion s gumama ispušenima i zgnječenima pod naplacima kotača bio je ondje godinama. Prednji se kraj kamiona zabio u ogradu mosta, a prikolica u stražnji dio kabine. Stražnji kraj prikolice odsklizao je na stranu i zakačio ogradu na drugoj strani mosta i visio metar-dva nad kanjonom rijeke. Gurnuo je kolica iznad prikolice, ali drška je zapela. Morat će ih gurnuti postrance. Ostavio ih je na kiši, pokrivene ceradom. Odgegali su se pod prikolicu i ondje je ostavio dječaka, zgurenog, ali na suhom, pa se popeo na stubu spremišta goriva i obrisao vodu sa stakla kako bi pogledao u kabinu. Sišao je i pokušao otvoriti vrata, ponovo se popeo, ušao unutra i zatvorio vrata za sobom.

Sjedio je ondje, razgledavajući. Iza sjedala stara pseća prostirka. Papiri na podu. Pretinac za rukavice otvoren, ali prazan. Vratio se na sjedala. Vlažan madrac umjesto kreveta i mali hladnjak s otvorenim

vratima. Stol na rasklapanje. Stari časopisi na podu. Pregledao je ormare od šperploče iznad glave, ali bili su prazni. Ispod kreveta bilo je ladica pa ih je izvukao i pregledao smeće. Ponovo se vratio u kabinu i sjeo na vozačko mjesto, gledajući rijeku kroz vodu na staklu koja je polako klizila. Tiho bubnjanje kiše po metalnom krovu i mrak koji polako prekriva sve.

Te su noći spavali u kamionu, a ujutro je kiša prestala pa su istovarili kolica i sve progurali ispod prikolice na drugu stranu i ponovo natovarili. Niz most, nekih tridesetak metara dalje, našli su ostatke pocrnjelih guma koje je netko ondje spalio. Stajao je gledajući prikolicu. Što misliš da je unutra? rekao je.

Ne znam.

Nismo prvi ovdje. Dakle, vjerojatno ništa. Ne možemo ući.

Prislonio je uho na stranicu prikolice i lupio dlanom po limu. Zvuči prazno, rekao je. Vjerojatno se može ući s krova. Netko bi već do sad izrezao rupu sa strane.

Čime bi je izrezali?

Nešto bi našli.

Skinuo je jaknu i položio je na vrh kolica i popeo se na odbojnik kamiona pa na haubu i preko stakla na krov kabine. Stajao je ondje, okrećući se, i promatrao rijeku. Mokri metal pod nogama. Pogledao je dječaka. Dječak je djelovao zabrinuto. Okrenuo se i posegnuo za rubom kamiona pa se polako povukao prema gore. To je mogao učiniti jer je povlačio mnogo manju težinu. Prebacio je nogu preko ruba i visio tako, odmarajući se. Onda se podigao, zakotrljao i ustao.

Na trećini krova bio je prozor pa je čovjek do njega došao u čučnju. Poklopca nije bilo, a unutrašnjost prikolice smrdjela je na mokru šperploču i onaj kiseli smrad koji je poznavao. U džepu je imao časopis pa ga je izvadio, istrgnuo nekoliko stranica, zgužvao ih i upaljačem zapalio papir i pustio ga da padne u mrak. Slabo šiš-tanje. Otpuhnuo je dim i pogledao u prikolicu. Mala mu se vatra na dnu učinila dalekom. Zaklonio je oči pa je vidio gotovo do kraja prostora. Ljudska tijela. Razastrta posvuda u svim pozama. Osušena i stisnuta u truloj odjeći. Mala gomila gorećeg papira skupila se u plamičak i onda ugasla, ostavljajući samo na čas žar u obliku cvijeta, istopljene ruže. Zatim je ponovo pao mrak.

Te su noći kampirali u šumi na grebenu prema širokoj pijemontskoj ravnici koja se prostirala prema jugu. Uz stijenu je zapalio vatru pa su pojeli zadnje smrčke i konzervu špinata. U noći je na planinama iznad njih počela oluja pa se spustila u nizinu kao topovska kugla, pucajući i tutnjeći i opet se iznova iz mraka pojavljivalo ukočeno sivilo u mrtvačkom svjetlu munje. Dječak se privio uz njega.

Prošlo je. Čulo se kratko čegrtanje tuče i onda polagana hladna kiša.

Kad se ponovo probudio još je bio mrak, ali kiša je prestala. U dolini se vidjelo zadimljeno svjetlo.

Ustao je i hodao uz greben. Sumaglica vatre protezala se kilometrima. Čučnuo je i promatrao.

Osjećao je miris dima. Namočio je prst i podigao ga prema vjetru. Kad je ustao i krenuo natrag, cerada je bila osvijetljena iznutra, ondje gdje se dječak probudio. Ondje u mraku ta je krhka plava silueta izgledala kao šator zadnje ekspedicije na rub svijeta. Neopisivo. A to je i bilo.

Cijeli sljedeći dan putovali su kroz omaglicu dima gorećeg drva. U jarugama dim se dizao s tla kao magla, a tanka crna stabla gorjela su na padinama poput poganskih svijeća. Poslije tog dana stigli su do mjesta gdje je požar prešao cestu i makadam je još bio topao da bi se malo dalje smekšao pod stopalima. Kako su koračali, vruća im se crna mastika lijepila za cipele i razvlačila u tankim vrpcama. Stali su. Morat ćemo čekati, rekao je.

Vratili su se i postavili logor na samoj cesti, a kad su ujutro opet krenuli, makadam se ohladio.

Malo-pomalo naišli su na tragove upečene u katran. Iznenada su se pojavili. Čučnuo je i proučavao ih. Netko je u noći izašao iz šume i krenuo niz otopljenu cestu.

Tko je to bio? pitao je dječak.

Ne znam. Tko je bilo tko?

Našli su ga kako se vuče cestom ispred njih. Vukao je jednu nogu i povremeno bi zastajao, poguren i nepomičan, prije nego bi krenuo dalje.

Što ćemo napraviti, tata?

U redu je. Slijedit ćemo ga i gledati.

Pogledaj, rekao je dječak.

Da. Pogledaj.

Pratili su ga dugo, ali uz njegov su tempo gubili dan i on je konačno sjeo na cestu i nije se više dignuo. Dječak se držao za očev skut. Nitko nije govorio. Čovjek je bio opečen kao i zemlja, u odjeći nagorenoj i crnoj. Jedno mu je oko izgorjelo, a kosa bila tek ušljiva perika od pepela na pocrnjeloj lubanji. Dok su prolazili kraj njega, spustio je pogled. Kao da je učinio neko zlo. Cipele su mu bile vezane žicom i prekrivene katranom s ceste. Sjedio je ondje u tišini, pognut, u dronjcima. Dječak se osvrtao. Tata? prošaptao je. Što se dogodilo tom čovjeku?

Udario ga je grom.

Možemo mu pomoći? Tata?

Ne. Ne možemo mu pomoći.

Dječak je i dalje povlačio očev kaput. Tata? zazivao je. Prestani.

Ne možemo pomoći, tata?

Ne. Ne možemo mu pomoći. Ništa ne možemo učiniti za njega.

Hodali su dalje. Dječak je plakao. I dalje se osvrtao. Kad su stigli podno brda, čovjek je stao i pogledao dječaka, a onda gore uz cestu. Opečeni se čovjek prevrnuo i s ove razdaljine nije se moglo znati zašto. Tao mi je, rekao je. Ali nemamo mu što dati. Ne možemo mu pomoći. Tao mi je zbog onoga što mu se dogodilo, ali ne možemo to popraviti. Znaš to, zar ne? Dječak je stajao gledajući u zemlju. Kimnuo je. Krenuli su dalje i više se nije osvrtao.

Navečer tupo sumporno svjetlo vatri. Stajaća, nacijedena voda u jarcima uz cestu, crna. Spustila se niz ostrugane planine. Prešli su rijeku preko betonskog mosta gdje se preda od pepela i gnojnice polagano okretala u struji. Nagoreni komadi drveta. Na kraju su se zaustavili i logorovali pod mostom.

Nosio je novčanik dok mu nije razderao rupu na hlačama. Onda je jednog dana sjeo kraj ceste, izvadio ga i pregledao sadržaj. Nešto novca, kreditne kartice. Vozačka dozvola. Slika njegove supruge. Sve je raširio po asfaltu. Kao karte. Bacio je od znoja pocrnjeli komad kože u šumu i promatrao fotografiju. Onda je i nju stavio na cestu i ustao pa su nastavili put.

Ujutro je ležao gledajući lastavičja gnijezda od gline u kutovima pod mostom. Pogledao je dječaka, ali on se okrenuo i zurio u rijeku.

Ništa nismo mogli učiniti. Nije odgovorio.

Umrijet će. Ne možemo s njim podijeliti što imamo, jer ćemo i mi onda umrijeti. Znam.

Dakle, kad ćeš opet razgovarati sa mnom? Sad razgovaram. Siguran si? Da.

Dobro. Dobro.

Stajali su na drugoj strani rijeke i pozivali ga. Bogovi u dronjcima, pogrbljeni u pustopoljini. Hodaju osušenim dnom mora minerala, ispucanim i slomljenim kao istrošena ploča. Putovi divlje vatre u zgrušanom pijesku. Likovi izbljedjeli u daljini. Probudio se i ležao u mraku.

Satovi su stali u 1.17. Dugi rez svjetlosti i onda niz potmulih potresa. Ustao je i prišao prozoru. Što je to? pitala je. Nije odgovorio. Otišao je u kupaonicu i pritisnuo prekidač svjetla, ali struje više nije bilo. Slabo ružičasto svjetlo u staklu prozora. Kleknuo je na jedno koljeno i začepio odvod kade i onda odvrnuo obje slavine do kraja. Stajala je na vratima u noćnoj spavaćici, stiskala dovratak jednom i gladila trbuh drugom rukom. Što je to? pitala je. Što se događa?

Ne znam.

Zašto se kupaš?

Ne kupam se.

Jednom se tijekom tih ranih godina probudio u prorijeđenoj šumi i slušao jata ptica selica u gorkom mraku. Njihove napola ugušene kliktaje kilometrima iznad njega, gdje su kružile oko Zemlje jednako besmisleno kao kukci po rubu zdjele. Poželio im je sretan put sve dok nisu nestale. Više ih nikada nije čuo.

Imao je špil karata koje je našao u uredskoj ladici u nekoj kući. Karte su bile istrošene i savijene i nedostajala je pik dvojka, ali ponekad su ipak kartali uz vatru, umotani u svoje pokrivače. Pokušao se sjetiti pravila dječjih igara. Crni Petar. Neka verzija igre zahoda. Bio je siguran da je većinu zapamtio pogrešno pa je izmišljao nove igre i davao im izmišljena imena. Travlje ludilo ili Macariga.

Ponekad bi ga dijete ispitivalo o svijetu koji za njega više nije bio ni sjećanje. Što želiš? No prestao je izmišljati jer ni to nije bilo istinito i nije se dobro osjećao. Dijete je imalo svoju maštu. Kako će biti na jugu. Druga djeca. Pokušao je zadržati uzde, ali nije se uživio u sve to. A tko bi i mogao?

Nema popisa stvari koje treba učiniti. Dan sretan sam po sebi. Sat. Nema poslije. Ovo je poslije. Sve lijepe i ljupke stvari koje držimo kraj srca imaju isto izvorište u boli. Rođene u tuzi i pepelu. I tako, prošaptao je usnulom dječaku, ja imam tebe.

Razmišljao je o fotografiji na cesti i kako ju je trebao pokušati nekako zadržati u njihovim životima, ali nije znao kako. Probudio se kašljući i izašao da ne probudi dijete. Slijedio je kameni zid po mraku.

Umotan u deku, klečao u pepelu kao pokornik. Kašljao je dok nije okusio krv i izrekao glasno njezino ime. Mislio je da je to izgovorio i u snu. Kad se vratio, dječak je bio budan. Ťao mi je, rekao je.

U redu je.

Spavaj dalje.

Ťelio bih da sam s mamom.

Nije odgovorio. Sjeo je kraj male prikaze umotane u pokrivače i deke. Nakon nekog vremena rekao je: Misliš, želio bi da si mrtav. Da.

Ne smiješ to govoriti. Ali govorim.

Nemoj to govoriti. To je loše. Ne mogu si pomoći. Znam. Ali moraš. Kako? Ne znam.

Mi preživljavamo, rekao joj je preko plamena svjetiljke.

Preživljavamo? pitala je.

Da.

O čemu ti to, zaboga, govoriš? Ne preživljavamo. Mi smo hodajući mrtvaci u horor filmu. Molim te.

Nije me briga. Nije me briga ako cviliš. To mi ništa ne znači. Molim te.

Prestani.

Molim te. Sve ću učiniti.

Što to, na primjer? Trebala sam to odavno napraviti. Kad su u pušci bila tri metka, a ne samo dva.

Bila sam glupa. Već smo to raspravljali. Nisam se sama dovela do ovoga. Dogodilo se. I sad sam gotova. Mislila sam da ti i ne kažem. To bi vjerojatno bilo najbolje. Imaš dva metka i što sad? Ne možeš nas zaštititi. Kažeš da bi umro za nas, ali kakve to ima koristi? Uzela bih ga sa sobom da nema tebe. Znaš da bih. To je prava odluka.

Govoriš gluposti.

Ne, govorim istinu. Prije ili poslije uhvatit će nas i ubiti. Mene će silovati. Silovat će njega. Silovat će nas i ubiti nas i pojesti nas, a ti to ne želiš prihvatiti. Radije ćeš čekati da se to dogodi. Ali ja ne mogu.

Neću. Sjedila je ondje pušeći tanku suhu grančicu grozda, kao da je neka skupa cigara. Držala ju je elegantno, drugu je ruku pružila preko skupljenih koljena. Gledala ga je preko malog plamena.

Nekada smo razgovarali o smrti, rekla je. Više to ne radimo. Zašto? Ne znam.

Zato što je smrt ovdje. Više se nema o čemu razgovarati. Ne bih te napustio.

Nije me briga. Besmisleno je. Možeš o meni razmišljati kao o nevjernoj drolji, ako tako želiš. Imam novog ljubavnika. On mi daje što ti ne možeš.

Smrt nije ljubavnik.

O, da, jest.

Molim te, nemoj to raditi. Ťao mi je. Ne mogu sam.

Onda nemoj. Ne mogu ti pomoći. Kažu da žene sanjaju da su u opasnosti oni za koje se brinu, a muškarci sanjaju da su oni u opasnosti. Alija uopće ne sanjam. Kažeš da ne možeš? Onda nemoj. To je sve. Jer ja sam završila sa svojim kurvinskim srcem, i to već prije dosta vremena. Govoriš o pobuni, ali protiv čega? Nije me briga shvaćaš li ti to ili ne. Srce mi se slomilo one noći kad je rođen i ne traži od mene da sad tugujem. Nemam više tuge. Možda ćeš ti biti dobar u tome. Sumnjam, ali tko zna. Jedino ti mogu reći da sam za sebe nećeš preživjeti. Znam, jer ja sama nikada ne bih došla ovako daleko. Onome koji nikog nema bolje bi bilo da se poveže s nekim prolaznim duhom. Udahni mu život i zavedi ga riječima ljubavi. Ponudi mu svaku fantomsku mrvicu i štiti ga svojim tijelom. A što se mene tiče, jedina mi je nada vječno ništavilo i nadam se tome svim srcem.

Nije odgovorio.

Nemaš što reći na ovo.

Hoćeš se oprostiti od njega?

Ne. Neću.

Onda čekaj do jutra. Molim te. Moram ići. Već je ustala.

Za ljubav Božju, ženo. Što da mu kažem?

Ne mogu ti pomoći.

Kamo ideš? Ništa se ne vidi.

Ne moram gledati.

Ustao je. Molim te, rekao je.

Ne. Neću. Ne mogu.

Otišla je i ta je hladnoća bila njezin posljednji dar. Napraviti će to zrcem opsidijana. On ju je to naučio. Oštrije od čelika. Rub debeo jedan atom. I bila je u pravu. Nije imao što za reći. Stotinu su noći sjedili i razgovarali o razlozima za i protiv samouništenja, iskrenošću filozofa okovanih u ludnici. Ujutro dječak ništa nije rekao, a kad su se spremili i krenuli cestom, osvrnuo se na logor i rekao: Otišla je, ne? A on je rekao: Da. Je.

Uvijek tako odmjerena, ni najčudnije pojave ne bi je iznenadile. Savršeno stvorena za vlastite ciljeve.

Sjedili su kraj prozora u ogrtačima i jeli ponoćnu večeru uz svjetlo svijeća i promatrali kako gore udaljeni gradovi. Nekoliko noći poslije rodila je na krevetu uz svjetlo baterijske lampe. Rukavice za pranje suda. Nevjerojatno ukazanje glavice. Pruge od krvi i tanke crne kosice. Smrdljivi mekonij.

Njezini mu krikovi ništa nisu značili. Iza prozora samo hladnoća, vatre na obzoru. Podigao je mršavo crveno tijelo, tako ranjivo i golo i prerezao pupčanu vrpцу kuhinjskim škarama pa zamotao sina u ručnik.

Jesi imao prijatelje? Da, jesam. Puno njih? Da.

Sjećaš ih se?

Da, sjećam se.

Što im se dogodilo?

Umrli su.

Svi?

Da. Svi.

Nedostaju ti?

Da.

Kamo idemo?

Na jug. Dobro.

Cijeli su dan proveli na dugoj crnoj cesti, stali su samo popodne radi mršavog obroka iz već slabih zaliha. Dječak je uzeo kamion iz svoje naprtnjače i štapom crtao ceste u pepelu. Kamion je polako

slijedio. Dječak je brundao kao kamion. Činilo se da je dan gotovo topao pa su spavali u lišću s ruksacima pod glavama.

Nešto ga je probudilo. Okrenuo se na stranu i slušao. Polako je podigao glavu, pištolj mu je bio u ruci. Pogledao je dolje prema dječaku i kad je vratio pogled na cestu, vidio je prvog od njih. Bože, prošaptao je. Posegnuo je i prodrmao dječaka, ne skidajući pogled s ceste. Došli su razmičući pepeo nogama i kimajući, s glavom u kapuljačama, s jedne na drugu stranu. Neki od njih nosili su kanistarske maske. Jedan je bio u zaštitnom odijelu protiv biološkog oružja. Mrljavom i prljavom.

Pognuti, s toljagama u rukama, dugim cijevima. Kašljući. Onda je na cesti iza njih čuo nešto što je zvučalo kao kamion na dizel. Brzo, prošaptao je. Brzo. Gurnuo je pištolj za pojas i zgrabio dječakovu ruku i odvuкао kolica kroz drveće i prevrnuo ih da budu što manje vidljiva. Dječak se ukipio od straha. Privukao ga je k sebi. U redu je, rekao je. Moramo bježati. Ne osvrći se. Hajde.

Prebacio je ruksake preko svog ramena pa su krenuli kroz paprat koja se mrvila. Dječak je bio prestrašen. Trči, šapnuo je, trči. Osvrnuo se. Kamion je dotutnjio na vidik. Muškarci stoje iza ograde otraga u kamionu. Dječak je pao i on ga je podigao. U redu je, rekao je. Hajde.

Kroz stabla vidio je prolaz za koji je mislio da je jarak ili procjep pa su prošli kroz korov do starog puta. Ploče ispucanog makadama virile su kroz zapuhe pepela. Povukao je dječaka dolje pa su čučali uz rub, slušajući i hvatajući dah. Čuli su dizelski motor ondje na cesti, koji je radio na tko zna kakvo gorivo. Kad je ustao i pogledao kroz šumu, mogao je vidjeti samo krov kamiona koji vozi po cesti.

Ljudi iza ograde; neki od njih držali su puške. Kamion je prošao, a crni se dim od dizela vrtložio kroz šumu. Motor se čuo sve slabije. Preskakao je i tandrkao. Onda je prestao.

Spustio se i stavio ruku na vrh glave. Bože, rekao je. Čuli su kako kamion klepeće i lupa, zaustavljajući se. Onda samo tišinu. Pogledao je dječaka. U ruci mu je bio pištolj, a nije se sjećao kad ga je uzeo s pojasa. Čuli su kako ljudi razgovaraju. Kako otvaraju haubu. Sjedio je, obgrlivši ga rukama. Pst, rekao je. Pst. Nakon nekog vremena čuli su kako kamion kreće dalje. Cvileći i škripajući kao brod. Upalili su ga na guranje, ali na toj strmini nisu ga mogli

gurnuti dovoljno jako. Nakon nekoliko minuta zakašljao je, zalupao i ponovo stao. Čovjek je podigao glavu i vidio kako se na samo nekoliko metara dalje jedan od njih probija kroz travu, otkapčajući remen. Obojica su se sledili.

Zapeo je pištolj i uperio ga u čovjeka, a čovjek je stajao s jednom rukom odmaknutom od tijela sa strane dok mu se prljava, zgužvana plastična maska na licu podizala i spuštala sa svakim dahom.

Samo hodaj dalje.

Pogledao je na cestu.

Ne osvrći se. Mene gledaj. Ako zavičeš, mrtav si. Krenuo je naprijed, u ruci držeći remen. Rupe na njemu bilježile su napredovanje njegova mršavljenja, a koža je na drugoj strani bila uglačana ondje gdje je oštrio nož. Sišao je s nasipa uz cestu, pogledao nož i pogledao dječaka.

Oči obrubljene čađom i duboko usađene. Kao da mu iz lubanje kroz očne duplje viri neka životinja.

Imao je bradu, na dnu ravno odrezanu škarama i tetovažu ptice na vratu, koju je izradio netko tko i nije znao kako ptice izgledaju. Bio je mršav, žilav, rahitičan. Odjeven u prljavi plavi kombinezon i crnu šiltericu s izvezenim logotipom nekog propalog poduzeća na čelu. Kamo?

Htio sam se posrati.

Kamo idete s tim kamionom?

Ne znam.

Što znači ne znam? Skini masku.

Skinuo je masku preko glave i držao je u ruci.

Znači da ne znam, rekao je.

Ne znaš kamo idete?

Ne.

Na što vozi kamion? Na dizel. Koliko ga imate?

Otraga su tri dvjestolitarska spremnika.

Imate li municije za te puške?

Pogledao je prema cesti.

Rekao sam ti da se ne osvrćeš.

Da. Imamo municije.

Gdje ste je našli?

Našli smo.

Lažeš. Što jedete?

Što nađemo.

Što nađete.

Da. Pogledao je dječaka. Nećeš pucati, rekao je. To ti misliš.

Imaš dva metka. Možda samo jedan. A oni će čuti pucanj. Da, hoće. Ali ti nećeš. Kako to misliš?

Jer metak leti brže od zvuka. Bit će u tvom mozgu prije nego što ćeš ga čuti. Da bi ga čuo, treba ti prednji režanj i nešto što se zove girus i kolikul, a to više nećeš imati. Bit će zgnječeni.

Ti si liječnik?

Nisam ja ništa.

Imamo ozlijeđenog. Mogao bi imati koristi. Izgledam ti kao imbecil? Ne znam ja kako ti izgledaš.

Zašto gledaš njega? Smijem gledati kamo hoću.

Ne, ne smiješ. Ako ga ponovo pogledaš, ubit ću te. Dječak je sjedio s obje ruke na vrhu glave i gledao kroz podlaktice.

Kladim se da je dječak gladan. Zašto ne pođete do kamiona? Uzmete nešto za jelo. Nema potrebe inatiti se. Nemate ništa za jelo. Idemo. Kamo? Idemo.

Nikamo ja ne idem. Ne ideš? Ne. Nikamo.

Misliš da te neću ubiti, ali u krivu si. Premda bih te radije poveo koji kilometar uz ovaj put i onda te oslobodio. To je prednost koja nam treba. Nećeš nas naći. Nećeš ni znati u kojem smo smjeru otišli.

Znaš što ja mislim? Što misliš?

Mislim da si kukavica.

Pustio je remen koji je pao na kolnik zajedno sa svom opremom. Čaturica. Stara vojna platnena vrećica. Kožne korice od noža. Kad je podigao pogled, taj je štakor s ceste u ruci držao nož. Samo je dva puta zakoraknuo, ali je već stigao gotovo između njega i djeteta.

Što misliš da ćeš time učiniti?

Nije odgovorio. Bio je visok, ali vrlo brz. Sagnuo se i dograbio dječaka, zakotrljao se i podigao, držeći dječaka na prsima s nožem pod grlom. Čovjek se do tad već bacio na zemlju, prateći mu kretnje, ispravio pištolj i opalio s dvije ruke oslonjene na koljenima s razdaljine od dva metra. Pogođeni je odmah pao, a krv mu je nadirala iz rupe na čelu. Dječak mu je ležao u krilu bezizražajna lica.

Gurnuo je pištolj pod remen, prebacio naprtnjaču preko ramena i podigao dječaka i okrenuo ga i podigao iznad sebe i stavio na rame i krenuo mirnim koracima po starom putu, držeći dječaka za koljena, dok mu se dječak držao za glavu, obliven krvlju i bez glasa.

Stigli su do starog željeznog mosta u šumi, gdje je iščezli put presijecao gotovo iščezli potok. Počeo je kašljati, jedva da je hvatao dah. Sišao je s puta i ušao u šumu. Okrenuo se i borio za zrak, pokušavajući slušati. Ništa nije čuo. Teturao je još nekoliko stotina metara i konačno pao na koljena i spustio dječaka u pepeo i lišće. Obrisao mu je krv s lica i zagrlio ga. U redu je, rekao je. U redu je.

U dugoj, hladnoj večeri, dok se tama spuštala, čuo ih je samo jednom. Dječaka je držao blizu sebe. U grlu mu je zapinjao kašalj. Tako krhak i mršav, dječak je drhturio kao pas. Koraci po lišću stali su.

Onda ponovo krenuli. Nisu govorili, niti se dozivali, što je bilo još zlokobnije. Kad je mrak konačno posve pao i hladnoća stisnula kao hladno željezo, dječak je već žestoko drhtao. Mjesec nije probio iz tame i nisu imali kamo. U naprtnjači je bila samo jedna deka pa ju je izvadio i njome pokrio dječaka.

Rastvorio je jaknu pa ga je jače privio uza se. Ležali su tako dugo, ali su se smrzavali, pa je na kraju ipak sjeo. Moramo krenuti, rekao je. Ne možemo samo ležati ovdje. Pogledao je oko sebe, ali ništa nije vidio. Govorio je tami bez dubine i dimenzija.

Držao je dječaka za ruku dok su se spotali kroz šumu. Drugu je ruku ispružio ispred sebe. Ni sa zatvorenim očima nije vidio ništa gore. Dječaka je zamotao u pokrivač i upozorio ga da ga ne izgubi jer ga nikada više neće naći. Dječak je htio da ga nosi, ali mu je čovjek rekao da moraju dalje.

Zapinjali su i padali kroz šumu cijelu noć i puno prije zore dječak je pao i više nije mogao ustati.

Zamotao ga je u svoju jaknu i u pokrivač i sjedio ondje, držeći ga u naručju, ljuljajući se naprijed-natrag. U revolveru je imao samo jedan metak. Ne želiš vidjeti istinu. Ne želiš.

Na nevoljnom svjetlu što je glumilo dan, spustio je dječaka na lišće i sjedio proučavajući šumu. Kad se još malo razdanilo, prošetao je naokolo oko njihova divljeg *siwash* logora, tražeći znakove koji nisu bili njihov jedva vidljiv trag u pepelu i ništa nije našao. Vratio se i

podigao dječaka. Moramo krenuti, rekao je. Dječak je sjedio mlitavo, bezizražajno. Prijavština mu se skorila u kosi i prošarala mu lice.

Pričaj sa mnom, rekao je, ali dječak nije htio.

Krenuli su na istok kroz uspravna mrtva stabla. Prošli su staru kuću s drvenim gredama i preko zemljanog puta. Raskršteni je komad zemlje možda jednom bio povrtnjak. Povremeno je zastajao i osluškivao. Nevidljivo sunce ne baca sjene. Do ceste su stigli naglo pa je zaustavio dječaka jednom rukom i čučnuli su u jarak kraj ceste kao gubavci i osluškivali. Nema vjetra. Mrtva tišina. Nakon nekog vremena ustao je i izašao na cestu. Pogledao je prema dječaku. Hajde, rekao je. Dječak je izašao i čovjek mu je pokazao tragove u pepelu kuda je prošao kamion. Dječak je stajao umotan u pokrivač i gledao niz cestu.

Nije mogao znati jesu li ponovo pokrenuli kamion. Nije mogao znati koliko će vremena htjeti čekati u zasjedi. Smaknuo je naprtnjaču s ramena, sjeo i otvorio je. Moramo jesti, rekao je. Jesi gladan?

Dječak je odmahnuo glavom.

Ne. Naravno da ne. Uzeo je plastičnu bocu s vodom i odvrnuo čep i pružio mu je, pa je dječak prišao i uzeo je i pio stojeći. Spustio je bocu i povratio dah i sjeo na cestu i prekrižio noge i ponovo pio.

Onda je vratio bocu natrag pa je čovjek pio i zavrnuo čep i kopao po ruksaku. Jeli su konzervu bijelog graha, dodajući si je međusobno, a praznu je konzervu bacio u šumu. Onda su ponovo krenuli niz cestu.

Ljudi s kamionom prije su logorovali na samoj cesti. Zapalili su vatru, a pougljenjeni komadi drva pomiješali su se s otopljenim katranom i pepelom i kostima. Sagnuo se i ispružio dlan nad katran.

Osjetio je blagu toplinu. Ustao je i pogledao niz cestu. Onda je poveo dječaka u šumu. Želim da me ovdje čekaš, rekao je. Neću otići daleko. Ćut ću te ako me pozoveš.

Povedi me sa sobom, rekao je dječak. Izgledalo je kao da će zaplakati.

Ne. Želim da me ovdje čekaš.

Molim te, tata.

Prestani. Želim da učiniš kako sam rekao. Uzmi pištolj.

Ne želim pištolj.

Nisam te pitao želiš li ga. Uzmi.

Prošao je kroz šumu do mjesta gdje su ostavili kolica. Još su bila ondje, ali opljačkana. Ono malo stvari koje oni nisu uzeli razbacali su po lišću. Onda se vratio. Ondje nije bilo ničega. Osušena krv, tamna na lišću. Nije bilo dječakova ruksaka. Vraćajući se, pronašao je kosti i oderanu kožu na gomili pod kamenjem. Kaljužu s utrobom. Razmaknuo je kosti vrhom čizme. Činilo se kao da su ih skuhalo.

Nije bilo odjeće. Mrak je ponovo padao i već je bilo vrlo hladno, pa se okrenuo i vratio tamo gdje je ostavio dječaka i kleknuo je i zagrlio Ga.

Gurali su kolica kroz šumu sve do starog puta i ostavili ih ondje pa krenuli na jug po putu, žureći se ispred noći. Dječak je posrtao od umora, pa ga je čovjek podigao i prebacio na ramena pa su nastavili. Kad su stigli do mosta, svjetla više kao da i nije bilo. Spustio je dječaka pa su napipali put niz obalu. Pod mostom je izvadio upaljač, kresnuo ga i titravim svjetlom polio tlo. Pijesak i šljunak naplavljeni iz potoka. Spustio je naprtnjaču i spremio upaljač i primio dječaka za ramena. Jedva da ga je i nazirao u mraku. Telim da me čekaš ovdje, rekao je. Idem po drva. Moramo napraviti vatru.

Bojim se.

Znam. Ali neću dugo i čut ću te ako se budeš preplašio i zvao me i odmah ću doći. Stvarno se bojim.

Što prije krenem, prije ću se vratiti i imat ćemo vatru i više se nećeš bojati. Nemoj ležati. Ako legneš, zaspao ćeš i onda ako te pozovem, nećeš mi odgovoriti i neću te moći naći. Razumiješ li?

Dječak nije odgovorio. Umalo je izgubio strpljenje, ali onda je shvatio da u mraku dječak kima glavom. Dobro, rekao je. Dobro.

Uzverao se po obali i u šumu, držeći ispružene ruke ispred sebe. Posvuda oko njega šuma, mrtva debla i grane razbacane po tlu. Probijao se, gurajući ih na hrpu, a kad je prikupio naramak, stao je i podigao ih i pozvao dječaka, koji je odgovorio i glasom ga navodio do mosta. Sjedili su u mraku dok je nožem gulio granje na gomilu i lomio grančice rukama. Iz džepa je uzeo upaljač i palcem kresnuo kremen. Iskoristio je benzin iz upaljača, koji je gorio blijedoplavim plamenom pa se sagnuo i zapalio triješće i promatrao kako se vatra uspinje kroz pleter grana. Nabacao je još drva i sagnuo se i lagano puhnuo pod mali plamen i rukama posložio drvo, oblikujući vatru.

Još je dva puta išao u šumu, dovlačeći naramke grmlja i grana do mosta i prebacujući ih preko ograde. Tar vatre vidio je i s neke udaljenosti, ali je vjerovao da se s druge ceste ne može vidjeti.

Ispod mosta je, među kamenjem, bila tamna lokva stajaće vode. Sprud leda. Stajao je na mostu i prebacivao zadnji naramak drva, a dah mu se bijelio u sjaju vatre.

Sjeo je na pijesak i pregledao sadržaj naprtnjače. Dalekozor. Pola litre benzina u boci. Boca vode.

Kliješta. Dvije žlice. Sve je to poslagao u niz. Imali su pet malih konzervi hrane pa je izabrao one s kobasicama i kukuruzom i otvorio ih malim vojničkim nožićem za konzerve i postavio ih na rub vatre pa su sjedili i promatrali kako naljepnice gore i uvijaju se. Kad se kukuruz počeo pušiti, kliještima je uzeo konzerve iz vatre pa su jeli žlicama, pognuti nad konzerve, polako. Dječak je glavinjao od pospanosti.

Kad su završili s jelom, odveo je dječaka do nasipa šljunka ispod mosta i štapom razgrnuo tanki led uz obalu pa su kleknuli i oprao mu je lice i kosu. Voda je bila tako hladna da je dječak zaplakao.

Pomakli su se niz šljunak do svježe vode pa mu je ponovo oprao kosu što je bolje mogao i na kraju prestao jer je dječak stenjao zbog hladne vode. Osušio ga je dekom, klečeći u sjaju vatre koji je presijecala sjena dna mosta preko palisade stabala iza potoka. Ovo je moje dijete, rekao je. Perem mrtvačev mozak iz njegove kose. To mi je posao. Onda ga je umotao u pokrivač i odnio do vatre.

Dječak je sjedio njišući se naprijed-natrag. Čovjek je pazio da se ne prevali u vatru. U pijesku je izdubio rupe za dječakove bokove i ramena, ondje gdje će spavati, i sjedio je i grlio ga mrseći mu kosu ispred vatre da je osuši. Sve je ovo bilo kao neko prastaro pomazanje. Neka bude. Prisjeti se rituala. Kad nemaš ništa drugo, izmisli ceremonije ni iz čega i udahni im ih.

Probudio se u noći od hladnoće i ustao i stavio još granja na vatru. Obrisi grančica koje na ugljenu gore usijano narančasto. Raspuhao je plamen i nabacao još drva i prekrižio noge, naslanjajući se na kameni stup mosta. Teški vapnenački blokovi naslagani bez cementa. Iznad glave željezna konstrukcija, smeđa od hrđe, zakucane zakovice, drveni pragovi i križne tračnice. Ondje gdje je sjedio, pijesak je bio topao na dodir, ali studen je iza vatre grizla.

Ustao je i dovukao pod most novo drvlje. Stajao je i slušao. Dječak se nije micao. Sjeo je pored njega i pogladio mu svijetlu, zamršenu kosu. Zlatni kalež, dovoljno dobar za Boga. Nemojte mi reći kako priča završava. Kad je ponovo pogledao u tamu iza mosta, sniježilo je.

Nije bilo mnogo drva za paljenje pa je vatra izdržala sat vremena, možda malo duže. Dovukao je ostatak granja pod most i natrgao ga, gazeći po granama i lomeći ih na pola. Mislio je da će buka probuditi dječaka, ali nije. Mokro je drvo šišalo u plamenu, i dalje je sniježilo. Ujutro će vidjeti ima li na cesti novih tragova. Ono je bilo prvo ljudsko biće, osim dječaka, s kojim je progovorio riječ u više od godinu dana. Moj brat, konačno. Reptilske kalkulacije iza tih hladnih i nemirnih očiju. Sivi i truli zubi. Ljepljivi od ljudskog mesa. Koji je lagao svaku riječ. Kad se ponovo probudio, snijeg je prestao padati, a zrnata se zora ocrtavala kroz ogoljenu šumu iza mosta, drveće crno naspram snijega. Ležao je zgrčen, s rukama među koljenima pa je sjeo i potaknuo vatru, a konzervu repe stavio u žeravicu.

Dječak se zgurio na tlu, promatrajući ga.

Novi je snijeg u krpama prekrio tlo posvuda po šumi, zalijepljen na grane, gnijezdio se u listovima, već sasvim posivio od pepela. Hodali su kroz šumu do mjesta gdje su ostavili kolica pa je u njih stavio naprtnjače i izgurao ih na cestu. Nije bilo tragova. Stajali su i slušali u potpunoj tišini. Onda su krenuli po cesti kroz sivu bljuzgu, kraj njega dječak s rukama u džepovima.

Vukli su se cijeli dan u tišini. Do popodne se bljuzga otopila, a do večeri se cesta osušila. Nisu stali.

Koliko kilometara? Petnaest, dvadeset. Nekad su se znali igrati s četiri velika čelična prstena koje su našli u željezariji, ali oni su otišli kamo i sve ostalo. Te su noći logorovali u klisuri i zapalili vatru pored manje stijene i večerali zadnju konzervu hrane. Čuvao ju je, jer su svinjetina i grah bili dječakova omiljena hrana. Promatrali su je kako se lagano zagrijava na ugljenu i on je dohvatio konzervu kliještima i jeli su u tišini. Isprao je praznu konzervu vodom i dao djetetu da pije i to je bilo to. Trebao sam biti pažljiviji, rekao je.

Dječak nije odgovorio.

Moraš sa mnom razgovarati.

Dobro.

Ťelio si znati kako izgledaju loši momci. Sad znaš. Možda se opet dogodi. Moj je posao pobrinuti se za tebe. Taj mi je zadatak dao Bog. Ubit ću svakoga tko te dotakne. Razumiješ li?

Da.

Sjedio je ondje s dekom preko glave. Nakon nekog je vremena podigao pogled. Jesmo mi još uvijek dobri momci? pitao je. Da. Još uvijek smo dobri momci. I uvijek ćemo biti. Da. Uvijek ćemo biti.

Dobro.

Ujutro su izašli iz klisure i ponovo se vratili na cestu. Dječaku je izrezbario frulicu od komada trske uz cestu pa ju je sad izvadio iz kaputa i dao mu je. Dječak ju je uzeo bez riječi. Nakon nekog vremena počeo je zaostajati i čovjek ga je čuo kako svira. Glazba bez oblika za novo doba. Ili vjerojatno posljednja glazba na Zemlji, prizvana iz pepela njezinih ostataka.

Čovjek se okrenuo i pogledao ga. Usredotočio se na sviralu. Čovjek je pomislio kako izgleda kao neko tužno i usamljeno odbjeglo dijete koje najavljuje dolazak putujućeg cirkusa u župi ili selu, a koje ne zna da su iza njega sve izvođače već odvukli vukovi.

Sjeo je prekrivenih nogu na lišće na vrhu grebena i pregledao dalekozorom dolinu ispod njih. Trag izlivenne rijeke. Tamni cigleni zidovi mlina. Glineni krovovi. Stari drveni toranj za vodu opasan željeznim prstenima. Nije bilo ni dima, ni pokreta, ni života. Spustio je dalekozor i promatrao sjedeći.

Što vidiš? pitao je dječak.

Ništa.

Dodao mu je dalekozor. Dječak je prebacio uzicu preko glave i prinio ga očima i prilagodio kotačić.

Sve oko njih bilo je mirno. Vidim dim, rekao je. Gdje.

Tamo iza onih zgrada. Kojih zgrada?

Dječak mu je vratio dalekozor pa je čovjek namjestio leće. Najtanji stupić dima. Da, rekao je. Vidim ga. Što da sad radimo, tata?

Mislim da moramo pogledati. Samo moramo biti oprezni. Ako je neka komuna, imat će barikade. Ali možda su samo izbjeglice. Kao mi. Da. Kao mi.

A što ako su loši momci?

Moramo riskirati. Moramo pronaći nešto za jelo.

Kolica su ostavili u šumi i prešli željezničke tračnice i sišli niz strmu padinu kroz mrtvi crni bršljan.

Pištolj je držao u ruci. Ostani blizu, rekao je. Ostao je. Kretali su se kroz ulice kao mineri. Jedan po jedan blok. Slabi miris dima u zraku. Pričekali su u nekom dućanu i promatrali ulicu, ali ništa se nije micalo. Prošli su kroz smeće i šutu. Ladice po podu, papir i napuhnete kartonske kutije. Ništa nisu našli. Sve su dućane opljačkali prije mnogo godina, ni stakla na prozorima više nije bilo. Unutra je bilo premračno da se išta vidi. Popeli su se čeličnim valovitim pokretnim stubama u maloj robnoj kući. Dječak ga je držao za ruku. Nekoliko prašnjavih odijela visjelo je s vješalice. Tražili su cipele, ali nije ih bilo. Preokrenuli su smeće, ali ondje nije bilo ničega što im je moglo koristiti. Kad su se vratili, skinuo je odijela s vješalice, istresao ih i prebacio preko ruke. Idemo, rekao je.

Mislio je da je sigurno nešto previdio, ali nije. U prolazima odjela s hranom razbacivali su smeće nogama. Stara pakovanja i papiri i vječni pepeo. Pretražio je police tražeći vitamine. Otvorio je vrata velikog hladnjaka, ali iz mraka ga je oblio kiseli smrad mrtvacu pa ih je brzo zatvorio. Stajali su na ulici. Pogledao je sivo nebo. Blijedu omaglicu njihovih dahova. Dječak je bio iscrpljen. Primio ga je za ruku. Moramo još malo tražiti, rekao je. Moramo nastaviti tražiti.

Kuće na kraju grada nisu nudile ništa više. Popeli su se stražnjim stubama u kuhinju i pregledali ormare. Vrata su im bila otvorena. Konzerva praška za pecivo. Stajao je ondje i gledao je. Pregledali su ladice vitrine u blagovaonici. Ušli su u dnevnu sobu. Role otpalih tapeta ležale su na podu.

Ostavio je dječaka da sjedi na stubama i čuva kapute dok se penjao na kat.

Sve je smrdjelo na vlagu i trulež. U prvoj spavaćoj sobi osušeno tijelo s pokrivačima oko vrata. Ostaci istrunule kose na jastuku. Uzeo je donji rub deke i skinuo je s kreveta i pretresao je i složio je pod ruku. Pregledao je pisaće stolove i ormare. Ljetna haljina na žicanoj vješalici. Ništa. Sišao je. Mračilo se. Uzeo je dječaka za ruku pa su izašli kroz prednja vrata na ulicu.

Na vrhu brda okrenuo se i proučavao grad. Mrak se brzo spuštao. Mrak i hladnoća. Prebacio je dva sakoa preko dječakovih ramena tako da je pod njima nestala i jakna i sve drugo.

Stvarno sam gladan, tata.

Znam.

Hoćemo naći naše stvari?

Da. Znam gdje su.

Što ako ih netko drugi nade?

Neće ih naći.

Nadam se da neće.

Neće. Hajde.

Što je to bilo?

Ništa nisam čuo.

Slušaj.

Ništa ne čujem.

Slušali su. Onda je iz daljine začuo kako laje pas. Okrenuo se i pogledao prema sve mračnijem gradu. To je pas, rekao je. Pas. Da.

Odakle je došao? Ne znam.

Nećemo ga ubiti, zar ne, tata?

Ne. Nećemo ga ubiti.

Pogledao je dječaka. Drhtao je pod svim tim kaputima. Sagnuo se i poljubio ga u musavo čelo.

Nećemo povrijediti psa, rekao je. Obećavam.

Spavali su u parkiranom autu ispod nadvožnjaka, s odijelima i dekom preko sebe. U mraku i tišini vidio je bljeskove svjetla koji su se u noći pojavljivali bez reda. Viši katovi zgrada bili su u mraku.

Vodu gore treba nositi. Dim bi ih istjerao. Što su jeli? Pitaj Boga. Sjedili su umotani u sakoe i gledali kroz prozor. Tko su oni, tata?

Ne znam.

Probudio se u noći i oslušnuo. Nije se mogao sjetiti gdje je. Ta ga je pomisao nasmijala. Gdje smo? pitao je. Što je, tata?

Ništa. Dobro smo. Spavaj dalje. Bit ćemo dobro, zar ne, tata? Da. Hoćemo.

I ništa nam se loše neće dogoditi. Tako je.

Jer nosimo vatru. Da. Jer nosimo vatru.

Ujutro je padala hladna kiša. Prelijevala se preko krova automobila, čak i ispod nadvožnjaka i plesala po cesti iza njih. Sjedili su i gledali kroz vodu na staklu. Kad je kiša prestala, već je prošao dobar dio dana. Ostavili su kapute i pokrivač na podu pred zadnjim sjedalom i

vratili se na cestu pretražiti još koju kuću. Dim u vlažnom zraku. Nikada više nisu čuli psa.

Pronašli su neki alat i nekoliko pari odjeće. Gornji dio trenirke. Neku plastiku umjesto cerade. Bio je siguran da ih promatraju, ali nikoga nije vidio. U ostavi su naišli na vreću kukuruznog brašna koju su jednom davno obišli štakori. Prosijao je brašno kroz mrežicu s prozora i prikupio šaku osušenog izmeta pa su zapalili vatru na betonskom trijemu kuće i napravili pogačice i ispekli ih na komadu lima. Onda su ih jeli polako, jednu po jednu. Nekoliko preostalih zamotao je u papir i stavio u ruksak.

Dječak je sjedio na stubama kad je vidio da se nešto miče na stražnjem dijelu kuće preko puta. Neko ga je lice gledalo. Dječak, njegovih godina, zamotan u preveliki vuneni kaput s podvrnutim rukavima. Ustao je. Pretrčao cestu i put do kuće. Nikoga nije bilo. Pogledao je prema kući i potrčao prema dnu dvorišta kroz mrtvu travu do mirnog crnog potoka. Vрати se, zazvao je. Neću te ozlijediti.

Stajao je ondje i plakao kad je njegov otac stigao, trčeći preko ceste i primio ga za ruku.

Sto to radiš? zašištao je. Što to radiš?

Ondje je bio mali dječak, tata. Mali dječak je ondje.

Nema nikakvog dječaka. Što to radiš?

Da, ima. Vidio sam ga.

Rekao sam ti da se ne mičeš. Nisam li ti rekao? Sad moramo krenuti. Hajde.

Samo sam ga htio vidjeti, tata. Samo sam ga htio vidjeti.

Čovjek ga je poveo za ruku pa su se vratili kroz dvorište. Dječak nije prestajao plakati i osvrutati se.

Hajde, rekao je čovjek. Moramo poći.

Țelim ga vidjeti, tata.

Nema se tko vidjeti. Țeliš umrijeti? To želiš? Nije me briga, rekao je dječak, jecajući. Nije me briga.

Čovjek je stao. Stao je i čučnuo i zagrlio ga. Țao mi je, rekao je. Nemoj to govoriti. Ne smiješ to govoriti.

Vratili su se kroz mokre ulice do vijadukta i pokupili kapute i pokrivač iz auta i otišli do željezničkog nasipa na koji su se uspeli i prešli tračnice do šume i uzeli kolica i krenuli prema autoputu.

Što ako mali dječak nema nikoga da se o njemu brine? pitao je. Što ako nema tatu?

Ondje ima ljudi. Samo su se skrivali.

Izgurao je kolica na cestu i stao. Vidio je tragove kamiona kroz mokri pepeo, blijede i isprane, ali bili su ondje. Činilo mu se da ih je mogao namirisati. Dječak ga je vukao za kaput. Tata, rekao je.

Što je?

Bojim se za malog dječaka. Znam. Ali, on će biti dobro.

Moramo ga pokupiti, tata. Pokupiti i povesti sa sobom. I njega i psa povesti sa sobom. Pas bi mogao uhvatiti nešto za jelo. Ne možemo.

I ja ću malom dječaku dati pola moje hrane. Prestani. Ne možemo.

Opet je plakao. A što će biti s malim dječakom? grcao je. Što će biti s malim dječakom?

U sumrak su sjeli na raskrižje, gdje je rastvorio dijelove karte na cesti i proučavao ih. Pokazao je prstom. Ovo smo mi, rekao je. Upravo ovdje. Dječak nije htio pogledati. Čovjek je sjedio i proučavao vijugavu matricu crvenih i crnih cesta, s prstom na raskrižju na kojem je mislio da bi mogli biti. Kao da je mogao vidjeti njihove male figure kako ondje čuče. Mogli bismo se vratiti, rekao je dječak tiho.

Nije daleko. Nije prekasno.

Nedaleko od ceste, na putu za izvlačenje posječenih stabala, napravili su suhi logor. Nisu pronašli zaklonjeno mjesto za vatru koju nitko ne bi vidio, pa je nisu ni palili.

Svaki je pojeo dvije pogačice od kukuruznog brašna pa su zajedno zaspali na tlu, stisnuti i umotani u kapute i pokrivače. Grlio je dječaka dok on na kraju nije prestao drhtati i zaspao.

Pas kojeg se on sjeća slijedio nas je dva dana. Pokušao sam ga namamiti da se približi, ali nije htio.

Napravio sam omču od žice da ga uhvatim. U pištolju su bila tri metka. Nije bilo viška. Otišla je niz cestu. Dječak je gledao za njom, onda pogledao mene i onda psa i počeo plakati i moliti za život tog psa pa sam mu obećao da neću ozlijediti psa. Taj kostur od psa, presvučen kožom. Sljedećeg ga dana nije bilo. To je pas kojeg se sjeća. Ne sjeća se malih dječaka.

Stavio je šaku suhих grožđica u krpu pa u džep pa su u podne sjeli u mrtvu travu uz cestu i pojeli ih.

Dječak ga je pogledao. To je sve što imamo, zar ne? rekao je.

Da.

I sad ćemo umrijeti? Ne.

Što ćemo napraviti?

Popit ćemo malo vode. Onda ćemo nastaviti niz cestu. Dobro.

Uvečer su prešli polje, tražeći mjesto gdje se njihova vatra ne bi vidjela. Vukli su kolica za sobom.

Toliko malo obećava ova zemlja. Sutra će naći nešto za jelo. Noć ih je zatekla na blatnom putu. Prešli su u polje i vukli se dalje prema udaljenom redu stabala, uspravnih i crnih na pozadini zadnjeg što se vidjelo od svijeta. Kad su stigli tamo, već je pala noć. Držao je dječaka za ruku i prikupio granje i grmlje i zapalio vatru. Drvo je bilo vlažno, ali je nožem ogulio mokru koru i posvuda oko vatre poslagao granje da se osuši na toplini. Onda je na zemlji rasprostro plastičnu ceradu i izvadio kapute i pokrivače iz kolica i skinuo njihove vlažne i blatnjave cipele i sjedili su ondje u tišini, s dlanovima okrenutima prema plamenu. Pokušao je smisliti što će reći, ali nije mogao. Već se prije tako osjećao, gore od tuposti i tmurnog očajanja. Svijet se smanjivao oko sirove srži objašnjivih entiteta. Imena stvari polako slijede te iste stvari u zaborav. Boje. Nazivi ptica. Hrane. Naposljetku imena stvari za koje smo vjerovali da su stvarne. Krhkija nego je mislio. Koliko je toga već nestalo? Sveti idiom okljaštren od svoje reference i od svoje stvarnosti. Vuče prema dolje kao nešto što pokušava zadržati toplinu. Na vrijeme da u tren oka zauvijek nestane.

Spavali su cijelu noć, iscrpljeni, a ujutro je vatra bila ugasla i crna na tlu. Obukao je svoje blatnjave cipele i pošao prikupiti drva, dahom zagrijavajući prste. Tako hladno. Mogao je biti studeni. Možda i kasnije. Zapalio je vatru i izašao na rub puta i stajao ondje promatrajući okolinu. Mrtva polja. Sjenik u daljini.

Hodali su uz blatnjav put i brdo gdje je jednom stajala kuća. Izgorjela je prije mnogo vremena.

Nagorjeli obrisi peći u dnu podruma. Pocrnjele metalne ploče s krova u polju, gdje ih je nabacao vjetar. U sjeniku su na prašnjavom dnu metalnog lijevka pronašli nekoliko šaka nekih žitarica koje nije prepoznao pa su ih pojeli, zajedno s prašinom. Onda su krenuli preko polja prema cesti.

Slijedili su kameni zid do onoga što je ostalo od voćnjaka. Nagrizena stabla u urednim redovima, crna i s granama rasutima po tlu. Stao je i pogledao preko polja. Vjetar s istoka. Meki pepeo mreška se u brazdama. Prestaje. Ponovo se mreška. Vidio je sve to već i prije. Obrisi od osušene krvi u strništu i sivi namotaji utrobe gdje su pobijeni rastrančirani i odbačeni. Na zidu iza tog friza ljudskih glava, sve slična lica, osušena i upala sa zategnutim cerekom i smežuranim očima. U usnim su resicama nosili zlatno prstenje, a vjetar im je oko lubanja mrsio rijetku, mišju kosu. Zubi u čeljusti kao zubarski kalupi, grube tetovaže nacrtane nekom domaćom tintom koja je izbljedjela na obogaljenom sunčevu svjetlu. Pauci, mačevi, ciljevi. Zmaj. Slogani u runama, pogrešno napisane molitve. Stari ožiljci i stari motivi izbodeni na njihovim rubovima. Glave koje nisu razbijene, skalpira-ne su, a gole lubanje oslikane, s črčkavim potpisima preko čela. Na jednoj bijeloj lubanji netko je pažljivo tintom ocrtao rubove kostiju, kao tlocrt neke skupštine. Osvrnuo se prema dječaku.

Stajao je na vjetru kraj kolica. Gledao u suhu travu koja se micala i u tamna izvijena stabla u redovima. Nekoliko prnja dopuhanih do zida, sve sivo od pepela. Prošetao je uza zid, provjeravajući maske zadnji put, i preko ograde sve do mjesta gdje ga je čekao dječak. Obgrlio ga je oko ramena.

Dobro, rekao je. Idemo.

U takvim je prizorima u zadnje vrijeme pronalazio poruke, poruke i upozorenja, a takvom se pokazala i ova scena puna pobijenih i požderanih ljudi. Probudio se ujutro i vrtio pod dekom i kroz stabla promotrio cestu odakle su došli, na vrijeme da vidi četverorednu kolonu. Odjeveni u sve vrste odjeće, svi sa crvenim šalom oko vrata. Crveni ili narančasti, najbliže crvenom što su mogli pronaći.

Stavio je dlan na dječakovu glavu. Pst, rekao je. Što je, tata?

Ljudi na cesti. Drži glavu dolje. Nemoj gledati.

Mrtva se vatra nije dimila. Kolica se nisu vidjela. Uvaljao se u blato i ležao gledajući preko podlaktice. Vojska u teniscama stupa. Nose jednometarske cijevi s kožnatim trakama. Vrpce oko zapešća. Kroz neke cijevi provukli su lance, a na krajeve pričvrstili razne vrste toljaga. Zveketali su prolazeći, teturali kao navijene igračke. Bradati, dok im se dah pušio ispod maski. Pst, rekao je. Pst.

Falanga koja ih je slijedila nosila je koplja i harpune ukrašene trakama, duge oštrice izrađene iz dijelova kamiona u nekoj kovačnici na sjeveru. Dječak je rukama pokrio lice, preplašen. Prošli su na nekih šezdesetak metara od njih, zemlja je lagano podrhtavala. Stupali su. Iza njih su išli vagoni koje su vukli robovi u okovima, natrpani ratnim plijenom, i nakon toga žene, možda tucet njih, neke trudne, i na kraju dječaci za zabavu, loše odjeveni za zimu i s psećim ogrlicama, privezani jedan za drugog. Svi su prošli. Ležali su slušajući.

Jesu otišli, tata?

Da, otišli su.

Jesi ih vidio?

Da.

To su bili loši momci? Da, to su bili loši momci. Ima ih puno, tih loših momaka. Da, ima ih. Ali otišli su.

Ustali su i otresli sa sebe prljavštinu, slušajući tišinu u daljini.

Kamo oni idu, tata?

Ne znam. U pokretu su. To nije dobar znak.

Zašto to nije dobar znak?

Jednostavno nije. Moramo pogledati kartu.

Izvukli su kolica ispod grmlja kojim su ih pokrili, pa ih je podigao i napunio pokrivačima i kaputima i izgurali su ih na cestu gdje su stajali i promatrali mjesto gdje se činilo da zadnji od te odrpane horde visi u ometenom zraku kao zapečena slika.

Popodne je ponovo počelo sniježiti. Gledali su blijede sive pahuljice kako sipe iz natmurenog mraka.

Krenuli su dalje. Na tamnoj podlozi ceste stvarala se bljuzga. Dječak je stalno zaostajao, pa je čovjek stao i pričekao ga. Ostani uz mene, rekao je.

Hodaš prebrzo.

Ići ću polakše.

Nastavili su.

Opet ne pričaš.

Pričam.

Hoćeš da stanemo?

Uvijek hoću da stanemo.

Moramo biti pažljiviji. Ja moram biti pažljiviji.

Znam.

Stat ćemo. Dobro? Dobro.

Samo da nađemo pravo mjesto. Dobro.

Snijeg koji je padao odvojio ih je od svega kao zastorom. Ništa se nije vidjelo ni sa koje strane ceste.

Ponovo je kašljao, a dječak je drhtao. Njih dvojica, jedan pored drugoga, pod plastičnom folijom, gurali su kolica za kupnju kroz snijeg. Konačno je stao. Dječak se nekontrolirano tresao.

Moramo stati, rekao je.

Stvarno je hladno.

Znam.

Gdje smo?

Gdje smo?

Da.

Ne znam.

Ako ćemo umrijeti, hoćeš mi reći? Ne znam. Nećemo umrijeti.

Ostavili su kolica prevrnutu u polju trske i uzeo je kapute i pokrivače umotane u plastičnu ceradu, pa su krenuli. Drži se za moj kaput, rekao je. Ne puštaj. Prešli su trsku i stigli do ograde i provukli se, rukama jedan drugome držeći razmaknute žice. Tica je bila hladna i škripala je na spoju. Brzo se smračivalo. Krenuli su dalje. Stigli su do cedrove šume, stabala crnih i mrtvih, ali još dovoljno gustih da zadrže snijeg. Ispod svakog od njih bio je dragocjen krug tamne zemlje i trule cedrovine.

Smjestili su se pod jedno drvo i na zemlju poslagali pokrivače i kapute, a dječaka je umotao u jednu deku i počeo privlačiti mrtve iglice na gomilu. Očistio je mjesto u snijegu gdje vatra neće zapaliti stablo i donio je još drva s drugih stabala, natrgao grančice i otresao snijeg. Kad je upaljačem zapalio bogato triješće, plamen je istog časa buknuo i znao je da neće dugo trajati. Pogledao je dječaka.

Moram ići po još drva, rekao je. Bit ću odmah iza ugla. Dobro?

Gdje je ugao?

To samo znači da neću otići daleko. Dobro.

Snijeg je do tad već napadao petnaestak centimetara. Čovjek se probijao između drveća i kupio otpale grane koje su izvirivale iz snijega i, kad je skupio naramak, vratio se vatri koja je već izgorjela

do žeravice. Nabacao je granje na vatru i ponovo krenuo u potragu. Teško je zadržati prednost.

Šuma se mračila, a svjetlo vatre nije dopiralo daleko. Da se žurio, samo bi se više umarao. Kad se osvrnuo, vidio je kako dječak tumara kroz snijeg, koji mu je dosezao do pola potkoljenice i kako podiže i gomila grančice u naručju.

Snijeg nije prestao padati. Probdio je noć, ustajući i hraneći vatru. Raširio je ceradu i pričvrstio jedan kraj ispod stabla kako bi zadržala nešto topline od vatre. Pogledao je dječakovo lice dok je spavao u narančastom svjetlu. Upali obrazi prošarani crnilom. Savladao je bijes. Beskorisno. Nije mislio da dječak može još dugo putovati. Čak i da je prestalo padati, cesta ne bi bila prohodna. Snijeg je šaputao padajući kroz tišinu, a iskre su se uzdizale i tamnile i umirale u vječnom crnilu.

Napola je bio zaspao, kad je iz šume začuo prasak. Onda još jedan. Sjeo je. Vatra se pretvorila u nekoliko plamičaka u žeravici. Osluhnuo je. Dugi, suhi prasak grana koje pucaju. Onda još jedan prasak. Prodrmao je dječaka. Probudi se, rekao je. Moramo krenuti.

Nadlanicama je obrisao krmelje. Što je to? pitao je. Što je to, tata?

Hajde. Moramo krenuti. Što je to? Stabla. Padaju.

Dječak je sjeo i pogledao oko sebe u panici.

U redu je, rekao je čovjek. Hajde. Moramo požuriti.

Prikupio je prostirke i presavio ih i zamotao ceradu oko svega. Pogledao je gore. Snijeg mu je padao u oči. Vatra se pretvorila u ugljen i nije više svijetlila, drva više nije bilo, a svuda oko njih u mraku su padala stabla. Dječak se držao za njega. Odmakli su se i on je pokušao u mraku pronaći čist prostor, pa je konačno spustio ceradu na tlo pa su sjeli. Navukao je pokrivače preko sebe i zagrlio dječaka.

Tupi udarci padajućih stabala i dubok tutanj gomila snijega koje eksplodiraju na zemlji potresali su šumu. Grlio je dječaka i govorio mu kako će sve biti u redu i da će uskoro prestati i nakon nekog vremena prestalo je. Potmula je ludnica umirala u daljini. I onda, ponovo, samo jedan prasak, daleko. Onda opet ništa. Evo, rekao je. Mislim da je to bilo sve. Izdubio je tunel ispod jednog od palih stabala, razbacujući snijeg rukama, smrznute ruke sakrio je u

rukave. Dovukli su prostirke, pa je rastvorio ceradu i nakon nekog vremena ponovo su zaspali usprkos gadnoj hladnoći.

Kad je svanulo, izvukao se iz brloga, na ceradi je bilo mnogo snijega. Stajao je i osvrtao se oko sebe.

Prestalo je padati, a cedrovi su ležali pod brdima snijega, slomljenih grana i nekoliko uspravnih debla, golih i nagorenih u tom sivilu. Probijao se kroz zapuhe, ostavivši dječaka da spava pod drvetom kao životinja u zimskom snu.

Snijeg mu je bio gotovo do koljena. U polju se mrtve trske gotovo i nisu vidjele, a snijeg je na žicanoj ogradi činio oštre zasjeke i tišina je bila zaglušujuća. Naslonio se na stup i kašljao. Nije baš znao gdje su bila kolica pa je pomislio da gubi razum i da mu mozak ne radi dobro. Koncentriraj se, rekao je.

Moraš misliti. Kad se okrenuo da se vrati, dječak ga je zazivao.

Moramo ići, rekao je. Ne možemo ostati ovdje. Dječak je turobno buljio u sive zapuhe. Hajde.

Probili su se do ograde. Kamo idemo? pitao je dječak. Moramo naći kolica.

Samo je stajao ondje, s rukama pod pazusima jakne. Hajde, rekao je čovjek. Moraš ići dalje.

Zagacao je preko snijegom pokrivenog polja. Snijeg je bio dubok i siv. Već ga je prekrilo svjež pepeo.

Mučio se još nekoliko koraka i onda osvrnuo. Dječak je pao. Ispustio je pokrivače i ceradu iz ruku, vratio se i podigao ga. Već je drhtao. Podigao ga je i nosio. Zao mi je, rekao je. Ćao mi je.

Dugo im je trebalo da pronađu kolica. Podigao ih je iz snijega, iskopao naprtnjaču i protresao je, otvorio i unutra ugurao jednu od deka. Stavio je naprtnjaču i druge pokrivače i kapute u košaru i podigao dječaka i stavio ga na vrh i odvezao mu vezice na cipelama i skinuo ih. Onda je izvadio nož i izrezao jedan od kaputa, omatajući dječakova stopala. Iskoristio je cijeli kaput i onda izrezao velike kvadrate cerade i pokupio ih i privezao za dječakove zglobove podstavom iz rukava sako.

Odmaknuo se. Dječak je pogledao prema dolje. Sad ti, tata, rekao je.

Zamotao je jedan od kaputa oko dječaka i onda sjeo na ceradu na snijegu i zamotao svoja stopala.

Ustao je i ugrijao si šake ispod jakne i onda zapakirao cipele u ruksak, zajedno s dalekozorom i dječakovim kamionom. Istresao je ceradu i složio je i privezao je s drugim dekama na vrhu naprtnjače i nabacio na rame i zatim bacio posljednji pogled na kolica, ali to je bilo to. Idemo, rekao je. Dječak je posljednji put pogledao kolica i onda krenuo za ocem.

Bilo je teže hodati nego je mogao predvidjeti. Za sat vremena prešli su možda kilometar i pol. Stao je i pogledao dječaka. Dječak je stao i čekao.

Misliš da ćemo umrijeti, zar ne?

Ne znam.

Nećemo umrijeti.

Dobro.

Ali mi ne vjeruješ. Ne znam.

Zašto misliš da ćemo umrijeti? Ne znam.

Prestani govoriti da ne znaš. Dobro.

Zašto misliš da ćemo umrijeti? Nemamo ništa za jelo. Naći ćemo nešto. Dobro.

Koliko dugo misliš da ljudi mogu izdržati bez hrane? Ne znam.

Ali koliko dugo misliš da mogu? Možda nekoliko dana. I onda što? Padneš mrtav? Da.

Pa nije tako. Treba puno vremena. Imamo vodu. To je najvažnije. Ne može se dugo bez vode. Dobro.

Ali mi ne vjeruješ. Ne znam.

Proučavao ga je. Stajao je s rukama u džepovima prevelikog prugastog sako.

Misliš da ti lažem? Ne.

Ali misliš da bih ti mogao lagati o umiranju. Da.

Dobro. Mogao bih. Ali, ne umiremo. Dobro.

Promatrao je nebo. Bilo je dana kad su pepeljasti oblaci bili tanji i kad su uspravna debla uz cestu bacala blijede sjene po snijegu. Nastavili su. Dječaku nije bilo dobro. Stao je i provjerio mu stopala i ponovo privezao plastičnu foliju. Kad se snijeg počne topiti, bit će teško držati stopala suhima. Često su zastajali odmoriti se. Nije imao snage nositi dječaka. Sjeli bi na naramak i pojeli nekoliko šaka prljavog snijega. Do podne se snijeg počeo topiti. Prošli su izgorenu

kuću, samo je cigleni dimnjak stajao u dvorištu. Cijeli su dan bili na cesti. Bilo je takvih dana. Takvih sati. Možda su prešli pet kilometara.

Mislio je da će cesta biti tako loša da nitko neće njome putovati, ali bio je u krivu. Logorovali su gotovo uz samu cestu i napravili dobru vatru, izvlačeći mrtve grane iz snijega i nabacujući ih na pla-menove gdje su šištale i pušile se. Nije puno pomogla. Onih nekoliko pokrivača što su ih imali neće ih zagrijati. Pokušao je ostati budan. Naglo se budio iz sna i lupao po tlu, tražeći pištolj. Dječak je bio tako mršav. Gledao ga je dok je spavao. Napeto lice i šuplje oči. Čudesno lijep. Ustao je i dovukao još drva na vatru.

Izašli su na cestu i stali. U snijegu su se vidjeli tragovi. Vagon. Nekakvo vozilo na kotačima. Nešto s gumama, s obzirom na uske otiske. Između kotača otisci čizama. Netko je po mraku prošao ovuda, idući na jug, najkasnije u ranu zoru, putujući cestom po mraku. Stao je i razmislio o tome. Pažljivo je obišao tragove. Prošli su na petnaestak metara od vatre i nisu ni usporili da pogledaju. Stajao je gledajući cestu iza sebe. Dječak ga je promatrao.

Moramo se maknuti s ceste.

Zašto, tata?

Netko dolazi.

Jesu to loši momci?

Da. Bojim se da jesu.

Mogli bi biti i dobri. Ne bi?

Nije odgovorio. Pogledao je u nebo iz navike, ali ondje nije bilo ničega.

Što ćemo sad napraviti, tata? Idemo.

Možemo se vratiti do vatre? Ne. Hajde. Vjerojatno nemamo mnogo vremena. Stvarno sam gladan.

Znam.

Što ćemo napraviti?

Moramo se uvući u brlog. Maknuti se s ceste.

Hoće nam vidjeti tragove?

Da.

Sto možemo napraviti? Ne znam.

Hoće znati tko smo mi? Što?

Ako nam vide tragove. Hoće znati tko smo mi? Pogledao je velike okrugle tragove u snijegu. Shvatit će, rekao je. Onda je stao.

Moramo razmisliti o ovome. Idemo natrag do vatre.

Mislio je da će možda naći neko mjesto na cesti gdje se snijeg potpuno otopio, ali onda se sjetio da im se tragovi neće pojaviti na drugoj strani, pa to neće pomoći. Nabacali su snijeg preko vatre i prohodali među drvećem u krug i vratili se. Užurbano su ostavljali labirint tragova i onda krenuli natrag prema sjeveru kroz šumu, držeći cestu na vidiku.

Izabrali su uzvisinu na koju su naišli, s koje se vidjela cesta prema sjeveru i put kojim su došli.

Raširio je ceradu preko mokrog snijega i umotao dječaka u pokrivače. Bit će ti hladno, rekao je. Ali, možda ovdje neće ostati dugo. Za sat vremena dvojica su muškaraca stigla cestom, gotovo skakućući. Kad su prošli, ustao je i promatrao ih. A onda su oni zastali i osvrnuli se prema njemu.

Smrzao se. Bio je zamotan u sivu deku i teško da ga se nije moglo vidjeti, premda nije bilo nemoguće. No, mislio je da su namirisali dim. Stajali su i razgovarali. Onda su nastavili dalje. Sjeo je.

U redu je, rekao je. Samo moramo čekati. Ali, mislim da je u redu.

Nisu imali hrane i malo su spavali u tih pet dana i takvi su stigli u predgrađe malog grada, gdje su našli jednu veliku kuću na uzvisini iznad ceste. Dječak je stajao i držao ga za ruku. Snijeg se uglavnom otopio po makadamu i po poljima i šumama s južne strane. Stajali su ondje. Preko stopala navučene plastične vreće, već odavno istrošene pa su im stopala bila mokra i hladna. Kuća je bila visoka i otmjena, s bijelim dorskim stupovima uz ulaz. Nadsvođena terasa sa strane. Šljunčani prilaz zavijao je kroz polje mrtve trave. Prozori su začudo ostali netaknuti.

Kakvo je ovo mjesto, tata?

Pst. Ostat ćemo ovdje i slušati.

Ništa se nije čulo. Vjetar je šušкао mrtvu paprat uz cestu. U daljini škripa. Vrata ili rolete. Hajdemo pogledati. Tata, hajde da ne idemo tamo. U redu je.

Ne smijemo ići tamo.

U redu je. Moramo pogledati.

Polako su prilazili kući. U snijegu koji se topio nije bilo tragova. Visoka živica od mrtve kaline. Staro ptičje gnijezdo smješteno u pleteru živice. Stajali su pred kućom i proučavali fasadu. Ručno

izrađene cigle na kući, ispečene od zemlje na kojoj je stajala. Oljuštena boja visjela je u dugim suhim krpama niz stupove i s nabubrene potkostrukcije krova. Iznad njihovih glava, na dugom lancu visjela je svjetiljka. Dječak se držao za njega dok su se penjali stubama. Jedan od prozora bio je pritvoren i iz njega je vodila žica preko trijema i nestajala u travi. Držao je dječaka za ruku pa su prešli trijem.

Vlasnikovi robovi nekoć su hodali preko tih dasaka, noseći hranu i piće na srebrnim pladnjevima.

Došli su do prozora i pogledali unutra.

Što ako je netko unutra, tata?

Nema nikog ovdje.

Moramo ići, tata.

Moramo naći nešto za jelo. Nemamo izbora. Možemo naći nešto negdje drugdje. Bit će u redu. Dođi.

Uzeo je pištolj s pojasa i gurnuo vrata. Polako su se otvorila, viseći na velikim mjedenim šarkama.

Zastali su i osluškivali. Onda su ušli u široki foaje popločan kao domina crnim i bijelim mramornim pločama. Na kat je vodilo široko stubište. Fine Morris tapete na zidovima, umrljane vodom i ovješene. Ťbuka stropa nabubrena, a požutjeli zidni ukrasi savijeni i otpali s gornjih zidova. Nalijevo kroz vrata gdje je morala biti blagovaonica vidjela se velika vitrina od orahovine. Vrata i ladica više nije bilo, a ostatak je bio prevelik za paljenje. Stajali su na vratima. Na hrpi u kutu sobe stajala je gomila odjeće. Odjeće i cipela. Remenja. Kaputa. Pokrivača i starih vreća za spavanje. Poslije će imati dovoljno vremena razmišljati o tome. Dječak mu se objesio o ruku. Bio je užasnut. Prešli su preko foajea do sobe na stražnjem kraju, ušli i zastali. Velika soba sa stropom dvostruko višim od vrata.

Pokraj i iza kamina od sirove cigle sad su bile iščupane i zapaljene drvene police. Na podu ispred ognjišta bilo je madraca i prostirki. Tata, dječak je prošaputao. Pst, rekao je čovjek.

Pepeo je bio hladan. Naokolo je bilo nekoliko pocrnjelih posuda. Čučnuo je na pete i digao jednu i pomirisao je i vratio je. Ustao je i pogledao kroz prozor sa strane kuće. Siva utabana trava. Sivi snijeg. Ťica, koja je izlazila kroz prozor, bila je privezana za mjedeno zvono, a zvono pričvršćeno za grubu drvenu vodilicu zakucanu za prozorski

okvir. Držao je dječaka za ruku kad su krenuli niz uski crni hodnik u kuhinju. Posvuda smeće u gomilama. Zahrdali sudoper. Smrad plijesni i izmeta.

Ušli su u pokrajnju sobu, ostavu možda.

Na podu ove sobe bila su vrata ili poklopac, zaključana velikim čeličnim lokotom. Zastao je i promotrio ga. Tata, rekao je dječak. Trebamo ići, tata. Postoji razlog zašto je ovo zaključano. Dječak ga je vukao za ruku. Suze u očima. Tata? rekao je. Moramo jesti. Nisam gladan, tata. Nisam. Moramo naći pajser ili nešto.

Probili su se kroz stražnja vrata, dječak je visio na njemu. Gurnuo je pištolj za pojas i stajao gledajući dvorište. Vidio je ciglenu stazu i uvijeni, žilavi obris onoga što je nekad bio red šimširovine. U dvorištu su našli staru željeznu drljaču na vrhu poslaganih cigli, a netko je u držače zabio stopedesetlitarsku kacu od lijevanog željeza, kao onu za pažmanje svinja. Ispod je bio pepeo i pocrnjele cjepanice. Na jednoj strani kolica s gumama. Sve je ovo vidio i nije. Na krajnjoj strani dvorišta stajala je stara drvena sušara i kućica za alat. Hodao je, gotovo vukući dijete za sobom, i počeo razvrstavati alat koji je stajao u bačvi pod krovom alatnice. Pronašao je lopatu s dugom drškom i procijenio je rukom. Hajde, rekao je.

Ponovo u kući, lopatom je zasjekao drvo oko brave i na kraju uspio gurnuti lopatu pod zasun i podići ga. Bio je vijkom pričvršćen za drvo pa je podigao sve, i bravu i zasun. Zabio je lopatu ispod ruba dasaka i izvadio upaljač. Onda je stao na gornji dio lopate i podigao rub poklopca i nagnuo se i podložio ga. Tata, prošaptao je dječak.

Stao je. Slušaj me, rekao je. Prestani. Umiremo od gladi. Shvaćaš li?

Onda je podigao poklopac otvora i prebacio ga na drugu stranu poda. Čekaj me ovdje, rekao je.

Idem s tobom. Mislio sam da se bojiš. Bojim se.

Dobro. Samo ostani iza mene.

Silazio je grubim drvenim stubama. Pognuo je glavu i kresnuo upaljač i ritualnom gestom plamenom osvijetlio mrak. Hladnoća i vlaga. Grozan smrad. Dječak mu se primio za kaput. Vidio je dio kamenog zida. Pod od ilovače. Stari madrac s tamnim mrljama. Sagnuo se i spustio za još jednu stubu i podigao svjetlo. Nagurani uz stražnji zid sjedili su goli ljudi, muškarci i žene, nastojeći se sakriti,

štiteći lica rukama. Na madracu je ležao čovjek bez nogu do bokova, s pocrnjelim i nagorjelim batacima. Smrad je bio nepodnošljiv.

Isuse, prošaptao je.

Onda su se jedan po jedan okrenuli i treptali na bijednom svjetlu. Pomozi nam, šaptali su. Molimo te, pomози nam. Kriste, rekao je. Isuse Kriste.

Okrenuo se i zgrabio dječaka. Požuri, rekao je. Požuri. Ispustio je upaljač. Nije bilo vremena da ga potraži. Gurao je dječaka uz stube. Pomozi nam, zvali su ga. Požuri.

Bradato se lice pojavilo trepćući na dnu stuba. Molim te, zvaо je. Molim te.

Požuri. Zaboga, požuri.

Gurao je dječaka kroz otvor tako da se ovaj spotaknuo i pao. Ustao je i dohvatio poklopac i zamahnuo njime i pustio da padne i okrenuo se da podigne dječaka, ali on je već ustao i plesao od straha. Za ljubav Božju, prestani, zašištao je. Ali dječak je pokazivao na prozor i kad je pogledao, smrznuo se od straha. Preko polja prema kući dolazili su četiri muškarca i dvije žene. Zgrabio je dječaka za ruku. Kriste, rekao je. Trči. Trči.

Probili su se kroz kuću do prednjih vrata, pa niz stube. Na pola prilazne staze odvukao je dječaka u polje. Osvrnuo se. Donekle su ih zaklanjali ostaci kaline, ali znao je da imaju samo nekoliko minuta, a možda nijednu. U dnu polja provukli su se kroz mrtvu trsku pa na cestu i dalje u šumu. Čvršće je stegnuo dječakovo zapešće i na brzinu ga pogledao. Izgledao je kao logoraš. Trči, prošaptao je.

Moramo trčati. Pogledao je prema kući, ali ništa se nije vidjelo. S prilazne staze mogli su ga vidjeti kako s dječakom trči kroz gola stabla. Ovo je taj trenutak. Ovo je taj trenutak. Bacio se na zemlju i povukao dječaka sa sobom. Pst, rekao je. Pst.

Hoće nas ubiti? Tata?

Pst.

Ležali su u lišću i pepelu dok su im srca lupala. Tjeralo ga je na kašalj. Bio bi stavio ruku pred usta, ali dječak ga je držao i nije puštao, a u drugoj je ruci stezao pištolj. Morao se usredotočiti da uguši kašalj dok je istovremeno pokušavao slušati. Podigao je bradu kroz lišće, pokušavajući vidjeti što je ondje vani. Drži glavu dolje, prošaptao je.

Idu li?

Ne.

Polako su puzali kroz lišće prema udolini. Ležao je osluškujući i držeći dječaka za ruku. Čuo ih je kako razgovaraju na cesti. Tjenski glas. Onda ih je čuo kako hodaju po suhom lišću. Uzeo je dječakovu ruku i utisnuo pištolj u nju. Uzmi, prošaptao je. Uzmi. Dječak je bio prestrašen. Zagrlio ga je. Tako mršavo tijelo. Ne boj se, rekao je. Ako te nadu, morat ćeš to učiniti. Razumiješ? Pst. Ne plači.

Čuješ me? Znaš kako se to radi. Staviš u usta i uperiš gore. Brzo i naglo. Razumiješ? Prestani plakati.

Razumiješ li?

Mislim da da.

Ne. Razumiješ li?

Da.

Reci, da, razumijem, tata. Da, razumijem, tata.

Pogledao ga je odozgo. Sve što je vidio bio je strah. Uzeo mu je pištolj. Ne, ne razumiješ, rekao je.

Ne znam kako, tata. Ne znam kako. Gdje ćeš ti biti?

U redu je.

Ne znam kako.

Pst. Tu sam. Neću te napustiti. Obećavaš?

Da. Obećavam. Htio sam pobjeći. Odvesti ih na drugu stranu. Ali ne mogu te ostaviti. Tata?

Pst. Ostani dolje. Tako se bojim. Pst.

Ležali su i slušali. Možeš li to učiniti? Kad dođe vrijeme? Kad vrijeme dođe, više neće biti vremena.

Sad je vrijeme. Prokuni Boga i umri. Što ako ne opali? Mora opaliti. Što ako ne opali? Možeš li kamenom smrskati tu ljubljenu glavicu? Postoji li u tebi takvo biće o kojem ne znaš ništa? Može li postojati? Grlj ga. Samo tako. Duša je živa. Privuci ga bliže. Poljubi ga. Brzo.

Čekao je s malim poniklanim revolverom u ruci. Tjeralo ga je na kašalj. Cijeli je um zaposlio da zadrži kašljanje. Pokušao je slušati, ali ništa nije čuo. Neću te napustiti, prošaptao je. Nikad te neću napustiti. Razumiješ li? Ležao je u lišću i grlio dijete koje se treslo. Stezao revolver. Cijeli dugi sumrak i u noć. Hladnu i bez zvijezda. Blaženu. Počeo je vjerovati da imaju šanse. Samo moramo čekati, prošaptao je. Tako hladno. Pokušao je razmišljati, ali um mu je

lebdio. Bio je tako slab. Sve te priče o trčanju. Nije mogao trčati. Kad je oko njih postalo zaista crno, otpustio je kopče naprtnjače i izvadio deke i njima prekrivio dječaka, koji je ubrzo zaspao.

U noći je čuo jezovite krike iz kuće i pokušao rukama zakloniti dječakove uši i nakon nekog je vremena vrištanje prestalo. Ležao je slušajući. Kad su prolazili kroz trsku prema cesti, vidio je kutiju.

Kao kućica za djecu. Shvatio je da su odande motrili cestu. Ležali u zasjedi i zvonili u kući svojim drugovima da dođu. Zadrijemao je i probudio se. Što dolazi? Koraci po lišću. Ne. Samo vjetar. Ništa.

Sjeo je i pogledao prema kući, ali vidio je samo mrak. Prodrmao je dječaka. Hajde, rekao je. Moramo ići. Dječak nije odgovorio, ali znao je da je budan. Odmaknuo je pokrivače i pričvrstio ga za ruksak.

Hajde, prošaptao je.

Krenuli su kroz tamnu šumu. Negdje iza pepelnih oblaka bio je i mjesec, pa su vidjeli gdje su stabla.

Teturali su kao pijanci. Ako nas nadu, ubit će nas, je li tako, tata?

Pst. Nema više priče.

Tako je, tata.

Pst. Da. Da, hoće.

Nije imao pojma u kojem su smjeru krenuli i bojao se da hodaju u krug natrag prema kući. Pokušao se sjetiti što je o tome znao ili su to bile samo bajke. U kojem smjeru lutaju izgubljeni ljudi? Možda se to mijenjalo s obzirom na to o kojoj je polutki riječ..Ili s obzirom na ruku kojom se više služe.

Konačno je to izbacio iz glave. Činjenicu da je moglo biti bilo što. Um ga je izdavao. Fantomi za koje se nije čulo tisuću godina polako su se budili iz sna. I to je točno. Dječak se zanosio. Zamolio ga je da ga nosi, posrćući i govoreći nerazgovjetno i čovjek ga je nosio i on je odmah zaspao na njegovom ramenu. Znao je da ga ne može dugo nositi.

Probudio se u tami šume, u lišću, žestoko drhteći. Sjeo je i rukom potražio dječaka. Držao mu je ruku blizu mršavih rebara. Toplina i kretanje. Puls.

Kad se ponovo probudio, već je bilo dovoljno svjetla. Odbacio je pokrivač i ustao i zamalo ponovo pao. Povratio je ravnotežu i pogledao oko sebe po sivoj šumi. Koliko su daleko došli? Otišao je do vrha uzvisine i čučnuo i gledao kako sviće. Suzdržana zora,

hladan nerazuman svijet. U daljini nešto kao borova šuma, surova i crna. Bezbojni svijet žica i flora. Vratio se i probudio dječaka. Glava mu je padala prema naprijed. Moramo krenuti, rekao je. Moramo krenuti.

Nosio ga je preko polja, zaustavljajući se točno svakih pedeset koraka. Kad je stigao do borova, kleknuo je i polegnuo ga na iglice i pokrio ga dekama i sjeo, promatrajući ga. Izgladnio, iscrpljen, bolestan od straha. Nagnuo se i poljubio ga i ustao i otišao do ruba šume i onda u krug, kako bi se uvjerio da su na sigurnom.

Preko polja na jugu vidio je obris kuće i sjenika. Iza drveća zavoj ceste. Dugu prilaznu cestu s mrtvom travom. Mrtav bršljan na kamenom zidu i poštanski sandučić i ogradu uz cestu i iza toga mrtva stabla. Hladna i nijema. Zavijena ugljenom maglom. Vratio se i sjeo kraj dječaka. Očaj ga je naveo na taj neoprezan korak i znao je da to ne smije ponovo učiniti. Bez obzira na sve.

Dječak se satima nije budio. A da i jest, samo bi se plašio. I prije se događalo. Razmišljao je o tome da ga probudi, ali znao je da se ničega ne bi sjećao. Uvježbao ga je da leži u šumi kao lane. Koliko dugo?

Na kraju je uzeo pištolj s pojasa i postavio ga uz dječaka ispod pokrivača, ustao i krenuo.

Do sjenika je stigao preko uzvisine iza njega, zaustavljajući se kako bi motrio i slušao. Probio se kroz ruševine starog jabučnjaka, kroz crne i kvrgave panjeve, mrtvu travu do koljena. Stao je na vratima sjenika i slušao. Blijeda svjetlost probijala se kroz daske. Hodao je uz prašnjave grede. Stao je u sredinu sjenika i slušao, ali ništa se nije čulo. Penjao se ljestvama na podstrešje, ali bio je toliko slab da nije bio siguran hoće li se uspjeti popeti do kraja. Prehodao je do kraja strehe i pogledao okolicu kroz visoki prozor na zabatu i vidio raskomadnu, mrtvu i sivu zemlju, ogradu, cestu.

Gore je bilo bala sijena pa je čučnuo i probrao šaku sjemenja i prožvakao ga. Grubo, suho i prašnjavao. Moralo je biti hranjivo. Ustao je i zakotrijao dvije bale preko poda i pustio da padnu na tlo sjenika. Dva prašnjava udarca. Vratio se do prozora i proučavao ono što je mogao vidjeti od kuće iza ugla sjenika. Onda se spustio po ljestvama.

Činilo se da po travi između kuće i sjenika nitko nije hodao. Došao je do trijema. Rešetke trijema trule i otpale. Dječji bicikl. Kuhinjska su vrata bila otvorena pa je prešao trijem i stao na vrata. Jeftine obloge od šperploče, izvijene od vlage, padale su svuda po sobi. Crveni ultrapas stola. Prešao je sobu i otvorio vrata hladnjaka. Nešto u sivom krznu sjedilo je na jednoj od polica. Zatvorio je vrata. Smeće posvuda. Uzeo je metlu iz kuta i drškom ispitivao prostoriju. Popeo se na ploču kuhinjskih elemenata i probijao kroz prašinu na vrhu ormarića. Klopka za miševe. Paket nečega. Otpuhnuo je prašinu. Bio je to prašak za sok s okusom grožđa. Stavio ga je u džep kaputa.

Prošao je kroz sve sobe. Ništa nije našao osim žlice u ladici pored kreveta. Stavio ju je u džep. Mislio je da bi u ormarima moglo biti odjeće ili pokrivača, ali nije. Izašao je i došao do garaže. Pregledavao je alat. Grablje. Lopata. Staklenke s čavlima i vijcima na polici. Tapetarski skalpel. Podigao ga je na svjetlo i pogledao zarđalu oštricu pa ga vratio. Onda ga je ponovo uzeo. Uzeo je odvijač iz konzerve kave i njime otvorio poklopac drške. Unutra su bile četiri nove oštrice. Izvadio je staru i stavio je na policu, a u skalpel uglavio jednu novu oštricu i ponovo sastavio dršku, uvukao oštricu i stavio skalpel u džep. Onda je uzeo odvijač i njega isto spremio u džep.

Otišao je do sjenika. Imao je komad platna u koji je namjeravao skupiti sjemenke iz bala sijena, ali je zastao i osluhnuo vjetar. Čuo je škripanje lima negdje na krovu iznad njega. Osjetio je i slab miris krava u štali pa je stao i razmislio o kravama i shvatio da su izumrle. Je li to bilo točno? Možda je negdje postojala krava koju su hranili i brinuli se za nju. Je li to bilo moguće? Hranili čime? Čuvali za što? Iza otvorenih vrata mrtva je trava suho šuštalala na vjetru. Izašao je i stao, gledajući preko polja prema borovoj šumi u kojoj je spavao dječak. Vratio se kroz voćnjak i onda ponovo zastao. Stao je na nešto. Vratio se korak i kleknuo i razmaknuo travu rukama. Bila je to jabuka. Uzeo ju je i podigao na svjetlo. Tvrdi i smeđi i smežurani. Očistio ju je tkaninom i zagrizao. Suha i gotovo bez okusa. Ali, jabuka. Cijelu ju je pojeo, zajedno sa sjemenkama. Držao je peteljku između palca i kažiprsta i pustio da padne. Onda je ponovo pažljivo krenuo kroz travu. Stopala su mu još bila umotana u ostatke kaputa i komadiće cerade, pa je sjeo i odvezao ih, a krpe stavio u džep pa

krenuo bos kroz redove voćaka. Kad je stigao do kraja voćnjaka, imao je još četiri jabuke, koje je stavio u džep i vratio se.

Prešao je sve redove dok nije riješio cijelu slagalicu u travi. Imao je više jabuka nego što ih je mogao nositi. Opipao je prostor oko debla i napunio džepove i kapuljaču svoje jakne i nosio ih je između nadlaktice i prsa. Nabacao ih je na vrata sjenika, sjeo i zamotao svoja obamrla stopala.

U garderobi kraj kuhinje vidio je staru pletenu košaru punu staklenki za zimnicu. Odvukao je košaru do kuhinje i izvadio staklenke i onda prevrnuo košaru i iz nje izbacio prljavštinu. Onda je stao. Što je vidio? Odvodnu cijev s oluka. Rešetku. Stari mrtvi čokot i trsovi koji su se spuštali po njoj kao grafikoni neke tvrtke. Ustao je i prošao kroz kuhinju i u dvorište i pogledao kuću. Prozori su odražavali sivi i bezimni dan. Cijev je vodila do kuta trijema. Još je uvijek nosio košaru pa ju je spustio u travu i ponovo se popeo stubama. Cijev je vodila do kuta i u betonski spremnik. S poklopca je odmaknuo smeće i trule komade paravana. Onda se vratio u kuhinju, uzeo metlu, izašao i pomeo poklopac i stavio metlu u kut i podigao poklopac spremnika. Unutra je bila ladica puna vlažne, sive bljuzge s krova, pomiješana s kompostom mrtvog lišća i grančica. Podigao je ladicu i stavio je na tlo. Ispod je bio bijeli šljunak. Šakom je zahvatio malo šljunka. Spremnik ispod toga bio je napunjen ugljenom, cijele nagorjele grane i štapovi kao ugljeni oblici samog drveća. Vratio je ladicu na mjesto. Na podu je bio zeleni mjedeni prsten. Uzeo je metlu i pomeo pepeo. Na daskama su se vidjeli tragovi pile. Očistio je daske i kleknuo i zakačio prstima prsten i podigao poklopac. Dolje u tami bila je cisterna puna vode tako slatke da ju je mogao namirisati. Legao je na tlo i posegnuo dolje. Mogao je dotaknuti vodu. Pomaknuo se naprijed i ponovo posegnuo i na dlanu podigao malo vode i pomirisao je i okusio i onda se napio. Dugo je ondje ležao, prinoseći ustima šaku po šaku vode. U njegovom sjećanju nije bilo ničega ni približno tako dobrog.

Vratio se u garderobu i uzeo dvije staklenke i staru, plavo emajliranu tavu. Očistio je tavu i izvukao dovoljno vode da opere staklenke. Onda je ponovo posegnuo dolje i spustio u vodu jednu od staklenki kako bi je napunio i podigao ju je dok je još kapala. Voda je bila čista. Podigao ju je prema svjetlu. Usamljeni trun sedimenta vrtio

se u staklenci po nekoj sporoj hidrauličkoj osi. Nagnuo je staklenku i pio i pio polako, ali ipak je popio gotovo cijelu staklenku. Sjedio je ondje napuhnuta želuca. Mogao je piti još, ali nije. Natočio je ostatak vode u drugu staklenku i isprao je, pa napunio obje i onda spustio drveni poklopac preko cisterne i ustao. S džepovima punim jabuka i noseći staklenke vode, krenuo je preko polja prema borovoj šumi.

Zadržao se duže nego je namjeravao pa je požurio koliko je mogao, dok se voda ljuljala i klokotala u smežuranoj vreći njegove utrobe. Stao je da se odmori i krenuo dalje. Kad je stigao do šume, činilo mu se da se dječak nije ni pomaknuo pa je kleknuo i pažljivo stavio staklenke na iglice i podigao pištolj i stavio ga za pojas i onda sjeo i promatrao ga.

Proveli su popodne umotani u pokrivače, jedući jabuke. Pijuckajući vodu iz staklenki. Uzeo je paket grožđanog praška iz džepa i otvorio ga i usuo u staklenku i promiješao i dao dječaku. Dobro si napravio, tata, rekao je. Spavao je dok je dječak čuvao stražu, a navečer su izvadili cipele i obukli ih i otišli do farme i pokupili ostatak jabuka. Napunili su tri staklenke vodom i zatvorili ih poklopcima iz kutije koju je našao na polici u garderobi. Onda je sve umotao u jedan od pokrivača i stavio u naprtnjaču i preko toga zavezao još jedan pokrivač i stavio na rame. Stajali su na vratima i promatrali kako se svjetlost spušta na zapadu. Onda su prošli prilaznim putem i ponovo izašli na cestu.

Dječak se držao njegova kaputa i kraja ceste, pokušavajući u mraku napipati pločnik stopalima. Iz daljine su čuli grmljavinu i nakon nekog vremena vidjeli mutne drhtaje svjetla ispred njih. Izvukao je plastičnu foliju iz ruksaka, ali više je nije bilo dovoljno da se pokrije. Malo zatim počelo je kišiti.

Posrtali su jedan pokraj drugoga. Nisu imali kamo. Podigli su kapuljače, ali i one su već bile mokre i teške od kiše. Stao je na cesti i pokušao presložiti ceradu. Dječak je gadno drhtao.

Smrzavaš se, zar ne? Da.

Ako sad stanemo, bit će nam jako hladno.

Jako mi je hladno i sada.

Što hoćeš da napravimo?

Možemo stati?

Da. Dobro. Možemo stati.

Bila je to noć duga kao i mnoge druge kojih se sjećao. Ležali su na mokrom tlu pored ceste pod dekama dok je kiša bubnjala po ceradi. Zagrlio je dječaka pa se on nakon nekog vremena prestao tresti i zaspao. Grmljavina je odtutnjala na sjever i prestala i ostala je samo kiša. Spavao je i probudio se kad je kiša oslabila i nakon nekog vremena prestala. Kašljao je sve gore pa je probudio dijete. Zora je bila daleko. Povremeno se podizao i gledao prema istoku i uskoro je svanulo.

Svaki je kaput omotao oko debla manjeg drveta i ocijedio. Rekao je dječaku da skinе odjeću i umotao ga u pokrivač pa, dok je stajao ondje drhteći, iz odjeće mu iscijedio vodu i vratio mu je. Zemlja, gdje su spavali, bila je suha pa su sjedili zagrnuti dekama i jeli jabuke i pili vodu. Onda su ponovo krenuli cestom, pognuti i drhtavi pod svojim dronjcima kao fratri prosjaci koji su krenuli pronaći dom.

Do večeri su se baram osušili. Proučavao je komade karte, ali nije imao pojma gdje se nalaze. U sumrak je stao na uzvisinu ceste i pokušao im odrediti položaj. Prošli su petlju pa uskom cestom kroz pokrajinu i konačno stigli do mosta i suhog korita potoka, gdje su spuznuli niz obalu i zgurili se pod mostom.

Hoćemo napraviti vatru? pitao je dječak.

Nemamo upaljač.

Dječak je sklonio pogled.

Țao mi je. Ispustio sam ga. Nisam ti htio reći.

U redu je.

Naći ću kremen. Već sam tražio. A još uvijek imamo bocu s benzinom. Dobro.

Jako ti je hladno? Dobro sam.

Dječak je ležao s glavom u očevom krilu. Nakon nekog vremena rekao je: Ubit će one ljude, ne? Da.

Zašto to moraju raditi? Ne znam. Hoće ih pojesti? Ne znam.

Pojest će ih, ne? Da.

A mi im nismo mogli pomoći jer bi onda i nas pojeli. Da.

I zato im nismo mogli pomoći. Da.

Dobro.

Prolazili su kroz gradove koji su odvrćali ljude porukama naškrabanima na velike natpise. Natpisi su bili izbijeļeni tankim slojem boje tako da se po njima moglo pisati, a kroz boju vidjeli su se blijeđi

palimpsesti reklama za robu koja više nije postojala. Sjeli su kraj ceste i pojeli zadnje jabuke.

Sto ti je? pitao je čovjek.

Ništa.

Naći ćemo nešto za jelo. Uvijek nađemo. Dječak nije odgovorio. Čovjek ga je promatrao. To nije to, zar ne? U redu je. Reci mi.

Dječak je pogledao niz cestu. Hoću da mi kažeš. U redu je. Odmahnuo je glavom. Pogledaj me, rekao je čovjek.

Dječak se okrenuo i pogledao ga. Činilo se kao da je plakao. Samo mi reci.

Mi nikada nećemo nikoga pojesti, zar ne? Ne. Naravno da ne. Čak i ako nas mori glad?

I sad nas mori glad. Rekao si da nije tako.

Rekao sam da ne umiremo. Nisam rekao da nismo izgladnjeli. Ali nećemo. Ne. Nećemo.

Bez obzira na to što bude. Ne. Bez obzira na to što bude. Jer mi smo dobri momci. Da.

I mi nosimo vatru. I mi nosimo vatru. Da. Dobro.

Našao je komadiće kremenja ili kvarca u jarku, ali je na kraju ispalo da je jednostavnije zagrepsti kliještima stijenu kraj koje je nagomilao triješće natopljeno benzinom. Još dva dana. I tri. Stvarno ih je morila glad. Zemlja je bila opljačkana, poharana, opustošena. Svaka mrvica pokradena. Noći su bile zasljepljujuće hladne i crne kao grob, a dugi sati do jutra zastrašujuće tihi. Kao zora prije bitke.

Dječakova je voštana koža bila gotovo prozirna. S tim je velikim očima nalikovao na svemirca.

Počeo je misliti da ih je smrt konačno stigla i da moraju pronaći neko mjesto gdje će se sakriti da ih ne nađe. Bilo je trenutaka kad bi sjedio i promatrao kako dječak spava i tad bi iznenada počeo nekontrolirano jecati, ali to nije bilo zbog smrti. Nije bio siguran o čemu je bila riječ, ali mislio je da je to zbog ljepote ili dobrote. Stvari o kojima više nije mogao ni razmišljati. Čučali su u sumornoj šumi i pili vodu iz jarka, procijeđenu kroz krpu. U snu je vidio dječaka ispruženog na stolu mrtvačnice i probudio se u strahu. S čime se budan mogao nositi, to nije podnosio u snu, pa je sjedio budan od straha da će se san vratiti.

Vukli su se kroz nagorene ruševine kuća u koje prije nikada ne bi ulazili. Mrtvac pluta u crnoj vodi podruma među smećem i hrđavim cijevima. Stajao je u napola izgorenoj dnevnoj sobi bez krova.

Daske natopljene vodom naginjale su se prema dvorištu. Mokre knjige na polici. Uzeo je jednu i otvorio je i vratio. Sve je bilo vlažno. Trulo. U ladici je našao svijeću. Nije je mogao zapaliti. Stavio ju je u džep. Izašao je na sivo svjetlo i stao i taj je čas shvatio apsolutnu istinu svijeta. Hladno, neumorno kruženje planeta koji umire bez oporuke. Nesmiljena tama. Slijepi sunčevi psi u trku.

Nemilosrdni crni vakuum svemira. I negdje dvije progonjene životinje koje dršću kap lisice u rupi.

Posuđeno vrijeme i posuđeni svijet i posuđene oči koje ga oplakuju.

Na rubu malog grada sjeli su u kabinu kamiona odmoriti se. Gledali kroz staklo oprano nedavnim kišama. Malo pepela u zraku. Iscrpljeni. Uz cestu je stajao još jedan znak koji je upozoravao na smrt, slova blijeda od godina. Skoro se nasmijao. Možeš li to pročitati? pitao je.

Da.

Ne obraćaj pažnju. Nema ovdje nikoga. Jesu mrtvi? Mislim da jesu.

Volio bih da je onaj mali dječak s nama. Hajdemo, rekao je.

Sanjao je tako bogato da mu se nije dalo probuditi. Stvari sad nepoznate svijetu. Hladnoća ga je probudila kako bi potaknuo vatru. Sjećao se kako je rano ujutro prelazila preko ledine prema kući, u tankoj ružičastoj haljini koja joj se lijepila na grudi. Mislio je da svako sjećanje mora oštetiti svoje porijeklo. Kao u igri. Reci riječ i daj je dalje. Dakle, budi štedljiv. Što promijeniš u sjećanju, postaje stvarnost, poznata ili ne.

Hodali su ulicama, umotani u prljave pokrivače. Držao je pištolj za pojasom i dječaka za ruku. Na drugom su kraju grada naišli na usamljenu kuću u polju. Ušli su i hodali kroz sobe. Našli su sebe u ogledalu pa je zamalo potegnuo pištolj. To smo mi, tata, dječak je šapnuo. To smo mi.

Stajao je na stražnjim vratima i gledao prema polju i cesti iza toga i prema sumornom krajoliku iza ceste. U dvorištu je bio roštilj napravljen od dvjestolitarskog spremnika, prerezanog popola letlampom i zavarenog na željezni okvir. Nekoliko mrtvih stabala u dvorištu.

Ograda. Metalna kućica za alat. Skinuo je pokrivač s ramena i omotao ga oko dječaka.

Čekaj me ovdje.

Țelim ići s tobom.

Idem tamo samo pogledati. Samo sjedi ovdje. Vidjet ćeš me cijelo vrijeme. Obećavam.

Prešao je dvorište i otvorio vrata, još s pištoljem u ruci. Bila je to vrtna kućica. Prljav pod. Metalne police s plastičnim posudama za cvijeće. Sve prekriveno pepelom. U kutu su stajale vrtno alatke.

Kosilica. Drvena klupa pod prozorom, a pored nje metalni ormarić.

Otvorio je ormarić. Stari katalozi. Paketi sjemenja. Begonija. Slak. Stavio ih je u džep. Zašto? Na vrhu police bile su dvije limenke motornog ulja pa je zataknuo pištolj za pas i skinuo ih i stavio na klupu.

Bile su stare, kartonske, s metalnim obrubom. Ulje je iscurilo kroz karton, ali još se činilo da su pune.

Vratio se i pogledao kroz vrata. Dječak je sjedio na stražnjim stubama kuće, umotan u pokrivače, i promatrao ga. Kad se okrenuo, vidio je kanistar benzina u uglu iza vrata. Znao je da unutra ne može biti benzina, ali ga je ipak nagnuo nogom i pustio da padne na tlo i čuo blago klokotanje. Uzeo je kanistar i donio ga do klupe i pokušao odvrnuti čep, ali nije mogao. Iz kaputa je uzeo kliješta i raširio ih pa pokušao njima. Jedva je uspio obuhvatiti čep i odvrnuti ga. Pomirisao je kanistar.

Odvratan smrad. Prastaro. Ali to je bio benzin i gorjet će. Zavrnuo je čep i stavio kliješta natrag u džep. Potražio je naokolo neku manju posudu, ali je nije bilo. Nije smio baciti bocu. Treba provjeriti kuću.

Prelazeći travu osjetio je slabost i morao se zaustaviti. Pitao se je li to od mirisa benzina. Dječak ga je promatrao. Koliko dana do smrti? Deset? Ne više od toga. Nije mogao misliti. Zašto je stao? Okrenuo se i pogledao travu. Vratio se. Ispitivao travu stopalima. Stao je i ponovo se vratio. Onda je otišao do kućice s alatom. Vratio se s lopatom i na mjestu gdje je stajao zabio lopatu u zemlju. Ušla je napola i zaustavila se uz šuplji zvuk udarca u drvo. Počeo je razbacivati zemlju.

Išlo je polako. Bože, kako je bio umoran. Naslonio se na lopatu. Podigao glavu i pogledao dječaka.

On je sjedio kao i prije. Sagnuo se i nastavio raditi. Uskoro se morao odmarati između svake lopate.

Na kraju je otkopao komad iverice pokriven krovnom sindrom. Otkopao mu je rubove. Bila su to vrata, možda metar i pol na dva. Na jednom je kraju bila reza s lokotom zamotanim u plastičnu vrećicu. Odmorio se, pridržavajući se za ručku lopate, s čelom na podlaktici. Kad je ponovo pogledao, dječak je stajao u dvorištu samo nekoliko metara od njega. Bio je preplašen. Nemoj otvarati, tata, prošaptao je. U redu je.

Molim te, tata. Molim te. U redu je. Ne, nije.

Šake je podigao do grudiju i drhtao od straha. Čovjek je ispustio lopatu i zagrlio ga. Hajde, rekao je.

Sjest ćemo malo na trijem i odmoriti se.

Onda ćemo ići?

Daj da malo sjednemo.

Dobro.

Sjedili su umotani u pokrivače i gledali u dvorište. Dugo su sjedili. Pokušao je objasniti dječaku da nitko nije zakopan u dvorištu, ali je on samo počeo plakati. Nakon nekog vremena i sam je pomislio da je dijete možda u pravu.

Sjedit ćemo još malo, rekao je. Nećemo ni pričati.

Dobro.

Ponovo su prošli kroz kuću. Pronašao je bocu od piva i staru krpu od zastora pa je otrgnuo kraj krpe i nagurao je u bocu pomoću vješalice. Ovo je naša nova svjetiljka, rekao je.

Kako ćemo je zapaliti?

Našao sam benzin u kućici. Pokazat ću ti.

Dobro.

Hajde, rekao je čovjek. Sve je u redu. Obećavam.

Ali, kad se sagnuo da vidi dječakovo lice pod dekom, preplašio se da je nestalo nešto što se više nije moglo vratiti.

Izašli su i prešli dvorište do kućice s alatom. Stavio je bocu na klupu i uzeo odvijač i napravio rupu u jednoj od posuda s uljem i još jednu manju kako bi ulje bolje istjecalo. Izvadio je fitilj iz boce i dopola napunio bocu. Staro ulje bilo je hladno zbog niskih temperatura i gusto, pa je teklo sporo. Odvrnuo je čep s kanistra s benzinom i napravio mali lijevak od jednog od paketića zrnja i nasuo benzin u

bocu i vrh začepio palcem i potresao bocu. Onda je ulio malo u glineni tanjurić i uzeo krpicu i odvijačem je nagurao natrag u bocu. Uzeo je kremen iz džepa i kliješta pa ga kresnuo po nazubljenoj čeljusti. Pokušao je nekoliko puta i onda prestao i nalio još benzina u tanjurić. Ovo bi moglo planuti, rekao je. Dječak je kimnuo. Iskre su frcale po tanjuriću i sve je planulo uz tihi sušanj. Uzeo je bocu i nagnuo je i zapalio fitilj i u posudici ugasio plamen i dodao dječaku bocu koja se dimila. Evo, rekao je. Uzmi.

Što ćeš sad?

Drži dlan ispred plamena. Pazi da ti se ne ugasi.

Ustao je i skinuo pištolj s pojasa. Ova vrata izgledaju kao svaka druga, rekao je. Ali nisu. Znam da se bojiš. U redu je. Mislim da bi unutra moglo biti stvari pa moramo provjeriti. Nigdje drugdje ne možemo ići. To je to. Želim da mi pomogneš. Ako nećeš držati svjetiljku, morat ćeš uzeti pištolj.

Držat ću svjetiljku.

Dobro. Tako to rade dobri momci. Ne prestaju se truditi. Ne odustaju. Dobro.

Poveo je dječaka u dvorište; pratio ih je crni dim iz svjetiljke. Zataknuo je pištolj za remen i uzeo lopatu i počeo trgati rezu iz iverice. Pod nju je zabio kut lopate i podigao je i onda kleknuo i dohvatio lokot i oslobodio ga i bacio u travu. Gurnuo je lopatu pod vrata i kleknuo i podigao ih.

Zemlja se rasula po daskama. Pogledao je dječaka. Jesi dobro? pitao je. Dječak je nijemo kimnuo, držeći svjetiljku ispred sebe. Čovjek je ustao i podigao vrata i pustio da padnu u travu. Grube stube, istesane iz debelih greda, vodile su u mrak. Uzeo je svjetiljku od dječaka. Već se počeo spuštati stubama, a onda se okrenuo i poljubio dječaka u čelo.

Bunker je imao betonske zidove. Lijevani betonski pod popločan kuhinjskim pločicama. Dva željezna kreveta s oprugama, po jedan uz svaki zid, madraci zarolani ispred njih kao u vojsci.

Okrenuo se i pogledao dječaka pognutog iznad njega dok je treptao zbog dima koji se dizao iz svjetiljke, i onda se spustio niže i sjeo i podigao svjetiljku. O, Bože, prošaptao je. O, moj Bože.

Što je, tata?

Sidi. O, moj Bože. Sidi.

Sanduk za sandukom konzervirane hrane. Rajčice, breskve, grah, marelice. Šunke u limu. Goveđi gulaš. Stotine litara vode u četrdesetlitrarskim plastičnim kanistrima. Papirnati ručnici, WC papir, papirnati tanjuri. Plastične vreće za smeće nadjevene dekama. Digao je dlan pred čelo. O, moj Bože, rekao je. Osvrnuo se prema dječaku. U redu je, rekao je. Sidi.

Tata?

Sidi. Sidi i vidi.

Stavio je svjetiljku na stubu i vratio se gore i poveo dječaka za ruku. Hajde, rekao je. U redu je. Što si našao?

Našao sam sve. Sve. Vidjet ćeš. Poveo ga je niz stube i podigao bocu i plamen. Vidiš li? rekao je.

Vidiš li? Kakve su to stvari, tata? To je hrana. Možeš pročitati? Kruške. Ondje piše kruške. Da. Piše.

O, da, piše.

Bilo je taman dovoljno mjesta da se uspravi. Sagnuo se ispod lanterne sa zelenim metalnim sjenilom koja je visjela na kuki. Držao je dječaka za ruku dok su prolazili redovima kutija s otisnutim natpisima. Čili, kukuruz, paprikaš, juha, umak za špagete. Bogatstvo iščeznulog svijeta. Zašto je to ovdje? pitao je dječak. Stvarno je?

O, da. Stvarno je.

Skinuo je jednu od kutija i otvorio je i izvadio konzervu s breskvama. Ovdje je jer je netko mislio da će mu možda trebati. Ali nisu koristili. Ne. Nisu. Umrli su. Da.

U redu je ako mi to uzmemo?

Da. U redu je. Oni bi tako htjeli. Kao što bi i mi htjeli da oni uzmu.

Oni su bili dobri momci? Da. Jesu. Kao mi. Kao mi. Da.

Onda je u redu. Da. U redu je.

U plastičnoj kutiji bilo je noževa i plastičnog pribora za jelo i metalnog i kuhinjskog pribora. Otvarač konzervi. Bilo je i električnih upaljača koji nisu radili. Pronašao je kutiju baterija i suhих galvanskih članaka pa ih je pregledao. Uglavnom su korodirali i puštali kiselinu, ali su se neki činili u redu.

Konačno je upalio jednu od lanterni i stavio je na stol i ugasio dimni plamen lampe. Otkinuo je komad kartonske kutije i raspuhao dim i onda se popeo i zatvorio poklopac vrata i okrenuo se i pogledao dječaka. Što ćeš za večeru? pitao je.

Kruške.

Dobar izbor. Onda ćemo kruške.

Uzeo je dvije plastične zdjelice s jedne gomile, upakirane u plastiku, i postavio ih na stol. Rastvorio je madrace kreveta kako bi sjeli i otvorio kutiju s kruškama, izvadio konzervu i stavio je na stol i stisnuo poklopac s otvaračem konzervi i počeo okretati vijak. Pogledao je dječaka. On je sjedio na krevetu u tišini, još umotan u deku, i promatrao. Čovjek je mislio da vjerojatno nije sasvim shvatio išta od ovoga. Mogao bi se svakog trenutka probuditi u tamnoj, vlažnoj šumi. Ovo će biti najbolje kruške koje si ikada probao, rekao je. Najbolje. Vidjet ćeš.

Sjedili su jedan pored drugoga i jeli kruške iz konzerve. Onda su pojeli konzervu bresaka. Oblizali su žlice i iz zdjelica ispili gusti slatki sok. Pogledali su se.

Još jednu.

Neću da ti bude zlo.

Neće mi biti zlo.

Dugo nisi jeo.

Znam.

Dobro.

Stavio je dječaka spavati u krevet i zagladio mu prijavu kosu na jastuku i pokrio ga dekama. Kad se popeo i podigao vrata, vidio je da je već pao mrak. Otišao je do garaže i uzeo naprtnjaču i vratio se i zadnji put promotrio okolicu i onda sišao stubama i zatvorio vrata i uglavio kliješta u jednu od teških unutrašnjih reza. Električna se lanterna već počela gasiti pa je tražio po skladištu dok nije našao nekoliko kutija naftnog plina u kanistrima. Uzeo je jedan i stavio ga na stol i odvrnuo čep i odvijačem izbušio metalni pečat. Onda je skinuo svjetiljku s kuke iznad glave i napunio je. Već je prije pronašao kutiju butanskih upaljača pa je jednim zapalio svjetiljku i prilagodio plamen i ponovo je objesio. Onda je samo sjedio na krevetu.

Dok je dječak spavao, metodički je pretražio skladište. Odjeća, veste, čarape. Umivaonik od nehrđajućeg čelika i spužve i sapuni. Pasta za zube i četkice. Na dnu velike plastične staklenke s vijcima i maticama u platnenoj vrećici našao je dvije šake krugeranda, južnoafričkih zlatnika.

Istresao ih je i gnječio šakom i gledao ih i onda ih vratio u staklenku zajedno s vijcima i vratio staklenku na policu.

Sve je pregledao, premještao kutije i sanduke s jedne na drugu stranu prostorije. U bunkeru je postajalo sve toplije pa je skinuo kaput. Pronašao je kutiju metaka za pištolj, kalibra .45 i tri kutije metaka za pušku, kalibra .30-30. Ono što nije našao bila je puška. Uzeo je baterijsku lanternu i pregledao pod i zidove ne bi li pronašao skrivenu pregradu. Nakon nekog je vremena sjeo na krevet i pojeo tablu čokolade. Nije bilo puške i neće je ni biti.

Kad se probudio, plinska je svjetiljka iznad glave tiho šištalala. Zidovi bunkera bili su osvjetljeni, kao i kutije i sanduci. Nije znao gdje je. Ležao je pokriven svojim kaputom. Sjeo je i pogledao usnu-log dječaka na drugom krevetu. Bio je skinuo cipele, ali nije se ni toga sjećao pa ih je izvadio ispod kreveta, navukao ih i popeo se stubama i izvadio kliješta iz reze i podigao vrata i provirio van. Rano jutro. Pogledao je kuću i onda prema cesti i već je htio spustiti poklopac vrata kad je stao. Slabo sivo svjetlo na zapadu. Prespavali su noć i cijeli sljedeći dan. Spustio je vrata i ponovo ih učvrstio i spustio se i sjeo na krevet. Osvrnuo se po zalihama. Bio je već spreman umrijeti, a sad više nije, pa je morao razmisliti o tome. Bilo tko mogao je vidjeti vrata u dvorištu i odmah bi znao o čemu je riječ.

Morao je razmisliti o svemu. Ovo nije bilo skrivanje po šumi. Ovo je bilo nešto sasvim drugo.

Konačno je ustao i otišao do stola i upalio mali plinski štednjak s dva plamenika i izvadio tavu za prženje i kotlić i otvorio plastičnu kutiju s kuhinjskim pomagalicama.

Dječak se probudio dok je mljeo kavu u malom ručnom mlincu. Sjeo je na krevetu i ogledao se. Tata? zazvao je. Ej. Jesi gladan?

Moram na toalet. Moram piškiti.

Kuhačom mu je pokazao smjer. U kutu iza zastora bio je kemijski toalet. Nije znao kako ga koristiti, ali ipak će poslužiti. Neće ostati toliko dugo i neće otvarati i zatvarati poklopac više nego što je to potrebno. Dječak je prošao kraj njega, kosa mu je bila ljepljiva od znoja. Što je to? pitao je.

Kava. Šunka. Dvopek. Ej, rekao je dječak.

Dovukao je ormarić za cipele do kreveta i prekrrio ga krpom i postavio tanjure i čaše i plastični pribor za jelo. Iznio je zdjelu

dvopeka, prekrivenu ručnikom, i tanjur maslaca i konzervu zgusnutog mlijeka. Sol i papar. Pogledao je dječaka. Djelovao mu je kao da je drogiran. Donio je tavu za pečenje sa štednjaka i vilicom stavio komad prepečene šunke na dječakov tanjur; iz druge je tave žlicom zagrabio kajganu i pečeni grah i nalio im kavu u šalice. Dječak ga je pogledao.

Hajde, rekao je, nemoj da ti se ohladi.

Što ću prvo jesti?

Što god ti se sviđa.

Ovo je kava?

Da. Evo. Staviš maslac na dvopek. Ovako.

Dobro.

Jesi dobro?

Ne znam.

Osjećaš se dobro?

Da.

Što je onda?

Misliš da trebamo zahvaliti tim ljudima? Ljudima?

Ljudima koji su nam dali sve ovo. Pa. Da, mislim da bismo mogli. Hoćeš ti?

Zašto ti to ne učiniš? Ne znam kako.

Znaš. Znaš kako reći hvala.

Dječak je sjedio i zurio u svoj tanjur. Činio se izgubljenim. Čovjek je taman počeo govoriti, kad je dječak rekao: Dragi ljudi, hvala vam za svu ovu hranu i stvari. Znamo da ste to čuvali za sebe i da ste ovdje, mi to ne bismo pojeli ma kako gladni bili i žao nam je da vi to niste pojeli i nadamo se da ste na sigurnom u nebu kod Boga.

Podigao je pogled. Dobro tako? pitao je.

Da. Mislim da je dobro.

Dječak nije htio ostati sam u bunkeru. Slijedio je oca naprijed-nazad preko travnjaka dok je nosio plastične kanistre s vodom do kupaonice u stražnjem dijelu kuće. Uzeli su i mali štednjak i nekoliko posuda pa je čovjek zagrijao vodu i nalio je u kadu i dodao vodu iz kanistara. Dugo mu je trebalo, ali htio je da bude dobro i toplo. Kad je kada bila gotovo puna, dječak se skinuo i drhteći ušao u vodu i sjeo. Mršav i prljav i gol, grleći sam sebe. Jedino je svjetlo bio krug

plavih zuba na plameniku štednjaka. Kako ti se sviđa? pitao je čovjek.

Toplo na koncu konca. Toplo na koncu konca? Da.

Gdje si to čuo? Ne znam.

Dobro. Toplo na koncu konca.

Oprao mu je prljavu, slijepljenu kosu i okupao ga sapunom i spužvicama. Ispraznio je prljavu vodu u kojoj je sjedio i polio ga svježom toplom vodom iz posude i zamotao ga ručnikom i još dekom dok je drhtao. Počešljao mu je kosu i pogledao ga. Para se kao dim dizala s njega. Jesi dobro? pitao je.

Noge su mi hladne.

Morat ćeš me pričekati.

Požuri.

Okupao se i izašao iz vode i usuo deterdžent u kadu i potopio njihove smrdljive traperice u vodu četkom za WC. Spreman? pitao je. Da.

Smanjio je plamen dok se nije ugasio i upalio baterijsku svjetiljku i položio je na pod. Sjeli su na rub kade i navukli cipele i onda je dodao dječaku posudu i sapun, a on je uzeo štednjak i malu bocu plina i pištolj pa su izašli i prešli preko dvorišta do bunkera.

Sjeli su na krevet s igraćom pločom između njih, odjeveni u nove veste i čarape i omotani u nove pokrivače. Osposobio je malu plinsku grijalicu i pili su Coca-Colu iz plastičnih šalica i nakon nekog vremena vratio se u kuću i iscijedio vodu iz traperica i donio ih natrag i objesio da se suše.

Koliko dugo smijemo ostati, tata?

Ne dugo.

Koliko je to dugo?

Ne znam. Možda još jedan dan. Dva.

Zato što je opasno.

Da.

Misliš da će nas naći? Ne. Neće nas naći. Mogli bi nas naći. Ne, neće. Neće nas naći.

Poslije, kad je dječak zaspao, otišao je do kuće i izvukao nešto namještaja na travnjak. Onda je izvukao i madrac i postavio ga preko vrata bunkera, a iznutra ga je prevukao preko iverice i pažljivo spustio vrata tako da ih je madrac potpuno pokrio. Kamuflaža nije

bila savršena, ali bilo je bolje nego ništa. Dok je dječak spavao, on je sjedio na krevetu i pri svjetlu lanterne nožem rezbario lažne metke od grančica i pažljivo ih mjerio prema praznim ležištima bubnja pištolja i onda ponovo rezbario.

Vrhove je naoštrio nožem i uglačao solju i zatamnio čađom sve dok nisu poprimili boju olova. Kad je završio svih pet, ugurao ih je u bubanj i zatvorio ga i okrenuo pištolj i provjerio. Čak i iz ove blizine pištolj je izgledao kao da je posve napunjen, pa ga je odložio i ustao provjeriti nogavice traperica koje su se sušile nad grijalicom.

Bio je sačuvao šaku praznih čahura za pištolj, ali to je otišlo zajedno sa svim drugim. Trebao ih je držati u džepu. A zadnji je izgubio. Mislio je da će ih moći napuniti iz onih kalibra .45. Detonatori bi vjerojatno odgovarali ako bi ih izvadio bez oštećenja. Zrna bi trebalo sastrugati skalpelom na pravu veličinu. Ustao je i još jednom pregledao skladište. Onda je prigušio svjetiljku dok se nije ugasila i poljubio dječaka i zavukao se u drugi krevet pod čiste deke i još se jednom osvrnuo po ovom malecnom raju koji je treperio u narančastom svjetlu grijalice i onda je zaspao.

Grad je bio napušten prije mnogo godina, no ipak su pažljivo hodali ulicama; dječak se držao za njegovu ruku. Prošli su kraj metalnog kontejnera za smeće, gdje je netko jednom pokušao paliti tijela. Nagoreno meso i kosti pod mokrim pepelom mogli su biti bezimena da nije bilo obrisa lubanja.

Više nije smrdjelo. Na kraju ulice bio je dućan i u jednom od prolaza, s mnogo praznih kutija, našli su troja metalna kolica za kupovinu. Pregledao ih je i oslobodio jedna i čučnuo i okretao kotače i onda ustao i gurao ih po prolazu gore-dolje.

Možemo uzeti dvojica, rekao je dječak. Ne.

Mogu ja jedna gurati.

Ti si izviđač. Trebam te da motriš.

Sto ćemo sa svim onim stvarima?

Uzet ćemo samo ono što možemo nositi.

Misliš da će netko doći?

Da. Jednom.

Rekao si da nitko neće doći. Nisam mislio nikada. Volio bih da ondje živimo. Znam.

Možemo stražariti.

Već stražarimo.

A što ako dodu dobri momci?

Pa, mislim dđ nije vjerojatno da ćemo na cesti sresti dobre momke. Na cesti smo. Znam.

Ako stražarimo cijelo vrijeme, to znači da se cijelo vrijeme bojiš?

Dakle, i treba se bojati da se uopće stražari. Biti na oprezu. Budan.

Ali ostalo se vrijeme ne bojiš? Ostalo vrijeme?

Je.

Ne znam. Možda uvijek treba biti na oprezu. Ako nevolja dođe kad je ne očekuješ, onda je možda treba uvijek očekivati. Uvijek je očekuješ? Tata? Da. Ali ponekad možda zaboravim stražariti.

Posjeo je dječaka na ormarić za cipele pod plinskom svjetiljkom i počeo ga šišati plastičnim češljem i škarama. Trudio se pa je trajalo dugo. Kad je završio, uzeo je ručnik s dječakovih ramena i pokupio zlatnu kosu s poda i obrisao dječakovo lice i ramena vlažnom krpom i približio mu zrcalo da se vidi.

Dobro si to obavio, tata.

Dobro.

Izgledam jako mršavo. I jesi jako mršav.

Ošišao je i sebe, ali nije tako dobro ispalo. Podrezao si je bradu škarama dok se voda grijala u posudi, i onda se obrijao plastičnom britvicom. Dječak ga je promatrao. Kad je završio, ogledao se u zrcalu.

Činilo mu se da nema brade. Okrenuo se dječaku. Kako izgledam? Dječak je nagnuo glavu. Ne znam, rekao je. Neće ti biti hladno?

Večerali su raskošno, uz svijeće. Šunku i grašak i pire krumpir s dvopekrom i umakom. Pronašao je četiri litre starog viskija, još u papirnatim vrećicama u kojima je kupljen i popio malo s vodom.

Zavrtjelo mu se prije nego je ispio čašu pa više nije pio. Jeli su breskve i šlag s keksima za desert i pili kavu. Papirnati tanjuri i plastični pribor za jelo bacio je u smeće. Igrali su dame i onda je stavio dječaka na spavanje.

U noći ga je probudilo tupo bubnjanje kiše po madracu iznad njih. Vjerojatno je jako padalo kad se čulo. Ustao je i s baterijom se popeo po stubama i podigao poklopac i posvijetlio preko dvorišta. Sve je već bilo natopljeno, a kiša je i dalje lijevala. Zatvorio je poklopac. Voda je probila i curila niz stube, ali znao je da je bunker

prilično dobro izoliran od vode. Vratio se da pogleda dječaka. Bio je mokar od znoja pa mu je skinuo jedan od pokrivača i mahao ispred lica, hladeći ga. Onda je ugasio grijalicu i vratio se u krevet.

Kad se ponovo probudio, učinilo mu se da je kiša prestala. Ali, nije ga to probudilo. U snu su ga posjetila bića kakva nikada prije nije vidio. Nisu govorila. Učinilo mu se da su čučala pored njegova kreveta dok je spavao i onda se razbježala kad se probudio. Okrenuo se i pogledao dječaka. Možda je prvi put razumio da je dječaku i on sam bio tuđinac. Biće s nekog planeta koji više nije postojao. Sa sumnjivim pričama. Nije mogao za njegovu zabavu stvoriti svijet koji je izgubio, a da pritom ne stvori i gubitak, i mislio je da dječak to bolje razumije od njega. Pokušao se sjetiti sna, ali nije mogao.

Sve što mu je ostalo bio je osjećaj sna. Mislio je da su ga možda došli upozoriti. Na što? Da u djetetovom srcu nije mogao potaknuti ono što je bio pepeo u njegovom. Čak je i sada dio njega želio da nikada nisu našli ovo sklonište. Dio njega uvijek je želio da sve bude gotovo.

Provjerio je je li ventil na plinskoj boci zatvoren i okrenuo mali štednjak na ormariću za cipele te sjeo i počeo ga rastavljati. Odvrnuo je donju ploču i izvadio plamenike i rastavio oba malim zavijenim kliještima. Nagnuo je plastičnu kutiju s vijcima i izabrao maticu koja je odgovarala spoju i pritegnuo je. Povezao je cijev s boce i podigao mali željezni plamenik u ruci, malen i lagan. Postavio ga je na ormarić i ostatak lima stavio u smeće i otišao do stuba provjeriti vrijeme. Madrac na vrhu upio je mnogo vode i bilo je teško podići vrata. Dignuo ih je ramenima i pogledao van. Padala je slaba kiša.

Doba dana nije mogao odrediti. Pogledao je kuću i mokru okolinu i onda spustio vrata i sišao niz stube i počeo pripremati doručak.

Dan su proveli jedući i spavajući. Planirao je krenuti, ali kiša je bila dovoljan razlog da ostanu. Kolica su čekala u šupi. Teško da će netko danas putovati cestom. U skladištu su izabrali što mogu ponijeti i sve to složili u kut skloništa. Dan je bio kratak; jedva da je i bio dan. Do noći je prestalo kišiti pa su otvorili poklopac i počeli iznositi kutije i zavežljaje i plastične vrećice preko mokrog dvorišta i slagati ih na kolica. Slabo osvjetljen ulaz u bunker ležao je u tami dvorišta kao grob, koji na sudnji dan zijeva na nekoj staroj slici

apokalipse. Kad su posve napunili kolica, preko svega je privezao plastičnu ceradu i pričvrstio tiple za žicu kratkim vezicama i odmaknuli su se korak i provjerili sve pod svjetlom baterijske lampe. Pomislio je da su možda ipak trebali uzeti još jedna kolica iz dućana, ali sad je bilo kasno. Trebao je sačuvati i zrcalo s motocikla koje je imao na starim kolicima. Večerali su i spavali do jutra i onda se ponovo okupali spužvama i oprali kosu u toploj vodi. Doručkovali su i s prvim su svjetlom već bili na cesti, noseći nove maske izrezane od plahti. Dječak naprijed s metlom, čisteći put od granja, a čovjek je, pognut nad ručkom kolica, gledao kako cesta nestaje iza njih.

Kolica su bila preteška da ih guraju u mokru šumu pa su podne proveli nasred ceste i skuhalo čaj i pojeli zadnju šunku iz konzerve i kreker sa senfom i umakom od jabuka. Sjedili su leda o leda i promatrali cestu. Znaš gdje smo, tata? pitao je dječak.

Otprilike.

Kako otprilike?

Pa, mislim da smo oko tristo kilometara od obale. Zračne linije. Zračne linije?

Da. To znači ravno, kao kad ptice lete.

Hoćemo uskoro stići tamo?

Ne baš uskoro. Skoro. Ne letimo kao ptice.

Zato što ptice ne moraju slijediti cestu?

Da.

Mogu ići kamo god žele. Da.

Misliš da bi negdje moglo biti ptica?

Ne znam.

Ali, što misliš?

Mislim da nije vjerojatno.

Mogu letjeti do Marsa ili nekamo?

Ne. Ne mogu.

Jer je predaleko?

Da.

Čak i da hoće. Čak i da hoće.

A što ako probaju i dodu samo do pola puta i onda su jako umorne? Onda bi pale?

Pa, zapravo i ne bi mogle doći do kraja puta, jer je to u svemiru i ondje nema zraka i ne bi mogle letjeti. Osim toga, bilo bi im preh-

ladno i smrznule bi se.

O.

U svakom slučaju ne bi znale gdje je Mars.

Mi znamo gdje je Mars?

Otprilike.

A da imamo svemirski brod, onda bi mogli tamo otići? Pa, da imaš stvarno dobar svemirski brod i ljude koji će ti pomoći, mislim da bi mogao otići tamo.

Ondje bi bilo hrane i drugih potrebnih stvari kad dođeš?

Ne. Ondje nema ničega.

O.

Sjedili su dugo. Sjedili su na presavijenim dekama i promatrali cestu u oba smjera. Nije bilo vjetra.

Ničega. Nakon nekog vremena dječak je rekao: Nema ptica, ne?

Ne.

Samo u knjigama. Da. Samo u knjigama. Nisam ni mislio. Jesi spreman? Da.

Ustali su i spremili šalice i ostatak krejera. Čovjek je natovario pokrivače na vrh kolica i pričvrstio ceradu i onda pogledao dječaka. Što je? pitao je dječak.

Znam da si mislio da ćemo umrijeti.

Je.

Ali nismo. Ne.

Dobro.

Mogu te nešto pitati? Naravno.

Da si ptica, bi mogao tako visoko letjeti da vidiš sunce?

Da. Mogao bih.

I mislio sam tako. To bi bilo stvarno zgodno.

Da, bilo bi. Jesi spreman?

Da.

Stao je. Gdje ti je frulica? Bacio sam je. Bacio si je? Da.

Dobro. Dobro.

U dugom, sivom sumraku prešli su rijeku i zaustavili se i pogledali dolje s betonske ograde u sporu, mrtvu vodu koja je tekla. Nacrtan na velu čađe, nizvodno se vidio obris spaljenoga grada kao crni papirnati mrtvački pokrov. Vidjeli su ga ponovo kad je pao mrak i dok

su gurali teška kolica uz dugo brdo i zatim su stali odmoriti se i okrenuli su kolica postrance na cesti da se ne otkotrljaju.

Maske su im već bile sive oko usta, a oči obrubljene tamnim tragovima. Sjedili su u pepelu pored ceste i gledali na istok, gdje je obris grada nestajao u dolazećoj noći. Nisu vidjeli svjetla.

Misliš da ondje ima nekoga, tata?

Ne znam.

Kada možemo stati? Možemo sada. Na brdu?

Spustit ćemo kolica do onih stijena i pokriti ih granjem. Ovo je dobro mjesto da stanemo?

Pa, ljudi ne vole stati na brdu. A mi ne volimo da ljudi stanu. Dakle, dobro mjesto za nas.

Tako mislim. Jer smo pametni.

Pa, bolje da ne budemo previše pametni. Dobro.

Jesi spreman? Da.

Dječak je ustao i uzeo metlu i stavio je na rame. Pogledao je oca. Koji su naši dugoročni ciljevi? pitao je. Što?

Naši dugoročni ciljevi.

Gdje si to čuo?

Ne znam.

Ne, gdje si čuo?

Ti si to rekao.

Kada?

Jednom davno.

I koji je bio odgovor?

Ne znam.

Pa ne znam ni ja. Hajde. Mrači se.

Kasnije sljedećeg dana, dok su prolazili zavoj na cesti, dječak je stao i stavio ruku na kolica. Tata, prošaptao je. Čovjek je podigao pogled. Niska se, pognuta prilika vukla sporo daleko ispred na cesti.

Stajao je naslonjen na ručku kolica za kupovinu. Pa, rekao je. Tko je to?

Što sad, tata?

To bi mogao biti mamac.

Što ćemo sad?

Slijedit ćemo ga. Vidjet ćemo hoće li se okrenuti. Dobro.

Putnik se nije osvrtao. Slijedili su ga neko vrijeme i onda prestigli. Starac je bio malen i pognut. Na leđima je nosio stari vojni ruksak s dekom preko vrha i oslanjao se na oguljenu šibu kao na štap. Kad ih je vidio, maknuo se uz kraj ceste i okrenuo i umorno stao. Imao je prljav ručnik zavezan ispod vilice, kao da ga je bolio zub, a čak i za standarde novog svijeta grozno je smrdio.

Nemam ništa, rekao je. Možete pogledati ako želite.

Nismo pljačkaši.

Okrenuo je jedno uho prema njima. Što? povikao je. Rekao sam da nismo pljačkaši. Što ste vi?

Nije bilo načina da se odgovori na to pitanje. Obrisao je nos nadlanicom i čekao. Uopće nije imao cipele, a stopala su mu bila umotana u krpe i karton, zavezana zelenom trakom, a brojni su slojevi slabe odjeće bili poderani i probušeni. Iznenada im se učinilo kako je još više uvenuto. Naslonio se na svoj štap i spustio na cestu, gdje je sjeo u pepeo s rukom preko glave. Izgledao je kao krpa što je

pala s nekih kolica. Prišli su mu i pogledali ga. Gospodine? rekao je čovjek. Gospodine?

Dječak je čučnuo i stavio mu ruku na rame. Boji se, tata. On se boji.

Pogledao je gore i dolje po cesti. Ako je ovo zasjeda, on će prvi nastradati, rekao je.

Samo se boji, tata.

Reci mu da ga nećemo ozlijediti.

Starac je odmahnuo glavom dok su mu se prsti petljali u prljavoj kosi. Dječak je pogledao oca.

Možda misli da nismo stvarni. A što onda misli da jesmo? Ne znam.

Ne možemo ostati ovdje. Moramo krenuti. Boji se, tata.

Mislim da ga ne bi trebao dirati. Možemo mu dati nešto za jelo.

Promatrao je cestu. Prokletstvo, prošaptao je. Pogledao je starca. Možda se on pretvori u Boga, a oni u drveće. U redu, rekao je.

Odvezao je ceradu i složio je i potražio među konzervama limenku voćnog koktela i uzeo otvarač iz džepa i otvorio konzervu i savi-nuo poklopac unazad i prišao im i čučnuo i pružio je dječaku.

A žlica?

Neće dobiti žlicu.

Dječak je uzeo konzervu i pružio je starcu. Uzmi, prošaptao je.

Evo.

Starac je podigao glavu i pogledao dječaka. Dječak mu je pružao konzervu. Izgledao je kao netko tko na cesti pokušava nahraniti lešinara slomljenih krila. U redu je, rekao je.

Starac je spustio ruku s glave. Trepnuo je. Sivoplave oči bile su napola zakopane u tankim i čađavim borama lica.

Uzmite, rekao je dječak.

Starac je posegnuo mršavom rukom i uzeo i privio konzervu na grudi.

Jedite, rekao je dječak. Dobro je. Rukom mu je pokazao kako nagnuti konzervu. Starac je pogledao konzervu. Čvršće ju je primio i podigao, mršteći nos. Njegovi su dugi i požutjeli nokti zagrebli metal. Onda ju je nagnuo i popio. Sok mu je curio niz prljavu bradu. Spustio je konzervu, teško žvačući. Trgnuo je glavom dok je gutao. Vidi, tata, dječak je prošaptao.

Vidim, odgovorio je otac.

Dječak se okrenuo i pogledao ga.

Znam što ćeš pitati, rekao je. Odgovor je: ne.

Što je pitanje?

Možemo li ga zadržati. Ne možemo.

Znam.

Znaš.

Je.

U redu.

Možemo mu dati još nešto?

Hajde da vidimo kako će ovo podnijeti.

Gledali su ga kako jede. Kad je završio, sjeo je držeći praznu konzervu i gledao u nju kao da će se ondje pojaviti još hrane. Što ćeš mu dati? Što misliš da mu treba? Ne mislim da treba išta. Što ćeš mu dati? Možemo nešto skuhati. Može jesti s nama. Tjeliš ovdje stati. Provesti noć. Je.

Pogledao je starca i onda cestu. U redu, rekao je. Ali sutra idemo dalje.

Dječak nije odgovorio.

To je najbolje što možeš dobiti.

Dobro.

Dobro znači dobro. Ne znači da ćemo sutra ponovo pregovarati.

Što znači pregovarati?

Znači razgovarati još malo o tome i smišljati nešto drugo. Nema drugoga. To je to. Dobro. Dobro.

Pomogli su starcu ustati i dodali mu štap. Nije imao ni pedeset kila. Stajao je neodlučno. Čovjek je uzeo konzervu i bacio je u šumu. Starac mu je pokušao dati štap, ali ovaj ga je odgurnuo. Kad ste zadnji put jeli? pitao je.

Ne znam.

Ne sjećate se.

Upravo sam jeo.

Hoćete li jesti s nama?

Ne znam.

Ne znate.

Jesti što?

Možda goveđi gulaš. I krekeri. I kavu.

Što moram napraviti?

Reći nam kamo je svijet otišao.

Što?

Ne morate ništa. Možete li hodati? Mogu hodati.

Pogledao je dječaka. Jesi li ti dječak? pitao je.

Dječak je pogledao oca.

Ne izgleda li tako? rekao je otac.

Ne znam. Ne vidim dobro.

Možete li me vidjeti?

Znam kad je netko blizu.

Dobro. Moramo krenuti. Pogledao je dječaka. Nemoj ga držati ruku, rekao mu je. On ne vidi.

Nemoj ga držati za ruku. Idemo. Kamo idemo? pitao je starac. Idemo jesti.

Kimnuo je i ispružio štap i oprezno opipao cestu.

Koliko imate godina?

Devedeset.

Ne, nemate.

Dobro.

To govorite ljudima? Kojim ljudima? Bilo kojim. Valjda.

Da vas ne tuku? Da.

Pomaže li? Ne.

Što imate u rancu? Ništa. Možete pogledati. Znam da mogu. Što je unutra? Ništa. Samo neke stvari.

Ništa za jelo. Ne.

Kako se zovete? Ely.

Ely, kako?

Zašto samo Ely nije dovoljno?

Nije važno. Idemo.

Logor su postavili u šumi, mnogo bliže cesti nego mu se to sviđalo. Morao je vući kolica dok ih je dječak gurao odostraga i zapalili su vatru da se starac ogrije, premda se ocu to nije dopalo. Jeli su, a starac je sjedio umotan u jedini pokrivač koji je imao i držao je svoju žlicu kao dijete. Imali su samo dvije šalice pa je kavu pio iz zdjele iz koje je jeo, s palcima zataknutima za rub. Sjedio je kao izgladnjeli i otrcani Buda, buljeći u žar.

Ne možete ići s nama, znate, rekao je čovjek.

Kimnuo je.

Koliko ste dugo na cesti?

Oduvijek sam bio na cesti. Ne možete ostati na jednom mjestu. Kako preživljavate?

Samo idem dalje. Znao sam da će biti ovako.

Znali ste da će biti ovako?

Da. Ovako ili slično. Oduvijek sam vjerovao u to.

Jeste li se pokušali pripremiti?

Ne. Što sam mogao napraviti?

Ne znam.

Ljudi se uvijek pripremaju za sutra. Nisam vjerovao u to. Sutra se nije pripremalo za njih. Nije ni znalo da su ondje. Valjda.

Čak i da ste znali što napraviti, ne biste to znali. Ne biste znali hoćete li to ili ne. Recimo da ostanete zadnji? Recimo da ste sami krivi?

Želite li umrijeti?

Ne. Ali možda želim da sam već umro. Kad ste živi, to je uvijek korak ispred vas.

Ili možete željeti da se nikad niste rodili. Pa. Što imaš, tim klimaš. Mislite da bi to bilo previše.

Što je, tu je. U svakom slučaju, ovih dana je glupo tražiti luksuz.

Valjda.

Nitko ne želi biti ovdje i nitko ne želi otići. Podigao je glavu i pogledao dječaka preko vatre. Onda je pogledao čovjeka. Čovjek je vidio kako ga njegove male oči promatraju u svjetlu vatre. Bog zna što su te oči vidjele. Ustao je nabacati još drva na vatru i odmaknuo je žar od mrtvog lišća. Crvene su iskre poletjele i umrle u crnilu iznad glava. Starac je popio kavu do kraja i odložio zdjelicu ispred sebe i nagnuo se prema toplini ispruženih ruku. Čovjek ga je promatrao. Kako ćete znati da ste posljednji čovjek na Zemlji? pitao je.

Mislim da ne biste znali. Samo biste bili.

Nitko to ne bi znao.

Nema razlike. Kad umrete, isto je kao da su svi ostali umrli. Valjda bi Bog znao. Je li to to? Nema Boga. Ne?

Nema Boga i mi smo njegovi proroci.

Ne razumijem kako to da ste još živi. Što jedete?

Ne znam.

Ne znate?

Ljudi vam daju.

Ljudi vam daju.

Da.

Hranu? Hranu. Da.

Ne, ne daju. Vi ste mi dali.

Ne, nisam. Dječak vam je dao. Ima još ljudi na cesti. Niste jedini. Sami ste?

Starac ga je umorno gledao. Kako to mislite? pitao je. Ima li još ljudi s vama? Kakvih ljudi? Bilo kakvih.

Nema bilo kakvih ljudi. O čemu vi pričate?

Pričam o vama. O tome čime se bavite.

Starac nije odgovorio.

Pretpostavljam da želite ići s nama.

Ići s vama?

Da.

Nećete me povesti. Ne želite ići.

Ne bih došao ni ovoliko daleko, ali bio sam gladan. Ljudi koji su vam dali hranu. Gdje su? Nema ljudi. Izmislio sam to. Što ste još izmislili?

Na cesti sam, baš kao i vi. Nema razlike.

Zovete li se zaista Ely?

Ne.

Ne želite reći svoje ime. Ne želim reći. Zašto?

Ne mogu vam ga povjeriti. Možda biste nešto s njim napravili. Ne želim da itko priča o meni. Da kaže gdje sam bio i što sam rekao kad sam ondje bio. Mislim, mogli biste pričati o meni. Ali, nitko neće znati da sam to bio ja. Mogu biti bilo tko. Mislim da je u ovakvim vremenima bolje što manje govoriti. Da se nešto bilo dogodilo, a mi preživjeli i sreli se na cesti, onda bismo imali o čemu razgovarati. Ali nismo. Dakle, nećemo. Hoćemo li? Ne znam.

Samo ne želite reći pred dječakom.

Niste mamac za čopor razbojnika?

Nisam ništa. Otići ću ako želite. Mogu naći cestu.

Ne morate otići.

Dugo nisam vidio vatru, to je sve. Ćivim kao životinja. Ne želite znati što sam sve jeo. Kad sam vidio dječaka, mislio sam da sam umro.

Mislili ste da je anđeo?

Nisam znao što je. Nikad nisam mislio da ću ponovo vidjeti dijete. Nisam znao da će se to dogoditi.

A što da sam rekao da je Bog?

Starac je odmahnuo glavom. To je iza mene, rekao je. Već godinama. Ondje gdje ljudi ne mogu živjeti, ni bogovi ne prolaze bolje. Vidjet ćete. Bolje je biti sam. Pa se nadam da nije točno što ste rekli, jer biti na cesti sa zadnjim bogom bilo bi užasno i nadam se da nije točno. Bit će bolje kad svi umru.

Hoće li?

Naravno da hoće. Bolje za koga? Za sve. Za sve.

Naravno. Svima će biti bolje. Svi ćemo lakše disati. To je dobro znati.

Da, je. Kad svi umremo, konačno ovdje neće biti nikoga osim smrti, a i njezini će dani biti odbrojani.

Bit će i dalje na cesti, bez posla i bez žrtava. Reći će: Kamo su svi otišli? Tako će biti. Što je loše u tome?

Ujutro su stajali na cesti, a dječak i otac raspravljali su o tome što da ostave starcu. Na kraju i nije dobio mnogo. Nekoliko konzervi povrća i voća. Konačno je dječak otišao na rub ceste i sjeo u pepeo.

Starac je pospremio konzerve u naprtnjaču i pričvrstio remenje. Njemu trebate zahvaliti, znate, rekao je čovjek. Ja vam ništa ne bih dao.

Možda trebam, a možda i ne. Zašto ne?

Ne bih mu dao svoje.

Nije vas briga hoćete li ga povrijediti?

Hoće li ga to povrijediti?

Ne. Nije vam zato dao.

Zašto mi je dao?

Pogledao je dječaka i onda starca. Ne biste razumjeli, rekao je. Nisam siguran da i ja razumijem.

Možda vjeruje u Boga. Ne znam u što on vjeruje. Proći će ga. Ne, neće.

Starac nije odgovorio. Osvrnio se oko sebe. Nećete nam ni sreću poželjeti, zar ne? pitao je čovjek. Ne znam što to znači. Kako izgleda sreća? Tko bi to znao? Onda su krenuli. Kad se osvrnuo, starac je lupkao štapom i hodao polako cestom iza njih, kao neki prosjak iz

prastarih priča, taman i savijen i mršav kao pauk i uskoro će iščeznuti. Dječak se uopće nije osvrtao.

Rano prijepodne rasprostrli su ceradu na cesti i pojeli hladan obrok. Čovjek ga je promatrao. Pričaš li sa mnom? pitao ga je. Da.

Ali nisi sretan. U redu sam.

Kad nam nestane hrane, imat ćeš više vremena razmišljati o tome.

Dječak nije odgovorio. Jeli su. Pogledao je uz cestu. Nakon nekog vremena rekao je: Znam, ali se neću sjećati na isti način kao ti.

Vjerojatno ne.

Nisam rekao da nemaš pravo. Čak i da si to mislio. U redu je.

Je, rekao je čovjek. Pa nema puno dobrih vijesti uz cestu. U ovakvim vremenima.

Ne bi mu se trebao rugati.

Dobro.

Umrijet će.

Znam.

Možemo sad krenuti?

Da, rekao je čovjek. Možemo krenuti.

U noći se probudio na hladnoći i kašljao i kašljao dok ga pluća nisu zaboljela. Nagnuo se prema vatri i raspuhao žar i stavio još drva na vatru i ustao i odšetao iz logora dokle god je vidio vatru. Kleknuo je u suho lišće i pepeo s dekom oko ramena i nakon nekog vremena kašalj je prestao. Razmišljao je o starcu negdje iza njih. Pogledao je unazad u logor kroz crna stabla. Nadao se da je dječak ponovo zaspao. Klečao je ondje s rukama na koljenima i teško disao. Umrijet ću, rekao je. Reci mi kako da to napravim.

Sutradan su hodali gotovo do mraka. Nije nalazio sigurno mjesto za vatru. Onda je izvadio spremnik iz kolica i učinilo mu se da je prelagan. Sjeo je i otvorio ventil, ali je ventil već bio otvoren.

Okrenuo je dugme plamenika. Ništa. Nagnuo se i poslušao. Ponovo je probao oba ventila i kombinacije. Spremnik je bio prazan. Čučao je ondje s rukama stegnutima u šake na čelu, zatvorenih očiju. Nakon nekog je vremena podigao glavu i samo sjedio ondje, buljeći u hladnu i mračnu šumu.

Jeli su hladnu večeru od kukuruznog kruha, graha i hrenovki iz konzerve. Dječak ga je pitao kako je moguće da se spremnik tako brzo ispraznio, ali on je odgovorio da se jednostavno ispraznio.

Rekao si da će nam trajati tjednima.

Znam.

A prošlo je samo nekoliko dana. Bio sam u krivu.

Jeli su u tišini. Nakon nekog vremena dječak je rekao: Zaboravio sam zatvoriti ventil, ne?

Nisi ti kriv. Trebao sam provjeriti.

Dječak je odložio tanjur na ceradu. Pogledao je u stranu.

Nisi ti kriv. Treba zavrnuti oba ventila. Trebao sam ih oblijepiti teflonskom trakom, jer će inače puštati, a nisam. Ja sam kriv, nisam ti rekao.

Ali nisi imao traku, ne? Nisi ti kriv.

Nastavili su dalje, mršavi i prljavi kao ulični narkomani. S dekama preko glave protiv hladnoće, dok im se dah pušio, vukli su se kroz crne, svilene zapuhe. Prelazili su široku obalnu ravnicu, gdje su ih vječni vjetrovi obasipali tutnjećim oblacima pepela i tražili sklonište gdje god su ga mogli naći. U kućama i štalama ili u jarku kraj ceste, s dekama preko glave i pod podnevnim nebom crnim poput podruma pakla. Grlio je dječaka, promrzlog do kosti. Ne gubi vjeru, rekao je. Bit ćemo u redu.

Zemlju je oderala voda, erodirala je do jalovosti. Kostii mrtvih stvorenja razbacane po vododerinama.

Kompost anonimnog smeća. U polju farmerske kuće oljuštene boje i izvijenog broskog poda, strgnutog sa zidova. Sve to bez sjena i oblika. Cesta se spuštala kroz džunglu mrtvog kudzua. U močvarama je mrtav šaš ležao na vodi. Iza ruba polja sumorna maglica nadvila se i nad zemlju i nad nebo. Kasno popodne počelo je sniježiti pa su nastavili put s ceradom iznad glava dok je mokri snijeg klizio niz plastiku.

Već tjednima je slabo spavao. Kad se jutrom probudio, dječaka nije bilo, pa je sjeo s pištoljem u ruci i onda ustao i potražio ga, ali nije ga mogao naći. Navukao je cipele i izašao do ruba šume. Turobna zora na istoku. Tuđinsko sunce počinje svoju hladnu putanju. Vidio je dječaka kako trči preko polja.

Tata, zvao ga je. U šumi je vlak.

Vlak?

Da.

Pravi vlak? Da. Dođi.

Nisi ulazio, zar ne?

Ne, samo malo. Dođi.

Ondje nema nikoga?

Ne. Mislim da ne. Vratio sam se po tebe.

Ima motor?

Da. Veliki dizel.

Prešli su polje i ušli u šumu na drugoj strani. Tračnice su se spuštale po povišenoj stazi i vodile kroz šumu. Lokomotiva je bila dizelska električna, s osam putničkih vagona od nehrđajućeg čelika.

Uhvatio je dječaka za ruku. Sjest ćemo ovdje i promatrati, rekao je.

Sjedili su na nasipu i čekali. Ništa se nije micalo. Dao je pištolj dječaku. Ti ga nosi, tata, rekao je dječak. Ne. Tako se nismo dogovorili. Uzmi.

Uzeo je pištolj i sjedio s njim u krilu, dok je čovjek silazio do vlaka i promatrao ga. Prešao je tračnice i po drugoj strani prohodao duž svih vagona. Kad se vratio iza zadnjeg, mahnuo je dječaku da dođe, pa je ovaj ustao i zataknuo pištolj za remen.

Sve je bilo pokriveno pepelom. Smeće u prolazima. Kovčezi su stajali otvoreni na sjedalima gdje su ih još davno spustili s gornjih polica i opljačkali. U kolima za ručanje pronašao je papirnate tanjure i otpuhnuo prašinu s njih i stavio ih u jaknu i to je bilo sve.

Kako je stigao ovamo, tata?

Ne znam. Valjda ga je netko vozio prema jugu. Grupa ljudi. Tu su vjerojatno ostali bez goriva.

Tu je već dugo?

Da. Mislim da je tako. Prilično dugo.

Prošli su kraj zadnjih vagona i po tračnicama do lokomotive i popeli se do mostića. Posvuda hrđa i boja koja se ljuštila. Ušli su u kabinu i otpuhnuo je pepeo s vlakovodinog sjedala i posjeo dječaka za upravljač. Kontrolna je ploča bila vrlo jednostavna. Malo posla osim gurati polugu gasa naprijed.

Pravio je zvukove vlaka i zvukove dizelske sirene, ali nije bio siguran koliko je to značilo dječaku.

Nakon nekog su vremena kroz prljavo staklo pogledali gdje su se tračnice savijale u pustolini trave.

Ako su i vidjeli drukčije svjetove, ništa se nije promijenilo. Ovaj će vlak sjediti ovdje i polako trunuti cijelu vječnost i niti jedan drugi vlak

ovuda nikada više neće voziti.

Možemo sad krenuti, tata?

Da. Naravno da možemo.

Povremeno bi pored ceste nailazili na male gomile kamenja. Bili su to znaci na jeziku skitnica, izgubljeni paterani. Prve je vidio prije nekog vremena, često na sjeveru, kako vode iz opljačkanih i iscrpljenih gradova; beznadne poruke voljenima, izgubljenima i mrtvima. Do tad su već sva skladišta hrane bila opelješena i ubojstva su se događala posvuda po zemlji. Svijet koji će uskoro nastanjivati samo ljudi koji će vam pojesti djecu pred očima i gradovi kojima upravljaju bande pocrnjelih pljačkaša, što kopaju po ruševinama i plaze iz razvalina iskešenih bijelih zuba i bjeloočnica i nose nagorene i bezimene konzerve hrane u najlonskim mrežama kao kupci supermarketa u paklu. Meki, crni puder vijao je u krug kroz ulice kao tinta hobotnice što se vrtloži blizu morskog dna, hladnoća i tama spuštale su se rano, a lešinari su sa strmih kanjona bakljama bušili svilene rupe u nane senom pepelu koji se iza njih zatvarao tiho kao oči. Vani na cesti, hodočasnici su padali i prevrtali se i umirali, a sumorna se i zastrta Zemlja kotrljala kraj Sunca i vraćala bez tragova, neprimjetna kao putanja bilo kojeg sestriinskog svijeta u prastaraj tami negdje iza.

Mnogo prije nego što su stigli do obale, zalihe su se već smanjile. Zemlja je bila opljačkana i oderana prije mnogo godina i u kućama i zgradama pored ceste nisu našli ništa. Pronašao je telefonski imenik na jednoj benzinskoj crpki i olovkom ispisao ime grada na karti. Sjedili su na rubu ceste ispred zgrade i jeli krekeri i na karti tražili grad, ali nisu ga mogli naći. Pregledao je ponovo dijelove karte. Konačno je pokazao dječaku. Bili su nekih osamdeset kilometara zapadnije nego što je mislio.

Nacrtao je likove čiča Gliše na karti. Ovo smo mi, rekao je. Dječak je prstom pratio put do mora.

Koliko će nam trebati dotamo? pitao je.

Dva tjedna. Tri.

Plavo je?

More? Ne znam. Nekad je bilo.

Dječak je kimnuo. Sjedio je i gledao kartu. Čovjek ga je promatrao. Mislio je da zna o čemu je riječ.

Kao dijete visio je nad kartama, uvijek držeći prst na gradu gdje je živio. Isto je tako tražio svoju obitelj u telefonskom imeniku. Oni među drugima; sve na svom mjestu, na svijetu s razlogom. Hajde, rekao je. Moramo krenuti.

Kasno popodne počelo je kišiti. Sišli su s ceste i krenuli zemljanim putem kroz polje i noć proveli u drvenoj kućici. Kućica je imala betonski pod, a na drugom su kraju bile prazne čelične bačve.

Zabarikadirao je vrata bačvama i zapalio vatru na krovu i napravio krevete od spljoštenih kartonskih kutija. Kiša je cijelu noć bubnjala po čeličnom krovu iznad njihovih glava. Kad se probudio, vatra je izgorjela i bilo je vrlo hladno. Dječak je sjedio umotan u deku. Što je?

Ništa. Ružno sam sanjao.

Što si sanjao?

Ništa.

Jesi dobro?

Ne.

Zagrlio gaje. U redu je, rekao je. Plakao sam. A ti se nisi probudio. Tao mi je. Bio sam tako umoran.

Mislio sam u snu.

Ujutro, kad se probudio, kiša je prestala. Slušao je mlitav mlaz vode. Pomaknuo je bokove po tvrdom betonu i pogledao kroz daske prema sivoj okolini. Dječak je još spavao. Voda je kapala u lokvice na podu. Mali mjehurići pojavljivali su se i klizili i ponovo nestajali. U gradu u Piedmontu spavali su na sličnom mjestu i slušali kišu. Ondje je bila i starinska drogerija s crnim mramornim pultom, kromiranim stolcima i dronjavim plastičnim sjedalima, zalijepljenima izolir-trakom.

Ljekarna je bila opljačkana, ali sam je dućan bio, začudo, netaknut. Skupa elektronska oprema stajala je nedirnuta na policama. Stajao je promatrajući dućan. Sve i svašta. Sitnice uz blagajnu. Što je to?

Uzeo je dječaka za ruku i poveo ga van, ali dječak ju je već vidio. Ljudsku glavu ispod poklopca za tortu na kraju šanka. Osušenu. Sa šiltericom. Isušene oči tužno okrenute prema unutra. Je li to sanjao? Nije. Ustao je i kleknuo i puhnuo u žeravicu i dovukao nagorene daske i raspalio vatru.

Postoje dobri momci. Rekao si to. Da.

Pa gdje su?

Skrivaju se.
Od koga se skrivaju?
Jedni od drugih.
Ima ih puno?
Ne znamo.
Ali ih ima.
Ima, da.
To je istina?
Da. To je istina.
Ali možda i nije istina.
Mislim da je istina.
Dobro.

Ne vjeruješ mi. Vjerujem ti. Dobro.
Uvijek ti vjerujem. Mislim da nije tako. Da, je. Moram.

Do autoputa su se vratili kroz blato. Miris zemlje i mokrog pepela na kiši. Tamna se voda u jarku kraj ceste iz željeznog ispusta cijedila u jezerce. U dvorištu plastični jelen. Sutradan su ušli u gradić gdje su trojica muškaraca izašla iza kamiona i stala na cestu pred njima. Ispijeni, odjeveni u prnje. U rukama cijevi. Što imate u košari? Uperio je pištolj u njih. Stali su. Dječak mu se privio uz kaput.

Nitko nije govorio. Ponovo je gurnuo kolica naprijed, a oni su se sklonili u stranu. Dao je kolica dječaku i hodao unatraske, držeći muškarce na nišanu. Pokušao je izgledati kao običan ubojica-skitnica, ali srce mu je bubnjalo i znao je da će početi kašljati. Vratili su se na sredinu ceste i promatrali ih. Spremio je pištolj za pojas i okrenuo se i preuzeo kolica. Na vrhu uzvisine, kad se osvrnuo, vidio je da još stoje ondje. Rekao je dječaku da gura kolica, a on je prešao kroz dvorište odakle je mogao vidjeti niz cestu, ali više nisu bili ondje. Dječak je bio jako preplašen. Stavio je pištolj na vrh cerade i primio kolica pa su krenuli dalje.

Ležali su u polju do mraka i promatrali cestu, ali nitko nije prošao. Bilo je vrlo hladno. Kad je postalo premračno da se išta vidi, uzeli su kolica i doteturali ponovo na cestu i izvadio je pokrivače i zamotali su se i krenuli dalje. Opipavali su asfalt nogama. Jedan je kotač na kolicima povremeno cvilio, ali ništa se nije moglo učiniti. Mučili su se još nekoliko sati, a onda se otkoprcali kroz grmlje uz cestu i ležali

drhtavi i iscrpljeni na hladnoj zemlji i spavali do jutra. Kad se probudio, bilo mu je zlo.

Skočila mu je temperatura i ležali su u šumi kao bjegunci. Nigdje mjesta za vatru. Nigdje sigurni.

Dječak je sjedio na lišću i promatrao ga. Očima punim suza. Umrijet ćeš, tata? pitao je. Umrijet ćeš?

Ne. Samo mi je loše.

Stvarno se bojim.

Znam. U redu je. Bit će mi bolje. Vidjet ćeš.

Snovi su mu se razvedrili. Iščekali se svijet vratio. Davno umrli rođaci isplivali su i postrance bacali samrtne poglede prema njemu. Nitko nije govorio. Razmišljao je o svom životu. Tako davno. Sivi dan u stranom gradu, gdje je stajao na prozoru i promatrao ulice. Iza njega drveni stol i mala svjetiljka. Na stolu knjige i papiri. Počelo je kišiti, a mačka na uglu okrenula se i prešla pločnik i sjela ispod tende kafića. Za stolom je sjedila žena s licem u rukama. Godinama poslije stajao je u nagorjelim ruševinama knjižnice gdje su pocrnjele knjige ležale u lokvama vode. Prevrnute police.

Kakav bijes zbog laži naslaganih u tisućama redova. Podigao je jednu od knjiga i prelistao nabubrene stranice. Nije mu se činilo da išta u njima ima vrijednost u svijetu koji dolazi. Iznenadilo ga je. Prostor koje su te stvari zauzimale sam je po sebi budio očekivanje. Pustio je da knjiga padne i zadnji put pogledao oko sebe i izašao na hladno, sivo svjetlo.

Tri dana. Četiri. Spavao je slabo i onda ga je probudio iscrpljujući san. Oštar udah. Ćao mi je, rekao je beščutnoj tami. U redu je, rekao je dječak.

Upalio je malu plinsku svjetiljku i postavio je na stijenu i ustao i vukao noge kroz lišće, umotan u pokrivače. Dječak mu je šapnuo da ne ide. Neću daleko, rekao je. Ćut ću te ako me pozoveš. Ako se svjetiljka ugasi, neću se moći vratiti. Sjeo je u lišće na vrhu brda i pogledao u mrak. Ništa se nije vidjelo. Nije bilo vjetra. Kad je prije tako izlazio i sjedio, gledajući krajolik kako leži u jedva vidljivom obrisu kojim je izgubljeni mjesec pratio jetku pustoš, ponekad bi vidio svjetlo. Mutno i bez oblika u tami. Preko rijeke ili duboko između pocrnjelih kvadrata nekog spaljenog grada. Ujutro bi se ponekad

vraćao s dalekozorom i provjeravao ima li znakova dima, ali nikad ih nije vidio.

Stoji na rubu zimskog polja među ogrubjelim muškarcima. Dječakovih godina. Malo stariji.

Promatra kako otvaraju stjenovito brdo motikama i pijucima i na svjetlo dana iznose veliko klupko zmija, možda njih stotinu. Okupljene da se zagriju. One se, kao sumorne cijevi, počinju lijeno micati na hladnom, oštrom svjetlu. Kao utroba neke velike zvijeri izložena danu. Ljudi po njima liju benzin i pale ih žive, ne boreći se protiv zla, nego samo njegove slike koju zamišljaju. Goreće se zmije jezovito uvijaju i neke zapaljene plaze preko poda jame i osvjetljavaju dublje šupljine. Nijeme su pa nema krikova bola i ljudi jednako tako nijemo gledaju kako one gore i muče se i crne i oni se rastaju u tišini, odlazeći u zimski sumrak, svaki sa svojim mislima, kući svojim večerama.

Jedne se noći dječak probudio iz sna i nije mu htio reći što je sanjao.

Ne moraš mi reći, rekao je čovjek. U redu je. Bojim se. U redu je.. Ne, nije.

To je bio samo san. Stvarno se bojim. Znam.

Dječak se okrenuo. Čovjek ga je zagrlio. Slušaj me, rekao je. Što?

Kad sanjaš o svijetu koji nikad nije postojao ili nikad neće biti i opet si sretan, to znači da si odustao.

Razumiješ li? A ti ne možeš odustati. Neću ti to dopustiti.

Kad su ponovo krenuli, bio je vrlo slab od svih tih propovijedi, još malodušniji nego prije. Priljev od proljeva, naslonjen na ručku kolica za kupovinu. Pogledao je dječaka upalim, oronulim očima.

Između njih nastao je novi jaz. Osjećao ga je. Za dva su dana stigli do mjesta gdje su požari ostavili kilometre izgorene zemlje. Nanose pepela na cesti, nekoliko centimetara duboke, bilo je teško prelaziti kolicima. Asfalt ispod pepela naborao se od vreline i ponovo slegnuo. Naslonio se na ručku i pogledao niz put. Napola srušena tanka stabla. Sliv vode - siva bljuzga. Pocrnjela mikado zemlja.

Iza raskrižja u toj divljini počeli su nailaziti na stvari koje su putnici napustili uz cestu prije mnogo godina. Kutije i torbe. Sve rastaljeno i crno. Stare plastične kovčege, izgužvane i bez oblika zbog vrućine. Tu i tamo otiske stvari koje su iz katrana iskopali lešinari. Nakon

kilometra pronašli su i mrtvace. Leševe napola ukaljane asfaltom, zagrijane, u nijemom kriku. Stavio je ruku na dječakova ramena. Primi me za ruku, rekao je. Mislim da ne bi ovo trebao gledati.

Što jednom staviš u glavu, ostaje zauvijek?

Da.

U redu je, tata. U redu je? Već su ondje. Ne želim da gledaš. Još će biti ondje.

Stao je i naslonio se na kolica. Pogledao je niz cestu i onda dječaka. Bio je tako čudno miran.

Zašto jednostavno ne idemo dalje, rekao je dječak. Da. Dobro.

Pokušali su pobjeći, zar ne, tata?

Da. Jesu.

Zašto nisu mogli sići s ceste? Nisu mogli, Sve je gorjelo.

Probili su se kraj mumificiranih leševa. Crna koža, nategnuta preko kostiju i lica, popucala je i smežurala se na lubanjama. Kao žrtve nekog jezovitog vakumiranja. U tišini su prošli kroz taj nijemi hodnik i kroz nanose pepela, ondje gdje su se zauvijek borili s hladnim koagulatom ceste.

Prošli su kroz seoce uz cestu, spaljeno do temelja. Ostali su neki metalni skladišni spremnici i nekoliko stojećih dimnjaka od pocrnjele cigle. U jarcima su bile sive lokve šljake i rastopljenog stakla, a gole su žice hrđale u klupcima kilometrima uz rub ceste. Kašljao je sa svakim korakom. Vidio je da ga dječak promatra. On je bio taj o kome je dječak razmišljao. I dobro je da jest.

Sjeli su na cestu i pojeli ostatak prepečenca, tvrdog poput dvopeka, i zadnju konzervu tune. Otvorio je konzervu suhих šljiva pa su je podijelili. Dječak je podigao konzervu i iscijedio zadnju kap soka i onda sjedio s konzervom u krilu i prevukao kažiprst po rubu i stavio ga u usta.

Nemoj se posjeć, čovjek je rekao.

Uvijek to kažeš.

Znam.

Promatrao ga je kako liže poklopac konzerve. Vrlo pažljivo. Kao mačka koja liže svoj odraz u staklu.

Prestani me gledati, rekao je. Dobro.

Spustio je poklopac konzerve i stavio je na cestu ispred sebe. Što? pitao je. Što ti je? Ništa. Reci mi.

Mislim da nas netko slijedi. Tako sam i mislio. Tako si i mislio?

Da. Mislio sam da ćeš to reći. Što ćemo napraviti? Ne znam. Što misliš?

Idemo. Moramo sakriti svoje smeće. Jer će misliti da imamo puno hrane. Da.

I onda će nas pokušati ubiti.

Neće nas ubiti.

Mogli bi pokušati.

Bit ćemo dobro.

Dobro.

Mislim da ih trebamo pričekati u travi. Vidjeti tko su. I koliko ih je. I koliko ih je. Da. Dobro.

Ako pređemo preko potoka, možemo se uzverati na one litice i gledati cestu. Dobro.

Naći ćemo mjesto.

Ustali su i natrpali pokrivače na kolica. Ponesi konzervu, rekao je čovjek.

Bio je već sumrak kad je cesta prešla potok. Kotrljali su se preko mosta i gurali kolica kroz šumu, tražeći neko mjesto gdje bi ih mogli sakriti da ih se ne vidi. Stajali su gledajući unatrag na cestu u polumraku.

A da ih stavimo ispod mosta? pitao je dječak.

A što ako pođu dolje po vodu?

Što misliš koliko su daleko?

Ne znam.

Pada mrak.

Znam.

Što ako prođu pored nas u noći?

Hajdemo naći mjesto odakle možemo gledati. Još nije potpuni mrak.

Sakrili su kolica i popeli se po stijeni, noseći pokrivače i ukopali su se ondje odakle su kroz drveće vidjeli možda kilometar crne ceste. Bili su zaštićeni od vjetra i umotani u pokrivače i naizmjenice su stražarili, ali nakon nekog je vremena dječak zaspao. I sam je gotovo zadrijemao, kad je ugledao priliku koja se pojavila na vrhu ceste i stala. Uskoro su stigla još dvojica. Onda četvrti. Stajali su u grupi. Onda su krenuli dalje. U tami sumraka tek ih je nazirao. Mislio je da

bi mogli uskoro stati i poželio da su napravili logor dalje uz cestu. Da su stali kod mosta, bila bi to duga, hladna noć. Išli su po cesti i prešli most. Trojica muškaraca i žena. Žena se gegala i kako su prilazili bliže, vidio je da je trudna. Muškarci su nosili prtljagu na leđima, a žena mali platneni kofer. Svi su izgledali neopisivo bijedno. Dah im se lagano ledio. Prešli su most i nastavili po cesti i jedan po jedan nestali u tami koja ih je čekala.

Ipak je noć bila duga. Kad se razdanilo, skinuo je cipele i ustao i zamotao jednu deku oko sebe i izašao pogledati cestu. Vidio je gola stabla boje željeza i iza polja. Još su se vidjeli naborani obrisi starih brazdi. Možda pamuk. Dječak je spavao pa je sišao do kolica i uzeo kartu i bocu vode i konzervu voća iz njihovih malih zaliha. Vratio se i sjeo na pokrivače i proučavao kartu.

Uvijek misliš da smo stigli dalje nego što jesmo, rekao je dječak.

Pomakao je prst. Ovdje, onda.

Dalje.

Ovdje.

Dobro.

Presavio je mlitave, trule stranice. Dobro, rekao je. Sjedili su i gledali kroz drveće na cestu ispod sebe.

Misliš li da te očevi gledaju? Da te procjenjuju u svojim knjigama računa? S obzirom na što? Knjiga nema, a očevi su ti mrtvi i pokopani.

Osim borova sad su nailazili i na hrastove. Magnolije. Drveće mrtvo kao i sve drugo. Podigao je jedan od teških listova i smrvio ga u šaci i pustio da mu prah sipi kroz prste.

Na cesti rano sutradan. Nisu daleko odmakli, kad ga je dječak povukao za ruku pa su stali. Tanki stup dima dizao se iz šume ispred njih. Stajali su i promatrali.

Što da radimo, tata?

Možda trebamo provjeriti.

Hajdemo dalje.

A što ako idu istim putem kao i mi? Pa? dječak je rekao.

Ostavit ćemo ih iza sebe. Volio bih znati tko su. A što ako je vojska? To je samo mala vatra. Zašto ne pričekamo?

Ne možemo čekati. Skoro pa i nemamo više hrane. Moramo ići dalje.

Ostavili su kolica u šumi, a otac je provjerio bubanj pištolja i metke. Drvene i onaj pravi. Stajali su i slušali. Dim je stajao okomito u mirnom zraku. Nije bilo zvuka. Lišće je bilo meko od nedavnih kiša i nečujno pod nogama. Okrenuo se i pogledao dječaka. Malo prljavo lice široko od straha. Obišli su vatru iz daljine, dječak mu se držao za ruku. Čučnuo je i zagrlio ga pa su dugo slušali. Mislim da su otišli, prošaptao je.

Što?

Mislim da su otišli. Vjerojatno su imali izvidnicu. To bi mogla biti stupica, tata. Dobro. Pričekajmo još malo.

Čekali su. Vidjeli su dim kroz drveće. Vjetar je počeo gnjaviti vrh stupa pa se dim pomaknuo i mogli su ga omirisati. Pečenje. Idemo u krug, rekao je čovjek.

Mogu te držati za ruku?

Da. Naravno da možeš.

Od šume su ostala samo spaljena debla. Ništa više. Mislim da su nas vidjeli, rekao je čovjek. Mislim da su nas vidjeli i pobjegli. Vidjeli su da imamo pištolj.

Ostavili su hranu na vatri.

Da.

Pogledajmo.

Stvarno se bojim, tata.

Nema nikoga ovdje. U redu je.

Došli su do male čistine. Dječak mu je stiskao šaku. Uzeli su sa sobom sve osim onoga što je bilo pocrnjelo i nataknuo na ražnju. Stajao je ondje i provjeravao vidokrug, kad se dječak okrenuo i zabio mu lice u jaknu. Brzo je pogledao što se dogodilo. Što je? pitao je. Što je? Dječak je odmahnuo glavom. O, tata, rekao je. Ponovo se okrenuo i pogledao. Ono što je dječak vidio bila je nagorena ljudska beba, izvađene utrobe i pocrnjela na ražnju. Sagnuo se i podigao dječaka i krenuo s njim prema cesti, grleći ga jako. Ťao mi je, prošaptao je. Ťao mi je.

Nije znao hoće li dječak ikada više progovoriti. Logorovali su kraj rijeke i sjedio je kraj vatre i slušao kako voda teče u mraku. To nije bilo sigurno mjesto jer je zvuk rijeke prigušivao sve ostale zvukove, ali mislio je da će zvuk razvedriti dječaka. Pojeli su zadnje zalihe i on je sjeo proučavajući kartu.

Izmjerio je cestu komadom konca i pogledao je i ponovo izmjerio. Još su bili daleko od obale. Nije znao što će naći kad stignu tamo. Spremio je listove karte i vratio je u plastičnu vrećicu i zurio u žar.

Sutradan su prešli rijeku uskim željeznim mostom i ušli u stari mlinarski grad. Pregledali su drvene kuće, ali nisu ništa našli. Na trijemu je sjedio čovjek u kombinezonu, mrtav već godinama. Izgledao je kao strašilo koje najavljuje neki praznik. Onda su hodali uz dugi, tamni zid mlina na kojem su prozori bili zazidani. Rijetka, crna čađa prestizala ih je po cesti.

Čudne stvari bile su razbacane uz cestu. Kućanski strojevi, namještaj. Alati. Stvari koje su hodočasnici odavno napustili na putu k svojim različitim i kolektivnim smrtima. Čak i prije godinu dana dječak bi ponekad nešto podigao i nosio neko vrijeme, ali to više nije radio. Sjeli su i odmorili se i popili zadnju vodu i ostavili plastični kanistar na cesti. Dječak je rekao: Da sad imamo tu bebu, mogla bi putovati s nama.

Da. Mogla bi.

Gdje su je našli?

Ne znam.

Ali negdje bi mogla biti još koja, zar ne? Ne znam. Moguće je.

Țao mi je zbog onog što sam rekao o onim ljudima. Kojim ljudima?

Onima koji su izgorjeli. Koji su zapeli na cesti i izgorjeli. Nisam čuo da si rekao išta loše. Nije bilo loše. Možemo sad krenuti? Dobro. Hoćeš se voziti u kolicima? U redu je.

Zašto se ne povežeš malo? Ne želim. U redu je.

Spora voda u ravnici. Glib kraj ceste, nepomičan i siv. Rijeke uz obalu teku kao olovne serpentine preko opustošenih farmi. Nastavili su put. Ispred, na cesti, bila je močvara i drvored trske. Mislim da je ondje most, rekao je. Vjerojatno i potok.

Možemo piti tu vodu? Nemamo izbora. Neće nam biti loše.

Mislim da neće. Potok je možda presušio.

Mogu ići prvi?

Da. Naravno da možeš.

Dječak je krenuo niz cestu. Već ga dugo nije vidio da trči. Lakto-va odmaknutih, klepetavo u prevelikim tenisicama. Stao je i promatrao ga, grizući usnicu.

Voda je bila tek potočić. Vidio je kako se lagano pomiče ondje gdje je nagrizla betonsku ploču pod cestom i pljunuo je u vodu i gledao hoće li se pomaknuti. Uzeo je krpu iz kolica i plastičnu posudu i vratio se i zamotao krpu preko otvora posude i spustio je u vodu i gledao kako se puni. Podigao ju je prema svjetlu. Nije izgledalo loše. Skinuo je krpu i dodao posudu s vodom dječaku. Hajde, rekao je.

Dječak je pio i vratio mu posudu.

Pij još malo.

Ti popij malo, tata.

Dobro.

Sjedili su i filtrirali pepeo iz vode i pili sve dok više nisu mogli. Dječak je legao u travu. Moramo krenuti. Stvarno sam umoran. Znam.

Promatrao ga je. Nisu jeli već dva dana. Nakon još dva, oslabit će. Pepeo se na obalu kroz trsku da provjeri cestu. Tamna i crna i bez tragova tekla je kroz krajolik. Vjetrovi su pomeli pepeo i prašinu s površine. Nekad plodna zemlja, sad bez traga života. Nije to bila zemlja koju je poznao. Znao je imena gradova i rijeka. Hajde, rekao je. Moramo krenuti.

Spavali su sve više i više. Mnogo puta budili su se ispruženi na cesti kao žrtve automobilske nesreće.

San smrti. Sjeo je i potražio pištolj oko sebe. U olovnoj večeri stajao je naslonjen laktovima na ručku kolica i promatrao kuću u polju, udaljenu možda pola kilometra. Dječak ju je prvi ugledao. Zastor čađe skrivao ju je kao kuću u nekom nejasnom snu. Naslonio se na kolica i pogledao ga. Bit će im naporno doći dotamo. Uzeti pokrivače. Sakriti kolica negdje uz put. Mogli bi tamo stići prije mraka, ali ne bi se mogli vratiti.

Moramo pogledati. Nemamo izbora.

Ne želim to.

Nismo jeli danima.

Nisam gladan.

Ne, umireš od gladi.

Ne želim ići tamo, tata.

Ondje neće biti nikoga. Obećavam ti.

Kako znaš?

Jednostavno znam.

Mogli bi biti ondje.

Ne, nisu. Bit će u redu.

Krenuli su preko polja umotani u pokrivače, noseći samo pištolj i bocu vode. Polje je bilo prekopano, a sad su iz zemlje virili strnovi. S istoka prema zapadu još se vidio blijedi trag mjesečeva diska.

Kišilo je do maloprije i zemlja je pod nogama bila mekana, a on je gledao pod noge i uskoro je stao i podigao vrh strijele. Pljunuo je na nju i obrisao prljavštinu o svoje hlače i dao je dječaku. Bio je to bijeli kvarc, savršen kao i na dan kad je uglačan. Ima ih još, rekao je. Gledaj u zemlju, vidjet ćeš ih.

Našao je još dva. Sivi kremen. Onda je našao novčić. Ili dugme. Debela, zelena korica oksidacije.

Zagrebao ju je noktom palca. Ipak je bio novčić. Izvadio je nož i pažljivo ga ostrugao. Tekst je bio na španjolskom. Htio je dozvati dječaka, koji je već odmaknuo, ali onda se ogledao po sivoj okolini i sivom nebu pa je odbacio novčić i požurio dostići dječaka.

Stajali su ispred kuće i promatrali je. Šljunčani prilaz zavijao je prema jugu. Ciglana lođa. Dvostruke stube koje su vodile do natkrivenog trijema sa stupovima. Na stražnjoj strani kuće dozidana ciglena prostorija koja je nekoć mogla biti kuhinja. Iza nje drvena koliba. Krenuo je stubama, ali dječak ga je povukao za rukav.

Možemo malo pričekati?

Dobro. Ali, već se smrkava.

Znam.

Dobro.

Sjeli su na stube i gledali u daljinu. Nema ovdje nikoga, rekao je čovjek. Dobro. Još se bojiš? Da.

Bit ćemo dobro. Dobro.

Popeli su se stubama do širokog, ciglom popločanog trijema. Vrata su bila obojana u crno i poduprta cjepanicom da ostanu otvorena. Vjetar je kroz njih upuhivao suho lišće i travu. Dječak mu je stegnuo ruku. Zašto su vrata otvorena, tata?

Vjerojatno su otvorena već godinama. Možda su ih ostavili zadnji posjetitelji kad su iznosili stvari.

Možda trebamo čekati do sutra.

Hajde. Samo ćemo pogledati na brzinu. Prije nego se posve smrači. Možda možemo zapaliti vatru ako je sigurno. Ali ne moramo

ostati u kući, ne? Ne moramo ostati u kući. Dobro.

Popijmo malo vode. Dobro.

Uzeo je bocu iz džepa jakne i odvrnuo čep i gledao kako dječak pije. Onda je sam popio gutljaj i zavrnuo čep i uzeo dječaka za ruku pa su ušli u mračni hodnik.

Visok strop- Uvozni luster. Na odmorištu stuba visok paladinski prozor i njegov blijedi obris dalje po stubama na zadnjem svjetlu dana.

Ne možemo ići gore, ne? dječak je prošaptao.

Ne. Možda sutra.

Nakon o osiguramo prostor.

Da.

Dobro.

Ušli su radnu sobu. Ispod muljavog pepela obris tepiha. Namještaj skriven plahtama. Blijedi kvadrati na zidovima gdje su nekad visjele slike. U sobi na drugoj strani foajea stoji velik klavir.

Njihovi odrazi u tamnom, vodenastom staklu prozora. Ušli su i slušali. Prolazili su sobama kao sumnjičavi kupci nekretnina. Stajali su i gledali kroz visoke prozore prema sve mračnijem krajoliku.

U kuhinji je bio pribor i kuhinjsko posuđe i engleski porculan. Iza njih ostava za poslugu pored vrata. Pločice na podu i redovi policama i na policama desetak litrenih staklenki. Prešao je sobu i uzeo jednu i otpuhnuo prašinu s nje. Mahune. Narezane crvene paprike u urednim redovima. Rajčica.

Kukuruz. Mladi krumpir. Bamije. Dječak ga je promatrao. Čovjek je obrisao prašinu s poklopaca staklenki i pritisnuo poklopce palcem. Brzo se smrkavalo. Odnio je nekoliko staklenki do prozora i podigao ih i okrenuo. Pogledao je dječaka. Mogle bi biti otrovne, rekao je. Morat ćemo sve stvarno dobro skuhati. Je li to u redu?

Ne znam.

Što ćeš napraviti?

Ti moraš odlučiti.

Zajedno moramo odlučiti.

Misliš da su dobre?

Mislim da će biti dobre ako ih dobro skuhamo.

Dobro. Zašto ih nitko već nije pojeo?

Mislim da ih nitko nije našao. S ceste se kuća ne vidi.

Mi smo je vidjeli.

Ti si je vidio.

Dječak je proučavao staklenke. O čemu razmišljaš? pitao je čovjek. Mislim da nemamo izbora.

Mislim da si u pravu. Idemo po drva prije nego padne noć.

Unijeli su naramke mrtvih grana po stražnjim stubama kroz kuhinju i u blagovaonicu i natrgali ih i natrpali kamin. Zapalio je vatru i dim se počeo kovitlati preko obojene drvene grede i dizati do stropa i ponovo spuštati u vrtlogu. Raspalio je plamen nekim časopisom i uskoro je dimnjak počeo vući i vatra je obasjala zidove sobe i strop i stakleni luster i njegovih milijun faseta. Plamenovi su osvijetlili zatamnjeno staklo prozora gdje je dječak stajao pod kapuljačom, kao trol koji je isplazio u noć. Činilo se da ga je vrućina omamila. Čovjek je skinuo plahte s dugačkog antiknog stola u sredini sobe i protresao ih i napravio im gnijezdo ispred ognjišta. Posjeo je dječaka i skinuo cipele i prljave krpe kojima su mu bila omotana stopala. Sve je u redu, prošaptao je. Sve je u redu.

U kuhinjskoj je ladici pronašao svijeće i zapalio dvije i otopio vosak na površini i u njega uglavio svijeće. Izašao je i donio još drva i naslagao ih kraj kamina. Dječak se nije pomakao. U kuhinji su bile tave i posude za kuhanje pa je očistio jednu i onda pokušao otvoriti jednu od staklenki, ali nije mogao. Odnio je staklenku mahuna i jednu s krumpirom do prednjih vrata i pri svjetlu svijeće u čaši kleknuo i stavio prvu staklenku postrance u prostor između vrata i dovratka i na nju povukao vrata.

Onda je čučnuo na pod foajea i zataknuo stopalo preko vanjskog ruba vrata i povukao ih na poklopac i okrenuo staklenku rukama. Kvirgavi se poklopac okretao u drvu, ljušteći boju. Bolje je primio staklenku i povukao vrata jače i ponovo pokušao. Poklopac je kliznuo u drvo, a onda se zaglavio. Polako je okretao staklenku rukama, zatim je izvadio iz dovratka i skinuo poklopac i stavio je na pod. Onda je otvorio drugu staklenku i digao se i ponovo ih odnio u kuhinju, dok je drugom rukom nosio čašu sa svijećom koja se koturala u njoj i pijuckala vosak. Pokušao je skinuti poklopce staklenki palcima, ali prečvrsto su držali. Mislio je kako je to dobar znak. Postavio je rub poklopca na rub kuhinjske površine i lupio staklenku šakom i poklopac je poskočio i pao na pod, a on je

podigao staklenku i pomirisao je. Divno je mirisala. Uzeo je zdjelice i žlice i usuo krumpire i mahune u posudu i odnio ih u dnevnu sobu i stavio na vatru.

Polako su jeli iz bijelih porculanskih zdjelica, sjedeći na suprotnim stranama stola sa svijećom između sebe koja je gorjela u čaši u koju je ukapao malo vrućeg voska kako bi stajala ravno. Pištolj mu je ležao blizu ruke poput još jednog komada pribora za jelo. Kuća koja se zagrijavala pucketala je i stenjala. Kao neko stvorenje koje se budi iz dugog zimskog sna. Dječak je zadrijemao nad svojom zdjelicom, a žlica mu je zaklepetala po podu. Čovjek je ustao i došao do njega i odnio ga do ognjišta i stavio ga na plahte i pokrio ga dekama. Sigurno se vratio do stola jer se probudio u noći, ležeći ondje s licem na prekriženim rukama. U sobi je bilo hladno, a vani je puhao vjetar. Prozori su tiho zveketali u okvirima. Svijeća je dogorjela, kao i vatra do žeravice. Ustao je i raspirio vatru i sjeo kraj dječaka i bolje ga pokrio dekama i odmaknuo mu prijavu kosu s lica. Mislim da nas možda promatraju, rekao je. Promatraju ono što ni smrt ne može uništiti i ako to ne nađu, okrenut će se od nas i neće se vratiti.

Dječak nije htio da on ide na kat. Pokušao ga je uvjeriti. Gore bi moglo biti deka, rekao je. Moramo pogledati. Ne želim da ideš gore. Gore nema nikoga. Moglo bi biti.

Gore nema nikoga. Ne misliš da bi do sad već sišli? Možda se boje. Reci ću im da im nećemo učiniti ništa nažao. Možda su mrtvi.

Onda im neće smetati ako uzmemo nekoliko stvari. Gledaj, što god da je gore, bolje je da znamo što je nego da ne znamo. Zašto?

Zašto? Pa zato što ne volimo iznenađenja. Iznenađenja nas plaše. A mi to ne volimo. I gore su možda stvari koje trebamo. Moramo pogledati.

Dobro.

Dobro? Samo tako?

Pa. Ionako me nećeš slušati.

Slušam te.

Ne jako dobro.

Ovdje nema nikoga. Ovdje godinama nitko nije bio. Nema tragova u pepelu. Sve je nedirnuto.

Namještaj nije spaljen u kaminu. Ima hrane.

U pepelu tragovi ne ostaju. Sam si to rekao. Vjetar ih rasprši. Idem gore.

Ostali su u toj kući četiri dana, jedući i spavajući. Gore je pronašao još pokrivača, a navukli su i mnogo drva u kut sobe da se osuše. Pronašao je staru ručnu pilu kojom je pilio mrtva drva. Zupci su joj bili hrđavi i tupi pa je sjeo ispred vatre s turpijom i pokušao ih naoštрити, ali to baš nije uspjelo. Na oko sto metara od kuće bio je potok pa je donio mnogo vjedara vode preko strništa i blata, pa su zagrijali vodu i okupali se u kadi u stražnjoj kupaonici u prizemlju i odrezao im je kosu i obrijao si bradu. Uzeli su odjeću i pokrivače i jastuke iz soba na katu i obukli se u čisto; dječakove je preduge hlače nožem odrezao po mjeri. Uredio im je mjesto ispred kamina, prevrnuvši ladičar na stranu da im posluži kao ograda i zadrži toplinu. Cijelo je vrijeme kišilo. Postavio je vjedra pod oluke krova na kutovima kuće, kako bi prikupio svježu vodu s metalnog krova i u noći je čuo kišu kako kaplje u gornjim sobama i kroz kuću.

Prošvrljali su vanjskim zgradama, tražeći nešto korisno. Pronašao je tačke i izvadio ih i prevrnuo i polako okretao kotač provjeravajući gumu. Bila je izlizana i ispucana, ali mislio je da ipak može držati zrak i provjerio je stare kutije i gomile alata i pronašao je pumpu za bicikl i zavrnuo kraj cijevi na ventil gume i počeo pumpati. Zrak je šištao oko ventila, ali okrenuo je kotač i dječak je pritiskao gumu dok pumpa nije uhvatila, pa ju je uspio napumpati. Odvrnuo je cijev i okrenuo tačke i provezao ih po podu. Onda ih je izveo na kišu da se operu. Kad su dva dana poslije odlazili, vrijeme se popravilo i krenuli su blatnim putem gurajući tačke s novim pokrivačima i staklenkama zimnice umotanima u dodatnu odjeću. Pronašao je par radnih cipela, a dječak je nosio plave tenisice u koje su ugurali krpe pod prste, i na licu su imali nove platnene maske. Kad su stigli do asfalta, morali su se vratiti niz cestu po kolica, ali manje od kilometra. Dječak je hodao sa strane s jednom rukom na tačkama. Dobro smo sada, zar ne, tata? rekao je. Da. Jesmo.

Dobro su jeli, ali su još bili daleko od obale. Znao je da se nada bez pokrića. Nadao se da će biti više svjetla, premda je po svemu što je znao svijet postajao sve mračniji. Jednom je u dućanu s fotoopremom pronašao svjetlomjer i mislio da bi njime mogao

izmjeriti prosjek svjetlosti kroz nekoliko mjeseci i dugo ga je nosio naokolo, misleći da će pronaći neke baterije za njega, ali nije.

Noću, kad se budio kašljući, sjedio bi u mraku s rukom na glavi. Kao čovjek koji se budi u grobu.

Kao oni iskopani mrtvaci iz djetinjstva, premješteni da bi se sagradila autocesta. Mnogi su umrli za epidemije kolere i pokopani su na brzinu u drvene sanduke, koji su trunuli i otvarali se. Neki od mrtvaca ležali su postrance s privučenim nogama, a neki na trbuhu. Mutni, zeleni antikni bakrenjaci ispadali su im iz očnih duplji na dno zamrljanih i trulih lijesova.

Stajali su u dućanu hrane u malom gradu, gdje je na zidu visjela glava prepariranog jelena. Dječak ju je dugo promatrao. Na podu je bilo razbijenog stakla, pa je rekao dječaku da ga čeka kod ulaza dok je razbacivao smeće svojim radnim cipelama, ali ništa nije našao. Vani su bile dvije pumpe za benzin pa su sjeli na betonsku ploču i spustili malu konzervu na uzici u podzemni spremnik i podigli je i nasuli šalicu benzina u plastičnu posudu i ponovo spustili konzervu i naginjali se nad spremnik gotovo sat vremena kao kad majmuni štapićima pecaju mrave iz mravinjaka, dok se posuda nije napunila. Onda su je začepili i stavili na donji dio kolica i krenuli dalje. Dugi dani. Nizina s pepelom koji je vjetar nanosio na cestu. Dječak je noću sjedio kraj vatre s dijelovima karte ha koljenima. Znao je napamet imena gradova i rijeka i dnevno je pratio kako napreduju.

S hranom su bili štedljivi. Gotovo im ništa nije ostalo. Dječak je stajao na cesti, držeći kartu. Slušali su, ali ništa nisu čuli. Ipak, vidio je ravnice prema istoku i zrak je bio drukčiji. Onda su naišli na zavoj na cesti i stali dok im je slani zrak mrsio kosu, jer su spustili kapuljače kako bi bolje čuli. Ondje negdje bila je siva plaža, a spori valovi, mrki i olovni, čuli su se u daljini. Kao tuga tuđinskog mora koja se razbija o obale svijeta za koji nitko nije čuo. Daleko na plimnim zaravnima ležao je napola nagnut tanker. Iza toga ocean, golem i hladan i trom, kao da se bačve šljake lagano nadimaju, i onda siva naplavljena linija pepela. Pogledao je dječaka. U očima mu je vidio razočaranje. Tjao mi je što nije plav, rekao je. U redu je, rekao je dječak.

Sat poslije sjedili su na plaži i zurili u zid smoga na horizontu. Pete su ukopali u pijesak i promatrali turobno more kako im se pjeni pod

nogama. Hladno. Pusto. Bez ptica. Ostavio je kolica u paprati iza dina i uzeli su pokrivače i sjedili zamotani i zaštićeni od vjetra velikim komadom naplavljenog drva.

Dugo su sjedili ondje. Uz obalu zaljeva ispod njih nabacane kosti olupine broda. Nešto dalje solju izbijeljeni kosturi nečeg što je mogla biti stoka. Sivo, slano inje po stijenama. Vjetar je puhao, a suha se morska trava koturala niz pijesak i zastajala i onda nastavljala put.

Misliš da ondje ima brodova? Mislim da nema. Ne bi mogli vidjeti daleko. Ne. Ne bi.

Što je na drugoj strani? Ništa.

Mora biti nešto.

Možda neki otac i njegov sinčić koji sjede na plaži.

To bi bilo u redu.

Da. To bi bilo u redu.

I možda isto nose vatru?

Možda. Da.

Ali, mi to ne znamo.

Ne znamo.

Pa moramo biti oprezni. Moramo biti oprezni. Da.

Koliko dugo možemo ostati ovdje?

Ne znam. Nemamo puno hrane.

Znam.

Sviđa ti se.

Je.

I meni.

Mogu ići plivati?

Plivati?

Da.

Smrznut će ti se ritica. Znam.

Bit će stvarno hladno. Gore nego što misliš. U redu je.

Ne želim ići po tebe. Misliš da ne trebam ići. Ne. Mislim da trebaš. Stvarno? Da. Stvarno. Dobro.

Ustao je i pustio da mu pokrivač padne u pijesak i onda je skinuo kaput i cipele i ostalu odjeću.

Stajao je gol, cupkajući s rukama oko sebe. Onda je pojurio niz plažu. Tako bijel. Kvrge niz kralježnicu. Oštre kosti ramena pod blijedom kožom. Gol i skače i viče i utrčava u valove. Kad je dječak

izašao, bio je plav od hladnoće i cvokotao je. Otac mu je krenuo ususret i zamotao je drhteće dijete u pokrivač i grlio ga dok nije povratio dah. Ali kad ga je ponovo pogledao, dječak je plakao.

Što ti je? pitao je. Ništa. Ne, reci mi. Ništa. Nije mi ništa.

Kad se smračilo, zapalili su vatru kraj naplavine i jeli bamije i grah i zadnje krumpire. Voća odavno nije bilo. Pili su čaj i sjedili kraj vatre i spavali u pijesku i slušali valove u zaljevu. Dugo drhtanje i pad. U noći je ustao i otišao na plažu umotan u deku. Suviše mračno. Okus soli na usnama. Čekati.

Čekati. A onda lagani tutanj niz obalu. More kipi i prelijeva se po plaži i ponovo se povlači. Mislio je da će ovdje biti mrtvih brodova koji plutaju poderanih jedara. Tivot u dubini. Velike lignje koje plivaju u hladnoj tami nad dnom mora. Klize kao vlakovi, očiju velikih kao tanjurići za čaj. A možda je iza tog zastrtog mrtvog mora neki drugi čovjek s drugim djetetom šetao po mrtvom, sivom pijesku. Možda je spavao na drugoj strani mora, na drugoj plaži, u gorkom pepelu svijeta ili stajao u dronjcima, izgubljen pod istim tim ravnodušnim suncem. Sjetio se kako se probudio jedne takve noći i čuo rakove kako lupaju po posudi u kojoj je sinoć ostavio kosti odreska. Blijedi žar vatre naplavljenog drveta podrhtavao je na obalnom vjetru. Ležati pod milijardama zvijezda. Crni obzor mora. Ustao je i stajao bos u pijesku i promatrao blijede valove kako se razbijaju o obalu i ponovo kotrljaju i udaraju i ponovo tamne. Kad se vratio do vatre, kleknuo je i dotaknuo joj kosu dok je spavala i rekao kako bi, da je on Bog, svijet napravio baš ovako i nikako drukčije.

Kad se vratio, dječak je bio budan i preplašen. Zvao ga je, ali nedovoljno glasno da bi ga otac čuo.

Zagrlio ga je. Nisam te čuo, rekao je. Nisam te čuo s obale. Stavio je drvo na vatru i raspalio je, pa su ležali pod dekama i gledali kako se plamen uvija pod vjetrom s mora i onda su zaspali.

Ujutro je ponovo zapalio vatru, pa su jeli i gledali more. Čuj je izgledao hladan i kišan kao i obale na sjeveru. Nije bilo galebova i obalnih ptica. Nagoreni i besmisleni predmeti razbacani uz rub valjali su se u plitkoj vodi. Prikupili su naplavljenjena drva i naslagali ih i prekrili ceradom i onda krenuli na plažu. Pročešljat ćemo plažu, rekao je.

Što to znači?

To rade ljudi koji hodaju po plaži i traže vrijedne stvari koje je možda donijelo more. Kakve stvari?

Bilo kakve. Sve što se može iskoristiti. Misliš da ćemo naći nešto? Ne znam. Vidjet ćemo. Vidjeti, rekao je dječak.

Stajali su na kamenom lukobranu i gledali prema jugu. Siva, slana pljuvačka vukla se i vrtložila u kamenom bazenu. Iza toga dugi zavoj plaže, sive kao pijesak lave. Vjetar s mora blago je mirisao na jod. Pepeo. To je bilo sve. Nije bilo mirisa mora. Na stijenama ostaci tamne morske trave. Krenuli su dalje. Na kraju plaže put im je presijecao rt pa su krenuli starom stazom kroz dine i kroz mrtve obalne trave, sve dok nisu stigli do niskog poluotoka. Ispod njih jezičak kopna, prekriven tamnim oblacima s obale, a iza toga, ležeći napola na strani i nasukan, obris trupa jedrilice. Čučnuli su u suhe čuperke trave i promatrali. Što sada? pitao je dječak.

Malo ćemo gledati.

Hladno mi je.

Znam. Idemo još malo niže. Maknuti se s vjetra.

Sjedio je držeći dječaka ispred sebe. Vjetar je lagano mlatio mrtvu travu. Ondje vani siva pustoš.

Vječno, puzavo more. Koliko dugo moramo ovdje sjediti? pitao je dječak.

Ne dugo.

Misliš da ima ljudi na brodu, tata?

Mislim da nema.

Prevrnuli su se.

Da, jesu. Vidiš neke tragove?

Ne.

Sjedimo ovdje još malo. Hladno mi je.

Hodali su duž polumjeseca plaže, držeći se čvršćeg pijeska ispod linije oseke. Stajali su dok im je odjeća vijorila na vjetru. Staklene splavi pokrivene sivom korom. Kostii morskih ptica. Na liniji plime ispleten tepih od trave i milijuna kostiju riba, koji se proteže duž obale dokle god seže pogled kao izoklina smrti. Beskrajna grobnica. Besmislena. Besmislena.

Od kraja kopna do broda bilo je možda trideset metara otvorenog mora. Stajali su i gledali brod. Dug oko osamnaest metara, prazne palube, prevrnut u nekih tri ili četiri metra dubokom moru. Bila je to

jedrilica s dva jedra, ali jarboli su pukli nisko nad palubom i sve što je ostalo bili su neki mjedeni rukohvati i nekoliko potpornja uz rub palube. To i čelični obruč kormila koji je virio iz kabine na krmi. Okrenuo se i promotrio plažu i dine iza nje. Onda je dječaku pružio pištolj i sjeo na pijesak i počeo odvezivati vezice svojih cipela.

Što ćeš napraviti, tata?

Pogledat ću.

Mogu ići s tobom?

Ne. Hoću da ostaneš ovdje.

Hoću ići s tobom.

Moraš držati stražu. A osim toga, voda je duboka. Hoću te vidjeti?

Da. Provjeravat ću te. Da budem siguran da je sve u redu. Hoću ići s tobom.

Zastao je. Ne možeš, rekao je. Otpuhat će nam odjeću. Netko se mora pobrinuti za stvari.

Sve je posložio na hrpu. Bože, kako je bilo hladno. Sagnuo se i poljubio dječaka u čelo. Prestani se brinuti, rekao je. Samo drži stražu. Ugacao je gol u vodu i stao i smočio se. Onda je zaronio i zaplivaao.

Plivao je duž čelične oplata i okrenuo se plivajući i hvatajući zrak. Mahnuo je maloj prilici na plaži i onda dograbio rub palube i povukao se uz krmenu gredu. Mahagonij je posivio i izbljedio od soli, ali mogao je pročitati istrošena, pozlaćena slova. Pajaro de Esperanza. Tenerife. Dvije prazne dizalice za čamce za spašavanje. Posegnuo je i dohvatio šipku ograde broda i popeo se i okrenuo i čučnuo na ukošenoj drvenoj palubi, tresući se. Dječak je sjedio u pijesku. Mahnuo mu je, ali on nije odvratio.

Na sredini broda bila je niska kabina s oblim krovom i oknima s obje strane. Sagnuo se i obrisao sivu sol i pogledao unutra, ali ništa se nije vidjelo. Spustio se stubama i pokušao otvoriti vrata od tikovine, ali bila su zaključana. Gurnuo ih je koščatim ramenom. Osvrnuo se tražeći nešto čime bi ih otvorio. Jako je drhtao i zubi su mu cvokotali. Razmotrio je mogućnost da razbije vrata nogom, ali zaključio je da to nije dobra ideja. Primio je lakat rukom i ponovo udario u vrata. Osjetio je kako popuštaju. Lagano. Nastavio je udarati. Dovratak je pucao iznutra i konačno popustio, pa je gurnuo vrata i ušao u kabinu.

Ustajala kaljuža u potpalublju, ispunjena mokrim novinama i smećem svih vrsta. Kiseo miris preko svega, vlažno i ljepljivo. Mislio je da je brod bio opljačkan, ali sredilo ga je more. U sredini salona stajao je stol od mahagonija. Vrata ormarića visjela su otvorena, a svi mjedeni dijelovi bili su mutno zeleni. Pošao je do prednje kabine. Pokraj brodske kuhinje. Brašno i kava na podu, a konzerve napola zdrobljene i zahrđale. U samom vrhu toalet i umivaonik od nehrđajućeg čelika. Slabo morsko svjetlo padalo je kroz okna sa strane broda iznad vode. Posvuda razbacana oprema. Mae West, pojas za spašavanje, u tamnoj kaljuži.

Napola je očekivao neke grozne prizore, ali nije ih bilo. Madraci u kabinama razbacani po podu, a posteljina i odjeća nagomilana uza zid. Sve mokro. Vrata ormara u pramcu bila su otvorena, ali bilo je premračno da se išta vidi. Sagnuo se i ušao, opipavajući oko sebe. Pomorska oprema na podu.

Duboke kante s drvenim poklopcima na šarkama. Počeo je izvlačiti sve i slagati po nagnutim krevetima. Pokrivači, odjeća za loše vrijeme. Našao je vlažni pulover i navukao ga preko glave.

Našao je par žutih gumenih čizama i najlonsku jaknu. Obukao je i nju i navukao krute žute ribarske hlače od gumiranog platna i potegnulo naramenice preko ramena i obukao čizme. Onda se vratio na palubu. Dječak je sjedio gdje ga je ostavio i promatrao brod. Uznemirio se i ustao pa je čovjek shvatio da ga u toj novoj odjeći nije prepoznao. Ja sam, povikao je, ali dječak je nepomično stajao i on mu je mahnuo i ponovo sišao u brod.

U drugom salonu ispod ležaja bile su još neotvorene ladice pa ih je otvorio i izvadio. Priručnici i papiri na španjolskom. Sapuni. Crna kožnata putna torba, pljesniva i puna papira. Stavio je sapun u džep kaputa i ustao. Posvuda po kabini bile su rasute knjige na španjolskom, natopljene i bez oblika.

Jedna od njih uglavljena u policu na prednjoj pregradi.

Pronašao je torbu od gumiranog platna i vukao se brodom u čizmama, odgurujući se od nagnutih pregrada dok su mu hlače trnule od hladnoće. Napunio je torbu sitnicama i odjećom. Par ženskih tenisica koje će pristajati dječaku. Nož na sklapanje s drvenom drškom. Sunčane naočale. To je njegovo pretraživanje bilo gotovo perverzno. Kao da, u potrazi za nečim što je izgubio, najprije

pregledava najmanje vjerojatna mjesta. Na kraju je otišao u kuhinju. Upalio je štednjak. Blago šištanje. Zatvorio je plin.

Oslobodio je rezu i podigao poklopac motora. Napola poplavljeno i mračno kao u grobu. Bez mirisa plina ili nafte. Zatvorio je poklopac. U klupama u pilotskoj kabini bili su ugrađeni ormarići s jastucima, jedrima, priborom za ribolov. U ormaru iza podesta kormila našao je namotaje najlonskog užeta i još smotanog platna i kutiju za alat od pleksiglasa. Sjeo je na pod kabine i pregledao alat.

Zahrđao, ali upotrebljiv. Kliješta, odvijači, ključevi. Zatvorio je kutiju s alatom i ustao i potražio dječaka. Zgurio se na pijesku i spavao glavom na jednoj od gomila odjeće.

Ponio je kutiju s alatom i stavio je na štednjak i otišao još jednom provjeriti salone. Onda je pretražio ormariće, pregledao mape i papire u plastičnim kutijama, pokušavajući naći brodski dnevnik.

Pronašao je nekorišteni porculanski servis, zapakiran u drvenom sanduku sa strugotinama. Većina porculana bila je polomljena. Servis za osam osoba, s imenom broda. Dar, mislio je. Podigao je šalicu za čaj i preokrenuo je na dlanu i stavio je natrag. Zadnja stvar koju je našao bila je četvrtasta hrastova kutija bez čavala i s mjedenom pločom utisnutom u poklopac. Mislio je da je to možda kutija za cigare, ali bila je pogrešnog oblika. Kad ju je podigao i osjetio težinu, znao je o čemu je riječ.

Otkopčao je hrđave reze i otvorio kutiju. Unutra je bio mjedeni sekstant, star vjerojatno stotinu godina. Podigao ga je iz ležišta i držao ga u ruci. Zadivljen njegovom ljepotom. Mjed je bio mutan, s ponekom zelenom mrljom na mjestu gdje ga je jednom držala neka druga ruka, ali inače je bio savršen. Obrisao je zelenu oksidaciju s pločice na bazi. Hezzaninth, London. Podigao ga je do oka i okrenuo kotačić. To je bila prva stvar nakon puno vremena koja ga je oduševila. Držao ga je u ruci i onda vratio u plavu čoju kutije i zatvorio poklopac i šarke i sve stavio natrag u ormarić i zatvorio vratašca.

Kad se ponovo popeo na palubu i potražio dječaka na obali, nije ga više bilo. Na tren ga je obuzela panika, a onda ga je vidio kako hoda uz rub vode s pištoljem u ruci, pognute glave. Stojeći na brodu osjetio je kako se trup broda podiže i pomiče. Samo lagano. Dolazila je plima. Udarala o stijene lukobrana. Okrenuo se i vratio u kabinu.

Ponio je dva namotaja užeta iz spremišta i izmjerio im promjer dlanom, i tako tri puta i prebrojio namotaje. Petnaest metara konopa. Objesio ga je o kuku na sivoj palubi od tikovine i vratio se u kabinu. Prikupio je sve i naslagao na stol. U ormariću pored kuhinje bile su neke plastične posude s vodom, ali sve su bile prazne osim jedne. Uzeo je jednu praznu i vidio da je plastika pukla i voda iscurila pa je pretpostavio da su se smrznule negdje na besciljnom putovanju. Vjerojatno nekoliko puta. Uzeo je napola punu posudu i odvrnuo poklopac i pomirisao vodu i onda podigao posudu objema rukama i popio. Onda je opet pio.

Nije mu se činilo da može spasiti konzerve s poda kuhinje, pa čak su i one u ormarima bile previše zahrđale i prijeteći nabubrene, tako da su im popucale naljepnice. Probrao ih je, tresući ih i stišćući u šaci. Naslagao ih je na površinu iznad malog hladnjaka. Nazivi na španjolskom, ni jedan njemu razumljiv. Mislio je da bi negdje u spremištu vjerojatno mogli biti sanduci zapakirane hrane, ali nije mislio da bi još bila jestiva. U svakom slučaju, nisu mogli sve voziti u kolicima. Palo mu je na pamet da je možda preopasno uzeti ovu neočekivanu sretnu okolnost zdravo za gotovo, ali ponovio je što je i prije rekao. Da ne postoji sreća. Nije bilo mnogo noći a da nije, ležeći u mraku, zavidio mrtvima.

Pronašao je limenku maslinovog ulja i nekoliko limenki mlijeka. Čaj u zahrđaloj metalnoj kutiji.

Plastičnu kutiju s nekom hranom koju nije prepoznao. Napola praznu vrećicu kave. Metodički je pregledao police ormara, birajući što će uzeti. Kad je sve donio u salon i naslagao uza stube, vratio se u kuhinju i otvorio kutiju s alatom i krenuo skidati jedan od plamenika sa štednjaka s kardanskom osi. U donjem ormariću bila je rezervna boca plina i već ju je odvrnuo da vidi ima li unutra plina.

Mislio je da je možda i posve puna. Odvojio je pleteni dovod štednjaka i skinuo aluminijske mreže nad plamenicima i stavio jednu u džep kaputa. Odvrnuo je mjedeni dovod ključem i odvojio plamenike. Onda ih je rastavio i pričvrstio za cijev dovoda i spojio drugi kraj s bocom plina i odnio sve u salon. Na kraju je od plastične cerade napravio zavežljaj i unutra stavio nekoliko limenki soka i voća i povrća i zavezao sve konopom i zatim skinuo odjeću i ugurao je između stvari koje je prikupio i vratio se na palubu gol i s ceradom se

spustio do ograde i prebacio zavežljaj preko i ušao u sivo i ledeno more.

Dovukao se do obale sa zadnjim svjetlom i izvukao ceradu i obrisao dlanom vodu s ruku i prsa i krenuo po odjeću. Dječak ga je pratio. Ispitivao ga je o ramenu, koje je poplavilo i pobljedjelo nakon što je njime udario o vrata kabine. U redu je, rekao je čovjek. Ne boli. Imamo puno stvari. Vidjet ćeš.

Požurili su niz plažu dok se smrkavalo. Što ako brod otpluta? pitao je dječak. Neće otplutati. Možda hoće.

Ne, neće. Dođi. Jesi gladan? Da.

Večeras ćemo dobro jesti. Ali moramo krenuti.

Ťurim se, tata.

A možda će i kiša.

Kako znaš?

Miriše na kišu.

Na što miriše?

Mokar pepeo. Hajde.

Onda je stao. Gdje je pištolj? pitao je.

Dječak se ukipio. Gledao ga je pun straha.

Kriste, rekao je čovjek. Osvrnuo se po plaži. Više nisu vidjeli brod. Pogledao je dječaka. On je stavio ruke na vrh glave i zamalo počeo plakati. Ťao mi je, rekao je. Stvarno mi je žao.

Spustio je ceradu s konzerviranom hranom. Moramo se vratiti.

Ťao mi je, tata.

U redu je. Naći ćemo ga.

Dječak je stajao spuštenih ramena. Počeo je šmrcati. Čovjek je kleknuo i zagrlio ga. U redu je, rekao je. Ja sam trebao paziti na pištolj, a nisam. Zaboravio sam.

Ťao mi je, tata.

Hajde. U redu je. Sve je u redu.

Pištolj je bio ondje gdje ga je dječak ostavio u pijesku. Čovjek ga je podigao i otresao i sjeo i izvadio iglu i dodao je dječaku. Drži ovo, rekao je.

U redu je, tata?

Naravno da je u redu.

Izvadio je bubanj na dlan i ispuhao pijesak i dodao ga dječaku i ispuhao je cijev i pijesak iz okvira i onda uzeo dijelove od dječaka i

posložio sve na mjesto i zapeo pištolj i otpustio okidač i pustio da igla padne i stavio pištolj u jaknu i ustao. U redu smo, rekao je. Dođi.

Hoće nas mrak stići?

Ne znam.

Hoće, ne?

Hajde. Požurit ćemo.

Mrak ih je stigao. Kad su stigli do puta na rtu, bilo je premračno i ništa se nije vidjelo. Stajali su na vjetru s mora dok je trava oko njih šuštalala, dječak ga je držao za ruku. Moramo ići dalje, rekao je čovjek. Hajde.

Ne vidim.

Znam. Idemo korak po korak. Dobro.

Ne puštaj me. Dobro.

Ma što da se dogodi. Ma što da se dogodi.

Hodali su u potpunom mraku kao slijepci. Ispružio je ruku ispred sebe, premda na toj slanoj ravnici nije bilo ničega s čime bi se mogao sudariti. Obala se činila udaljenom, ali orijentirao se i prema vjetru, i nakon jednog sata tumananja izašli su iz trave i ponovo stajali na suhom pijesku gornjeg dijela plaže. Vjetar je bio hladniji. Zaklonio je dječaka od vjetra, kad se iznenada plaža ispred njih pojavila iz crnila i ponovo nestala.

Što je to, tata?

U redu je. To je munja. Dođi.

Prebacio je preko ramena ceradu sa stvarima i uzeo dječaka za ruku pa su krenuli dalje, stupajući po pijesku kao paradni konji kako se ne bi spotakli o neki komad naplavljenog drva ili kelpa. Čudno je sivo svjetlo ponovo bljesnulo nad plažom. U daljini se čula prigušena grmljavina. Mislim da sam vidio naše tragove, rekao je.

Dakle, idemo u dobrom smjeru.

Da. U dobrom smjeru.

Stvarno mi je hladno, tata.

Znam. Moli Boga za munju.

Išli su dalje. Kad je plaža ponovo zasjala, vidio je da se dječak pognuo i da tiho šapuće. Potražio je njihove tragove, ali nije ih vidio. Vjetar se još više pojačao. Čekao je prve kapi kiše. Ako ih kiša uhvati na plaži u noći, bit će u nevoljama. Okrenuli su lica od vjetra, držeći kapuljače svojih jakni.

Pijesak im se gomilao oko nogu i jurio u noć, a grmljavina treskala odmah blizu obale. S mora je došla jaka kiša koja je padala ukoso i grizla im lica, pa je privukao dječaka bliže sebi.

Stajao je na pljusku grleći dječaka. Koliko su daleko stigli? Čekao je munju, ali grmljavina je postajala sve slabija i sa sljedećim je svjetlom shvatio da je oluja pomela njihove tragove. Vukli su se kroz pijesak po gornjem rubu plaže, nadajući se da će vidjeti obris naplavljene cjepanice gdje su logorovali.

Uskoro je prestalo sijevati. Onda je kroz vjetar čuo udaljeno, slabo tapkanje. Stao je. Slušaj, rekao je.

Što je to?

Slušaj.

Ništa ne čujem. Dodi.

Što je to, tata?

To je cerada. To je kiša koja pada po ceradi.

Ne čujem.

Da, čuješ. Slušaj.

I dalje su posrtali kroz pijesak i smeće. Ubrzo su došli do cerade, gdje je kleknuo i spustio zavežljaj i pipajući tražio kamenje kojim je operetio plastiku i gurnuo stvari unutra. U mraku je razvukao ceradu i pod nju povukao dječaka i onda kamenjem iznutra učvrstio rubove. Dječaku je skinuo mokri kaput i pokrio ga dekama, dok ih je kiša bockala kroz plastiku. Oljuštio je svoj kaput i zagrio dječaka i uskoro su zaspali.

U noći je kiša prestala pa se probudio i ležao slušajući. Teška tutnjava vjetrom podignutih valova više se nije čula. S prvim je tmurnim svjetlom ustao i spustio se na plažu. Oluja je na obalu naplavila smeće pa je potražio ima li čega korisnog. U pličini iza lukobrana prastari se leš podizao i spuštao između naplavina. Poželio je da ga može sakriti pred dječakom, ali on je bio u pravu. Što se moglo sakriti? Kad se vratio, dječak je sjedio u pijesku i promatrao ga. Umotao se u pokrivače. Ispružio je njihove mokre kapute po mrtvoj travi kako bi se osušili. Prišao mu je i sjeo kraj njega pa su sjedili i promatrali kako se olovno more diže i spušta iza valova koji su se razbijali o obalu.

Većinu su jutra istovarivali brod. Ložio je vatru i gacao po obali gol i drhtav i ispuštao konop i stajao na toplini plamena, dok je dječak

vukao vreće iz mora kroz slabe valove i izvlačio ih na obalu.

Ispraznili bi vreću i raširili pokrivače i odjeću na topli pijesak da se suše pokraj vatre. Na brodu je bilo više nego što su mogli ponijeti, pa je mislio da bi mogli ovdje ostati nekoliko dana na plaži i pojesti koliko god su mogli, ali to je bilo opasno. Te su noći spavali na pijesku uz vatru, okruženi svim stvarima. Probudio se kašljući i ustao i popio malo vode i dovukao još drva na vatru. Cijele su cjepanice na vatri podigle velike kaskade iskrica. Slano je drvo gorjelo narančasto i plavo, pa je sjedio i dugo promatrao prizor. Poslije je otišao na plažu, dok ga je prestizala njegova duga sjena, igrajući se u pijesku s vjetrom i vatrom. Kašljao je. Kašljao. Presamitio se, držeći se za koljena. Okus krvi.

Valovi su puzali i sipili u mraku; razmišljao je o svom životu, ali nije imao život o kojem bi razmišljao pa se nakon nekog vremena vratio. Iz torbe je uzeo limenku bresaka i otvorio je i sjeo pored vatre i polako žlicom jeo breskve dok je dječak spavao. Vjetar je raspirivao vatru, a iskricice su se utrkivale niz pijesak. Praznu je limenku stavio između nogu. Svaki je dan laž, rekao je. Ali ti umireš. To nije laž.

Nosili su svoje nove zalihe umotane u cerade ili pokrivače i zapakirali sve u kolica. Dječak je pokušao nositi previše i, kad su stali da se odmore, uzeo mu je dio tereta i stavio ga na svoj. Brod se malo pomaknuo za oluje. Stajao je i promatrao ga. Dječak je gledao njega. Opet ideš tamo? pitao je.

Mislim da idem. Pogledati još jednom.

Malo se bojim.

U redu je. Samo drži stražu.

Već imamo više nego što možemo nositi.

Znam. Hoću samo pogledati.

Dobro.

Još je jednom pregledao brod od pramca do krme. Stani. Razmisli. Sjeo je na pod salona s gumenim čizmama podignutima na stol. Već se mračilo. Pokušao se sjetiti što je znao o brodovima. Ustao je i izašao na palubu. Dječak je sjedio kraj vatre. Ušao je u komandnu kabinu i sjeo na klupicu, naslonjen na pregradu, podignutih nogu. Na sebi nije imao ništa osim pulovera i preko toga gumirano odijelo, ali ono nije grijalo i on se nije prestajao tresti od hladnoće. Taman je htio ponovo ustati kad je shvatio da cijelo vrijeme gleda u vijke na

zidu stražnje strane komandne kabine. Bila su samo četiri velika vijka od nehrđajućeg čelika. Jednom su klupice bile prekrivene jastucima i vidio je njihove kopče u kutu. Dolje na sredini pregrade, odmah iznad sjedala, virila je najlonska vrpca čiji je kraj bio presavijen i dvostruko prošiven. Ustao je i iz kuhinje uzeo odvijač i vratio se i umetnuo ga u jedan od vijaka i pritisnuo i okrenuo ga. Imali su opruge i kad ih je sve skinuo, povukao je vrpcu na dnu i daska je spuznula. Unutra, ispod palube, bio je prostor sa zamotanim jedrima i ono što je izgledalo kao gumena splav za dvoje, umotana i povezana padobranskim konopima. Dva mala plastična vesla.

Kutija raketa. A iza toga kutija s alatom na kat, čiji je poklopac bio pričvršćen crnom izolir-trakom.

Našao je kraj trake i odlijepio je skroz oko kutije i otkopčao kromirane kopče i otvorio kutiju. Unutra je bila žuta plastična baterijska svjetiljka, električni stroboskopski radiofar na baterije, kutija s prvom pomoći. Tuti plastični EPERB, radiofar. I crna plastična kutija veličine knjige. Podigao ju je i otkopčao i otvorio. Unutra je bio stari brončani signalni pištolj, kalibra 37. Uzeo ga je iz kutije objema rukama i okrenuo i pregledao. Pritisnuo je polugu i otvorio ga. Cijev je bila prazna, ali u plastičnom je spremniku bilo osam raketa, kratkih i zdepastih i novih. Uglavio je pištolj natrag u kutiju i zatvorio je i pričvrstio poklopac rezom.

Dogacao je na obalu drhteći i umotao se u pokrivač i sjeo u topli pijesak ispred vatre, s kutijama pored sebe. Dječak je čučnuo i pokušao ga obgrliti, što je čovjeka natjeralo da se nasmije. Što si našao, tata? pitao je.

Našao sam kutiju za prvu pomoć. I signalni pištolj.

Što je to?

Pokazat ću ti. To je za signaliziranje.

To si tražio?

Da.

Kako si znao da je ondje?

Pa nadao sam se da je ondje. Uglavnom sam imao sreće. Otvorio je kutiju i okrenuo je prema dječaku. To je pištolj.

Signalni pištolj. Ispuca nešto u zrak i napravi veliko svjetlo. Mogu pogledati? Naravno da možeš.

Dječak je podigao pištolj iz kutije i držao ga. Možeš time nekoga upucati? pitao je. Možeš. I ubiti ga?

Ne. Ali ga možeš zapaliti.

Zato si ga uzeo?

Da.

Jer nema nikoga da mu signaliziramo. Ima? Ne.

Htio bih to vidjeti. Misliš, ispucati. Da.

Možemo to.

Za stvarno?

Naravno.

U mraku?

Da. U mraku.

Bilo bi to kao vatromet.

Kao vatromet. Da.

Možemo to večeras?

Zašto ne? Napunjen je?

Ne. Ali ga možemo napuniti.

Dječak je stajao držeći pištolj. Uperio ga je prema moru. Ej, rekao je.

Odjenuo se pa su krenuli niz plažu noseći zadnje dijelove plijena. Što misliš, kamo su ljudi otišli, tata? Oni s broda? Da.

Ne znam.

Misliš da su umrli? Ne znam.

Ali sreća nije na njihovoj strani.

Čovjek se nasmiješio. Sreća nije na njihovoj strani?

Ne. Je?

Ne. Vjerojatno nije. Mislim da su umrli. Možda jesu.

Mislim da im se to dogodilo.

Možda su živi, rekao je čovjek. Moguće je. Dječak nije odgovorio. Nastavili su hodati. Zamotali su noge u jedro i zavezali ih kao plave plastične mokasinke izrezane iz cerade, pa su ostavljali čudne tragove iza sebe. Razmišljao je o dječaku i brinuo se pa je nakon nekog vremena rekao: Vjerojatno si u pravu. Mislim da su mrtvi.

Jer da su živi, to bi značilo da uzimamo njihove stvari.

Ne uzimamo njihove stvari.

Znam.

Dobro.

Dakle, što misliš, koliko je ljudi preživjelo? Na svijetu? Na svijetu.
Da.

Ne znam. Stat ćemo malo i odmoriti se.

Dobro.

Umaraš me.

Dobro.

Sjeli su između svojih paketa.

Koliko dugo smijemo ostati ovdje, tata?

Već si me to pitao.

Znam.

Vidjet ćemo.

To znači ne dugo.

Vjerojatno.

Dječak je prstima bušio rupe u pijesku dok nije od njih napravio krug. Čovjek ga je promatrao. Ne znam koliko ima ljudi, rekao je. Mislim da ih nema puno.

Znam. Povukao je svoju deku više na ramena i pogledao niz sivu i jalovu plažu.

Što ti je? pitao je čovjek.

Ništa.

Ne. Reci mi.

Možda ima živih ljudi negdje drugdje.

Gdje drugdje?

Ne znam. Bilo gdje.

Misliš, osim na Zemlji?

Da.

Mislim da ne. Ne bi mogli živjeti nigdje drugdje. Čak i ako bi mogli tamo doći?

Ne.

Dječak je odvratio pogled. Što je? pitao je čovjek.

Odmahnuo je glavom. Ne znam što radimo, rekao je. Čovjek je htio odgovoriti, ali nije. Nakon nekog je vremena rekao:

Ima ljudi. Ima ljudi i naći ćemo ih. Vidjet ćeš.

Pripremio je večeru dok se dječak igrao u pijesku. Od izravunate limenke napravio je lopaticu i sagradio malo selo. Izvukao je i mrežu ulica. Čovjek mu je prišao i čučnuo i pogledao rad. Dječak je podigao pogled. Ocean će to uništiti, zar ne? pitao je.

Da.

To je u redu. Znaš pisati slova? Znam pisati. Dugo nismo učili. Znam.

Možeš napisati nešto u pijesku?

Možda možemo napisati pismo za dobre momke. Pa ako naiđu, znat će da smo bili ovdje. Možemo to napisati gore, gdje ga neće isprati.

A što ako ga vide loši momci? Je.

Nisam to smio reći. Možemo im napisati pismo. Dječak je odmahnuo glavom. U redu je, rekao je.

Napunio je signalni pištolj i čim se smračilo, sišli su na plažu i otac je pitao dječaka želi li sam ispaliti.

Ti ispali, tata. Ti znaš kako. Dobro.

Zapeo je pištolj i uperio ga prema zaljevu i povukao okidač. Dugo šišteći, raketa je napravila luk u mraku i eksplodirala negdje iznad vode u mutnom svjetlu i ostala ondje visjeti. Vrući pipci magnezija polako su klizili kroz mrak, a blijeda, zbog oseke izložena obala, osvjetljena raketom, polako je tamnila. Pogledao je dolje u dječakovo podignuto lice.

Nisu je mogli vidjeti iz daljine, zar ne, tata?

Tko?

Bilo tko.

Ne. Ne iz daljine.

Ako si im htio pokazati gdje smo.

Misliš, dobrim momcima?

Da. Ili bilo kome ako si htio reći gdje si.

Kome, na primjer?

Ne znam.

Možda Bogu?

Je. Možda nekome kao on.

Ujutro je zapalio vatru i otišao do plaže dok je dječak spavao. Nije se dugo zadržao, ali bio je čudno nemiran i kad se vratio, dječak je stajao na plaži, umotan u pokrivače, i čekao ga. Požurio je. Kad je stigao do njega, dječak je već sjedio.

Što je? pitao je. Što je?

Ne osjećam se dobro, tata.

Opipao je dlanom dječakovo čelo. Gorio je. Podigao gaje i odnio do vatre. U redu je, rekao je. Bit ćeš u redu. Mislim da mi je zlo.

U redu je.

Sjeo je s njim u pijesak i držao mu čelo dok je povraćao. Obrisao mu je usta dlanom. Tao mi je, rekao je dječak. Pst. Ništa loše nisi napravio.

Odnio ga je do logora i pokrio dekama. Dao mu je malo vode. Stavio je nova drva na vatru i klečao držeći ga za čelo. Bit ćeš dobro, rekao je. Umirao je od straha.

Nemoj otići, rekao je dječak.

Naravno da neću.

Čak ni na malo.

Ne. Ostat ću ovdje.

Dobro. Dobro, tata.

Držao ga je u krilu cijelu noć, drijemajući i budeći se u strahu, pipajući mu bilo. Ujutro mu nije bilo bolje. Pokušao mu je dati malo soka, ali nije htio. Prilomio je dlan na njegovo čelo, zamišljajući hladnoću koje nije bilo. Obrisao mu je bijele usnice dok je spavao. Napraviti ću kako sam obećao, prošaptao je. Bez obzira na sve. Neću te poslati samog u tamu.

Pregledao je kutiju za prvu pomoć koju je donio s broda, ali ondje nije bilo ničeg korisnog. Aspirin.

Zavoji i antiseptik. Nešto antibiotika, ali oni su kratkog vijeka. Ipak, to je bilo sve što je imao pa je pomogao dječaku da popije malo i stavio mu jednu kapsulu na jezik. Bio je potpuno mokar od znoja.

Već mu je smaknuo pokrivače, a sad mu je skinuo i kaput i odjeću i odmaknuo ga od vatre. Dječak ga je pogledao. Hladno mi je, rekao je.

Znam. Ali imaš groznicu i moramo te ohladiti.

Mogu dobiti još jednu deku?

Da. Naravno. Nećeš otići.

Ne. Neću otići.

Odnio je dječakovu prljavu odjeću do obale i oprao je, stojeći gol od pasa nadolje u hladnoj, slanoj vodi, drhteći i povlačeći komade kroz vodu i cijedeći ih. Raširio je odjeću kraj vatre, na štapovima zabijenima u pijesak, i prikupio još drva i ponovo sjeo kraj dječaka, gladeći mu zapetljanu kosu.

Uvečer je otvorio konzervu s juhom i stavio je na žeravicu i pojeo i gledao kako pada mrak. Kad se probudio, ležao je u pijesku, tresući se jer je vatra izgorjela gotovo do pepela i svuda je bila tama.

Naglo je ustao i posegnuo za dječakom. Da, prošaptao je. Da.

Potaknuo je vatru i uzeo krpu i navlažio je i stavio dječaku na čelo. Zimska je zora stizala i kad je bilo dovoljno svjetla da ju je mogao vidjeti, otišao je u šumu iza dina i vratio se s velikim nosilima punima mrtvog granja te ih počeo lomiti i slagati kraj vatre. Zdrobio je aspirine u šalici i rastopio u vodi i zasladio pa sjeo i podigao dječakovu glavu i držao je dok je pio.

Hodao je po plaži, pognut i kašljući. Zastao je i pogledao u mračne valove. Posrtao je zbog umora.

Vratio se i sjeo do dječaka i presložio krpu i obrisao mu lice i onda mu raširio krpu preko čela. Moraš ostati u blizini, rekao je. Moraš ostati živ. Da bi bio s njim. Zagrlio ga je. Zadnji dan na Zemlji.

Dječak je spavao cijeli dan. Stalno ga je budio i davao mu zaslađenu vodu, dok se dječakovo grlo trzalo i štektalo. Moraš piti, rekao je. Dobro, produhtao je. Ugurao je šalicu u pijesak kraj sebe i popravio presavijenu deku pod znojnom glavom i pokrio ga. Je li ti hladno? pitao je. Ali dječak je već spavao.

Pokušao je ostati budan cijelu noć, ali nije mogao. Stalno se budio i sjedao i šamarao se ili ustajao da stavi drva na vatru. Držao je dlan na mršavim i koščatim dječakovim rebrima i naginjao se nad njega kako bi osluhnuo teško disanje. Otišao je na plažu do ruba svjetla i stajao ondje stisnutih šaka na vrhu glave i pao na koljena, bijesno jecajući.

Noću je kratko kišilo, lagani udarci po ceradi. Navukao ju je iznad njih i okrenuo se i držao dijete u rukama, gledajući plavi plamen kroz plastiku. Zaspao je snom bez snova.

Kad se ponovo probudio, jedva da je znao gdje je. Vatra je umrla, kiša prestala. Odmaknuo je ceradu i podigao se na laktovima. Sivo danje svjetlo. Dječak ga je gledao. Tata, rekao je.

Da. Tu sam.

Mogu dobiti malo vode?

Da. Naravno da možeš. Kako se osjećaš?

Osjećam se čudno.

Jesi gladan?

Samo sam jako žedan.

Idem po vodu.

Odgurnuo je pokrivače i ustao i prošao kraj ugasle vatre i pronašao dječakovu šalicu i napunio je vodom iz plastičnog kanistra i vratio se i kleknuo i pridržao mu šalicu. Bit ćeš dobro, rekao je. Dječak je pio. Kimnuo je i pogledao oca. Onda je popio ostatak vode. Još, zamolio je.

Zapalio je vatru i objesio dječakovu mokru odjeću i donio mu konzervu jabučnog soka. Sjećaš se ičega? pitao je. Čega?

Kako si bio bolestan. Sjećam se kad smo ispalili raketu. Sjećaš se kad smo donijeli stvari s broda?

Sjedio je pijuckajući sok. Pogledao ga je. Nisam malouman, rekao je. Znam.

Imao sam čudne snove. O čemu? Neću ti reći.

U redu je. Želim da opereš zube. S pravom pastom za zube. Da.

Dobro.

Provjerio je konzerve s hranom, ali nije našao ništa sumnjivo. Bacio je nekoliko onih koje su izgledale suviše zahrđalo. Uvečer su sjedili kraj vatre i dječak je pio vruću juhu, a čovjek je preokretao odjeću koja se sušila na štapovima, pa sjeo gledajući ga dok dječaku nije postalo neugodno. Prestani me gledati, tata, rekao je.

Dobro.

Ali nije.

Za dva su dana šetali plažom sve do rta i natrag, vukući noge u plastičnim povojima. Jeli su mnogo, a čovjek je konopcima i štapovima razvio jedro kao zaklon od vjetra. Smanjili su zalihe onoga što su mogli natovariti na kolica i mislio je da bi mogli krenuti za dva dana. Onda je, vraćajući se do logora popodne, u pijesku ugledao tragove čizama. Stao je i pogledao po plaži. O, Kriste, rekao je. O, Kriste.

Što je, tata?

Izvukao je pištolj iz pojasa. Dođi, rekao je. Požuri.

Cerade više nije bilo. Ni deka. Boce s vodom i zalihe hrane. Jedro je bilo strgnuto i vjetar ga je otpuhao na dine. Nije bilo njihovih cipela. Potrčao je kroz more obalne trave do mjesta gdje je ostavio kolica, ali njih više nije bilo. Sve. Ti budalo, rekao je. Glupa budalo.

Dječak je stajao širom otvorenih očiju. Što se dogodilo, tata? Sve su uzeli. Dođi.

Dječak je podigao pogled. Počeo je plakati.

Ostani kraj mene, rekao je čovjek. Ostani blizu mene.

Vidio je tragove kolica u sipkom pijesku. Tragove čizama. Koliko njih? Izgubio je trag na zemlji iza paprati i onda ga ponovo našao. Kad su stigli na cestu, zaustavio je dječaka rukom. Cesta je bila izložena vjetru s mora i puna pepela, osim na ponekim mjestima. Nemoj hodati po cesti, rekao je. I prestani plakati. Moramo istresti pijesak s nogu. Evo. Sjedni ovdje.

Odvezao je krpe i istresao ih i ponovo privezao. Moraš mi pomoći, rekao je. Tražimo pijesak. Pijesak na cesti. Čak i samo malo. Da vidimo u kojem su smjeru otišli. Dobro?

Dobro.

Krenuli su po asfaltu u suprotnim smjerovima. Nije daleko odmakao kad ga je dječak pozvao. Evo ga, tata. Krenuo je prema njemu. Kad je stigao, dječak je čučao na cesti. Evo, ovdje, rekao je. Bila je to mala hrpica pijeska s plaže, otpala odnekud ispod kolica. Čovjek je ustao i pogledao niz cestu. Dobro si napravio, rekao je. Idemo.

Krenuli su brzim korakom. Mislio je da će moći izdržati tempo, ali nije mogao. Morao je stati, nagnuti se i kašljati. Pogledao je dječaka, teško dišući. Moramo sporije hodati, rekao je. Ako nas čuju, sakrit će se pokraj ceste. Hajdemo.

Koliko ih ima, tata?

Ne znam. Možda samo jedan.

Hoćemo ih ubiti?

Ne znam.

Nastavili su. Već je bilo kasno i trebao im je još sat vremena do sumraka, kad su stigli lopova, pognutog nad kolicima, koji se vukao cestom ispred njih. Kad se osvrnuo i ugledao ih, pokušao je pobjeći s kolicima, ali nije mogao i konačno je stao iza kolica, držeći u ruci mesarski nož. Kad je vidio pištolj, odmaknuo se korak natrag, ali nije ispustio nož.

Makni se od kolica, rekao je čovjek.

Pogledao ih je. Pogledao je dječaka. Bio je jedan od odbačenih iz neke od komuna, odrezanih prstiju desne ruke. Pokušao ju je sakriti

iza sebe. Kao neka lopatica od mesa. Kolica su bila visoko natovarena. Uzeo je sve.

Odmakni se od kolica i spusti nož.

Pogledao je oko sebe. Kao da će odnekud stići pomoć. Mršav, mrk, bradat, prljav. Zalijepio je staru plastičnu kabanicu trakom. Pištolj je mogao i ovako opaliti, ali čovjek ga je ipak zapeo. Dva glasna klika. Osim toga, u tišini slane močvare čulo se samo njihovo disanje. Osjećali su kako mu je odjeća smrdjela. Ako ne baciš nož i ne odmakneš se od kolica, rekao je čovjek, raznijet ću ti mozak. Lopov je pogledao dijete i ono što je vidio rastriježnilo ga je. Spustio je nož na vrh pokrivača i odmaknuo se i stao.

Natrag. Još.

Koraknuo je unatrag.

Tata? zazvao je dječak.

Budi tiho.

Držao je pogled na lopovu. Proklet bio, rekao je.

Tata, molim te, nemoj ga ubiti.

Pijačkaševе su se oči divlje trgnule. Dječak je plakao.

Hajde, čovječe. Napravio sam što si htio. Poslušaj dijete.

Skini odjeću.

Što?

Skini se. Svaku prokletu krpicu.

A daj. Nemoj tako.

Ubit ću te na mjestu.

Nemoj tako, čovječe.

Neću ti ponovo govoriti.

U redu. U redu. Samo se smiri.

Skidao se polako i gomilao prnje na cesti.

Cipele.

Daj, čovječe.

Cipele.

Lopov je pogledao dječaka. Ovaj se okrenuo i stavio ruke preko ušiju. U redu, rekao je. U redu. Sjeo je gol na cestu i počeo odvezivati trule kožnate vezice sa stopala. Onda je ustao, držeći ih u jednoj ruci.

Stavi ih na kolica.

Koraknuo je naprijed i stavio cipele povrh pokrivača i odmaknuo se. Stajao je ondje ranjiv i gol, prljav, izgladnio. Pokrio se rukom. Već je drhtao.

Stavi i odjeću na kolica.

Sagnuo se i pokupio prnje i nabacio ih povrh cipela. Stajao je ondje s rukama na međunožju. Nemoj to raditi, čovječe. A ti si to mogao napraviti nama? Preklinjem te. Tata, rekao je dječak. Hajde. Slušaj dijete. Pokušao si nas ubiti.

Umirem od gladi, čovječe. Ti bi napravio isto.

Uzeo si nam sve.

Daj, čovječe. Umrijet ću.

Ostavit ću te onako kako si ti ostavio nas.

Daj. Preklinjem te.

Čovjek je povukao kolica i stavio pištolj na vrh i okrenuo se i krenuo cestom prema jugu. Dječak pored njega plakao je; ostavljali su na cesti iza sebe голу i tanku priliku, koja je drhtala i grčila se.

Dječak se osvrnuo. O, tata, jecao je.

Prestani.

Ne mogu prestati.

Što misliš da bi se nama dogodilo da ga nismo uhvatili? Samo prestani.

Pokušavam.

Kad su stigli do zavoja na cesti, čovjek je još stajao na istom mjestu. Nije imao kuda. Dječak se i dalje osvrtao i kad ga više nije mogao vidjeti, prestao je i sjeo na cestu, jecajući. Čovjek je stao i izvukao njihove cipele iz kolica i sjeo i počeo skidati krpe s dječakovih nogu. Moraš prestati plakati, rekao je.

Ne mogu.

Obukao im je cipele i onda ustao i vratio se malo po cesti, ali više nije vidio lopova. Onda se vratio i stao nad dječaka. Otišao je, rekao je. Dođi.

Nije otišao, rekao je dječak. Podigao je pogled. Lice mu je bilo prošarano čađom. Nije otišao. Što hoćeš?

Samo mu pomози, tata. Umrijet će. Ionako će umrijeti. Tako se boji, tata.

Čovjek je čučnuo i pogledao ga. I ja se bojim, rekao je. Razumiješ? Bojim se.

Dječak nije odgovorio. Samo je sjedio pognute glave, jecajući. Ti nisi taj koji se treba brinuti o svemu.

Dječak je nešto rekao, ali čovjek ga nije razumio. Što? pitao je. Podigao je pogled, vlažno i prljavo lice. Da, jesam, rekao je. Ja sam taj.

Dogurali su klimava kolica natrag do mjesta gdje su ih ostavili i stajali ondje na hladnoći i sve gušćem mraku i vikali, ali nitko nije došao.

Boji nam se odgovoriti, tata.

Jesmo tu stali? Ne znam. Mislim.

Pošli su dalje po cesti i zazivali kroz prazan sumrak, glasovi su im se gubili preko sve tamnije obale.

Stali su i vikali s dlanovima oko usta, vičući bezumno u pustoš. Konačno je istovario čovjekove cipele i odjeću na cestu. Na njih je stavio kamen. Moramo krenuti, rekao je. Moramo krenuti.

Napravili su logor bez vatre. Izabrao je konzerve za večeru i prigrizao ih na plinskom plameniku. Jeli su, a dječak nije govorio. Čovjek mu je pokušao pogledati lice pod plavim svjetlom plamenika.

Nisam ga htio ubiti, rekao je. Dječak nije odgovorio. Zamotali su se u pokrivače i ležali u mraku.

Mislio je da čuje more, ali to je vjerojatno bio samo vjetar. Po njegovom disanju znao je da je dječak budan, a nakon nekog vremena i progovorio je: Ali ipak smo ga ubili.

Ujutro su jeli i krenuli dalje. Kolica su bila toliko natovarena da ih je bilo teško gurati i jedan od kotača popuštao je. Cesta je zavijala uz obalu, mrtve obalne trave nadvile su se nad kolnik. More boje olova pomicalo se u daljini. Tišina. Probudio se u noći uz sumorno ugljeno svjetlo putujućeg mjeseca iza oblaka, tako da su se vidjeli obrisi stabala. Okrenuo se kašljući. Osjetio je miris kiše koja dolazi. Dječak je bio budan. Moraš pričati sa mnom, rekao je.

Pokušavam.

Țao mi je što sam te probudio. U redu je.

Ustao je i otišao do ceste. Njezino je crno tijelo išlo iz mraka u mrak. Onda udaljena potmula tutnjava. Ne grmljavina. Osjetio ju je pod nogama. Zvuk ničemu sličan i neopisiv. Nešto nemjerljivo pomicalo se u mraku. Sama se zemlja stezala na hladnoći. Nije se ponovilo. Koje je doba godine?

Koliko je staro dijete? Izašao je na cestu i stao. Tišina. Salitra isparava iz zemlje. Naziru se blatnjavi obrisi poplavljenih gradova, spaljenih do linije vode. Na raskrižjima zemljišta s dolmenima gdje leže i trunu nijeme kosti proroka. Osim vjetra nema zvukova. Što reći? Je li ovo izgovorio živ čovjek? Je li naoštrio pero nožićem i upisao to crnilom ili čađom? U nekom razumnom i zapisanom trenu. Dolazi mi ukrasti oči. Zapečatiti mi usta zemljom.

Opet je pregledao sve konzerve, jednu po jednu, držeći ih u ruci i stežući ih kao čovjek koji provjerava zrelost voća na tržnici. Izabrao je dvije koje su mu se činile sumnjive i spakirao ostatak u kolica pa su ponovo krenuli cestom. Za tri dana stigli su do malog lučkog grada i sakrili kolica u garažu iza kuće i na njih nagomilali stare kutije i sjeli u kuću da vide hoće li netko doći. Nitko nije došao. Pregledao je kuhinjske ormariće, ali ondje nije bilo ničega. Trebao je vitamin D za dječaka, ili će dobiti rahitis. Svjetlo boje vode za pranje zgrušavalo se na prijavom staklu prozora. Dječak se naslonio na stol s glavom na rukama.

Prošli su kroz grad i dolje među dokove. Nikoga nisu vidjeli. U džepu kaputa imao je pištolj, a u ruci signalni pištolj. Prešli su lukobran, grube daske tamne od katrana i klinovima pričvršćene za drvo ispod njih. Drvene bitve. Blagi miris soli i karbolineuma. Na dalekoj obali redovi skladišta i obris tankera, crvenog od hrđe. Visoki kran na sivom nebu. Nema ovdje nikoga, rekao je. Dječak nije odgovorio.

[Gurali su](#) kolica kroz pokrajnje ulice i preko željezničkih tračnica do glavne ceste na drugom kraju grada. Kad su prolazili zadnju tužnu drvenu kuću, nešto mu je prozujalo kraj glave i otkotrljalo se niz ulicu i udarilo u zidanu zgradu na drugoj strani. Zgrabio je dječaka i bacio se na njega i povukao kolica bliže sebi. Prevrnula su se pa su se cerada i pokrivači prosuli po cesti. Na gornjem prozoru kuće vidio je čovjeka kako napinje luk u njihovom smjeru i gurnuo dječakovu glavu dolje, pokušavajući ga zaštititi svojim tijelom. Čuo je tup zvuk odapete tetive i osjetio oštar vrući bol u nozi. Ti đubre jedno, rekao je. Đubre. Dočepao se pokrivača i trgnuo ga i dohvatio signalni pištolj i podigao ga i zapeo i naslonio ruku na stranicu kolica. Dječak se držao za njega. Kad je strijelac ponovo stao pred prozorski okvir i zapeo luk, čovjek je opalio. Raketa je krenula prema prozoru u

dugom bijelom luku i onda su čuli kako strijelac vrišti. Dograbio je dječaka i gurnuo ga dolje i navukao pokrivače preko njega. Ne miči se,, rekao je. Ne miči se i ne gledaj. Izvukao je pokrivače na ulicu i potražio kutiju signalnog pištolja. Konačno je spuznula iz kolica i otvorio ju je i izvadio rakete i napunio pištolj i zatvorio ga, a ostale rakete stavio u džep. Samo ostani tako, prošaptao je.

Podragao je dječaka preko pokrivača i ustao i potrčao, šepajući, preko ceste.

Ušao je u kuću kroz stražnja vrata sa signalnim pištoljem u visini pojasa. Osjećao je hladan, septični smrad zapaljenog magnezija. Od kuće nije ostalo ništa osim zidova. Prošao je kroz dnevnu sobu i stao pred stubištem. Čuo je kako gore šišti raketa. Kroz prednji prozor pogledao je kolica koja su ležala na ulici. Onda je krenuo gore.

Țena je sjedila u kutu i grčila muškarca. Skinula je kaput kako bi ga pokrila. Čim ga je vidjela, počela je psovati. Raketa je gorjela na podu, sikćući, a cijela je soba bila osvjetljena jarkom, bijelom svjetlošću. Zid je gorio, a magnezij je već zapalio i pod. Prešao je sobu i pogledao kroz prozor. Țenine su ga oči pratile. Mršava, slaba siva kosa. Kaput se dimio. Tko je još gore?

Nije odgovorila. Prošao je pored nje i pregledao ostale sobe. Noga mu je gadno krvarila. Osjećao je kako mu se hlače lijepe za kožu. Vratio se u prednju sobu. Gdje je luk? pitao je.

Nemam ga.

Gdje je?

Ne znam.

Ostavili su vas ovdje, zar ne? Sama sam sebe ostavila.

Okrenuo se i šepajući sišao niza stube. Vrući je magnezij pao kroz strop i gorio na donjem podu.

Otvorio je prednja vrata i izašao na ulicu natraške, promatrajući kuću. Kad je stigao do kolica, podigao ih je i natovarao njihove stvari. Ostani blizu mene, prošaptao je dječaku. Ostani blizu.

Stali su u robnoj kući na kraju grada. Progurao je kolica u stražnju sobu i zatvorio vrata i na njih naslonio kolica. Izvadio je plamenik i spremnik plina i upalio ih i stavio na pod, a onda je otkopčao remen i skinuo zakrvavljene hlače. Dječak ga je promatrao. Strijela mu se zabila odmah iznad koljena i razrezala kožu oko sedam, osam centimetara. Još je krvario i cijelo mu je bedro bilo blijedo i znao je

da je rana duboka. Ručno izrađena strijela širokog vrha, iskovana iz metalnih pločica, možda stare žice, pitaj Boga čega. Pogledao je dječaka. Vidi možeš li naći kutiju za prvu pomoć, rekao je.

Dječak se nije pomaknuo.

Donesi prvu pomoć, zaboga. Nemoj samo sjediti.

Poskočio je, otišao do vrata i kopao ispod cerade i pokrivača na kolicima. Vratio se s kutijom i dao je ocu, koji ju je uzeo bez riječi i stavio je na betonski pod ispred sebe i otvorio kopče i kutiju. Pojačao je plamen kako bi dobio više svjetla. Donesi mi bocu s vodom, rekao je. Dječak je donio bocu i čovjek je otvorio poklopac i polio ranu vodom, držeći rubove rane zajedno dok je brisao krv. Posuo je ranu antiseptikom i zubima otvorio plastičnu omotnicu i izvadio malu kiruršku iglu i namotaj svilenog konca i, podigavši svilu prema svjetlu, provukao je kroz iglenu ušicu. Uzeo je stezaljku iz kutije i primio njome iglu i počeo šivati ranu. Radio je brzo i nepažljivo. Dječak je čučao na podu. Pogledao ga je i ponovo se vratio šavovima. Ne moraš gledati, rekao je.

Hoće biti dobro?

Je. Bit će dobro.

Boli?

Da. Boli.

Provukao je čvor niz konac i učvrstio ga i škarama iz kutije prve pomoći odrezao konac i pogledao dječaka. On je promatrao zašivenu ranu.

Țao mi je što sam vikao na tebe.

Pogledao je. U redu je, tata.

Idemo ispočetka.

Dobro.

Ujutro je padala kiša i jak je vjetar klepetao staklima sa stražnje strane zgrade. Ustao je i pogledao van. Čelični je dok napola uronio u zaljev. Palube potopljenih ribarskih brodića virile su iz sive vode.

Ništa se nije micalo. Ono što se moglo pomaknuti odavno je otpuhao vjetar. U nozi mu je bubnjalo, pa je podigao gazu i ponovo dezinficirao ranu i pogledao je. Meso je nateklo i pobijelilo oko crnih šavova. Pokrio je ranu i navukao hlače skorene od krvi.

Proveli su ondje dan, sjedeći između kutija i sanduka. Moraš pričati sa mnom, rekao je. Pričam. Jesi siguran? Hoćeš mi ispričati priču?

Ne.

Zašto ne?

Dječak ga je pogledao i onda se okrenuo. Zašto ne?

Te priče nisu stvarne.

Ne moraju biti stvarne. To su priče.

Da. Ali u pričama uvijek pomažemo ljudima, a mi ne pomažemo ljudima.

Zašto mi nećeš ispričati priču?

Ne želim.

Dobro.

Nemam više priča.

Možeš mi ispričati priču o sebi.

Već znaš sve priče o meni. Bio si ondje.

Imaš priča o sebi koje ja ne znam.

Misliš, kao snove?

Kao snove. Ili ono o čemu razmišljaš. Je, ali priče bi trebale biti sretno. Ne moraju biti. Ti uvijek pričaš sretno priče.

Zar nemaš nekih sretnih? One su više kao stvarni život. Ali moje priče nisu. Tvoje priče nisu. Ne.

Čovjek ga je promatrao. Stvarni je život prilično gadan? Što ti misliš?

Pa mislim da smo još tu. Puno se loših stvari dogodilo, ali mi smo još tu. Je.

Ne misliš da je to jako dobro. U redu je.

Privukli su stol prozorima i rasprostrli pokrivače i dječak je legao na trbuh i gledao prema zaljevu.

Čovjek je sjedio s ispruženom nogom. Na pokrivaču između njih bila su dva pištolja i kutija raketa.

Nakon nekog vremena čovjek je rekao: Mislim da je prilično dobro. To je prilično dobra priča. Vrijedi nešto.

U redu je, tata. Hoću samo malo biti tiho.

A što je sa snovima? Nekad si mi pričao snove.

Ne želim pričati ni o čemu.

Dobro.

Ionako nemam dobre snove. Uvijek su o nečemu lošem. Rekao si da je to u redu jer dobri snovi nisu dobar znak. Možda. Ne znam.

Kad se probudiš kašljući, odeš na cestu ili nekamo, ali još te mogu čuti kako kašlješ. Tao mi je.

Jednom sam te čuo da plačeš. Znam.

Dakle, ako ja ne smijem plakati, ne smiješ ni ti. Dobro.

Hoće ti noga ozdraviti? Da.

Ne kažeš to samo tako? Ne.

Jer se čini da je jako ozlijeđena. Nije tako loše.

Onaj nas je čovjek pokušao ubiti. Da?

Da. Je.

Jesi ga ubio?

Ne.

To je istina? Da.

Dobro.

To je u redu?

Da.

Mislio sam da ne želiš pričati? Ne želim.

Otišli su dva dana poslije, čovjek šepajući iza kolica i dječak blizu njega sa strane sve dok nisu izašli iz predgrađa. Cesta je vodila uz nisku sivu obalu i na cesti je bilo pješćanih nanosa, koje su ondje ostavili vjetrovi. Bilo je teško hodati i na mjestima su morali otkapati pijesak daskom koju su vozili ispod kolica. Sjeli su zaklonjeni dinama i proučavali kartu. Ponijeli su plamenik i zagrijali vodu i napravili čaj i sjedili umotani u pokrivače zbog vjetra. Dolje na obali bile su trošne daske prastarog broda. Sive, solju izjedene grede. Nagrizeno željezo boje jorgovana, iznojeno u nekom koritu u Cadizu ili Bristolu i iskovano na pocrnjelom nakovnju kako bi prkosilo moru barem tristo godina. Sutradan su prošli kroz daščane ruševine obalnog odmarališta i krenuli cestom prema unutrašnjosti, kroz borovu šumu, po dugom, ravnom asfaltnom putu, posutom borovim iglicama i s vjetrom u tamnim stablima.

U podne je sjeo na cestu i pri najboljem mogućem svjetlu razrezao šavove škarama i vratio ih u kutiju i izvadio stezaljku. Onda je povadio male crne konce iz kože, pritišćući je palcem. Dječak je sjedio na cesti i promatrao ga. Čovjek je stezaljkom povadio jedan po jedan konac. Male kaplje krvi.

Kad je završio, spremio je stezaljku i previo ranu gazom. Onda je ustao i navukao hlače i dodao dječaku kutiju prve pomoći da je

spremi.

To je boljelo, zar ne? pitao je dječak.

Da. Boljelo je.

Jako si hrabar?

Samo malo.

Što je najhrabrija stvar koju si ikad napravio? Pljunuo je krv na cestu. Ustao jutros, rekao je. Stvarno?

Ne. Nemoj me slušati. Hajde, idemo.

Navečer, turoban obris još jednog obalnog grada, grupa visokih zgrada blago nagnuta. Mislio je kako su željezne armature omekšale na vrelini i onda se ohladile, tako da su zgrade ostale stajati izvan osi. Otopljeno je staklo visjelo smrznuto niz zidove kao preljev na torti. Nastavili su. U noćima se ponekad budio u crnoj i ledenoj pustoši pastelnih svjetova ljudske ljubavi, pjeva ptica, sunca.

Naslonio je čelo na prekrížene ruke preko ručke kolica i nakašljao se. Pljunuo je krv. Sve je češće morao zastajati i sve se više odmarati. Dječak ga je promatrao. Na nekom bi ga drugom svijetu dijete već počelo odmicati od sebe. Ali ni on nije imao život. Znao je da dječak noću leži budan, slušajući diše li.

Dani su glibili dalje, bez broja i kalendara. Po autocesti u daljini stoje duge kolone nagorenih i hrdajućih automobila. Gole felge kotača upale u gustu, sivu bljuzgu istopljene gume, i pocrnjeli namotaji žice. Spaljeni leševi smanjeni na veličinu djeteta i uspravljeni na golim oprugama sjedala.

Deset tisuća snova zakopano je s njihovim smrvljenim srcima. Nastavili su. Gazili su mrtav svijet kao štakori u kotaču. Noći su bile mrtvački tihe i još mrtvije crne. Tako hladne. Jedva da su razgovarali. Kašljao je cijelo vrijeme, a dječak ga je gledao kako pljuje krv. I vukao se za njim. Prljav, otrcan, beznadan. Čovjek bi stao i naslonio se na kolica, a dječak bi nastavio hodati i onda stao i osvrnuo se i podigao suzne oči i vidio ga kako stoji ondje na cesti, gledajući ga iz neke nezamislive budućnosti, svijetleći u toj pustoši kao tabernakul.

Cesta je prelazila osušenu močvaru, gdje su sige leda izbijale iz smrznutog blata kao pećinski ukrasi.

Pored ceste ostaci neke stare vatre. Iza toga dugački betonski nasip. Mrtva močvara. Mrtvo drveće iznad sive vode oblijepljeno sivom, prastarom močvarskom mahovinom. Svilene barice pepela uz

rub. Stajao je naslonjen na prijavu betonsku ogradu. Možda će se nakon uništenja svijeta konačno vidjeti kako je napravljen. Oceani, planine. Nezgrapna kontrapredstava svega što prestaje biti.

Pometena pustoš, žedna i hladno svjetovna. Tišina.

Počeli su nalaziti gomile mrtvih, otpalih borovih iglica i velike otkose ruševina po okolici. Olupine zgrada rasute posvuda i klupka žice sa stupova uz cestu, zapetljane kao vuna za pletenje. Cesta je bila puna smeća i krhotina, pa su se teško probijali kolicima. Konačno su sjeli uz cestu i zurili u to što je bilo pred njima. Krovovi kuća, debla. Čamac. Otvoreno nebo iza kojeg se u daljini valjalo i premještalo zagasito plavo more.

Prevrtali su olupine razasute uz cestu i na kraju pronašli platnenu torbu koju je čovjek mogao prebaciti preko leda i mali kovčeg za dječaka. Zapakirali su pokrivače i ceradu i što im je ostalo konzervirane hrane i ponovo krenuli s naprtnjačama i torbama, ostavivši kolica. Penjali su se kroz ruševine. Polako. Morao je zastajkivati i odmarati se. Sjeo je u dvosjed kraj ceste, čija su sjedala bila napuhnutu od vlage. Presavijen, kašljući. Skinuo je okrvavljenju masku s lica, ustao i oprao je u jarku i iscijedio i onda stao na cestu. Dah mu se ledio. Zima ih je dostigla. Okrenuo se i pogledao dječaka.

Stajao je sa svojim koferom kao siročić koji čeka autobus.

Za dva su dana stigli do široke plimne rijeke, gdje se most urušio u rijeku koja je sporo tekla. Sjeli su na puknuti potporni zid ceste i gledali kako se rijeka u svom tijeku vraća i vrtloži oko željezne rešetke. Pogledao je preko rijeke prema zemlji iza nje. Što ćemo sad, tata? pitao je.

Hodali su po dugom ispljuvku plimnog blata, gdje je ležao napola zakopan brodić i promotrili ga.

Bio je posve zapušten. U vjetru je bilo i kiše. Vukli su se plažom s prtljagom i tražili sklonište kojeg nije bilo. Prikupili su gomilu drva koštane boje, koje je ležalo uz obalu i zapalili vatru i sjedili na dinamama s ceradom preko glave i gledali kako sa sjevera dolazi hladna kiša. Padala je jako, utiskujući jamice u pijesak. Vatra se pušila i dim se vrtložio u sporim zavojima i dječak se zgurio ispod cerade po kojoj je bubnjala kiša i uskoro je zaspao. Čovjek je povukao plastiku preko glave kao kapuljaču i promatrao sivo more

zastrto kišom i valove kako se lome i umiru na obali i ponovo povlače preko tamnog i istočkanog pijeska.

Sutradan su ponovo krenuli u unutrašnjost. Široka niska udolina gdje su paprat, hortenzije i divlje orhideje živjele kao pepelna obličja koje vjetar još nije dosegno. Napredovali su mučno. Nakon dva dana, kad su izašli na cestu, spustio je torbe i sjeo, pognut, s rukama preko prsiju, i kašljao dok više nije mogao. U dva su dana možda prešli petnaest kilometara. Prešli su rijeku i uskoro su došli na raskrižje. U nizini je oluja prešla preko prevlake i plegla mrtva, crna stabla od istoka prema zapadu kao travu na dnu potoka. Ovdje su logorovali i, kad je legao, znao je da ne može dalje i da je to mjesto gdje će umrijeti. Dječak je sjedio i promatrao ga, očima punim suza. O, tata, rekao je.

Gledao ga je kako dolazi kroz travu i kleči sa šalicom vode koju je donio. Oko njega je posvuda bilo svjetlosti. Uzeo je šalicu i popio i legao. Imali su još zadnju konzervu bresaka, ali natjerao je dječaka da je pojede i nije htio uzeti nimalo. Ne mogu, rekao je. U redu je.

Sačuvao sam ti pola.

Dobro. Čuvaj do sutra.

Uzeo je šalicu i odmaknuo se, a svjetlost se micala s njim. Pokušao je napraviti šator od cerade, ali čovjek mu nije dopustio. Rekao je da ne želi da ga išta pokriva. Ležao je gledajući dječaka kraj vatre.

Htio je sve vidjeti. Pogledaj oko sebe, rekao je. Nema proroka u dugoj zemaljskoj povijesti čije se riječi danas ovdje nisu obistinile. Što god da je predvidio, bio je u pravu.

Dječaku se učinilo da je u vjetru namirisao moker pepeo. Otišao je na cestu i vratio se vukući komad iverice sa smeća uz cestu. U zemlju je kamenom zabio štapove i od iverice napravio klimavu nadstrešnicu, ali na kraju nije kišilo. Ostavio je signalni pištolj i uzeo pištolj i u okolici potražio bilo što za jelo, ali vratio se praznih ruku. Čovjek ga je uzeo za ruku, isprekidano dišući. Moraš ići dalje, rekao je. Ne mogu ići s tobom. Ti moraš dalje. Ne znaš što možeš naći dalje na cesti. Uvijek smo imali sreće. Imat ćeš je opet. Vidjet ćeš. Samo idi dalje. U redu je.

Ne mogu.

U redu je. Ovo se već dugo sprema. Sad je tu. Idi dalje na jug. Radi sve kako smo zajedno radili. Bit ćeš dobro, tata. Moraš.

Ne, neću. Uvijek drži pištolj kraj sebe. Moraš pronaći dobre momke, ali ne smiješ riskirati. Ne riskiraj. Čuješ me. Hoću biti s tobom. Ne možeš. Molim te.

Ne možeš. Moraš dalje nositi vatru.

Ne znam kako.

Znaš.

Stvarna je? Vatra? Da.

Gdje je? Ne znam gdje je.

Znaš. U tebi je. Uvijek je bila ondje. Vidim je.

Uzmi me sa sobom, tata. Ne mogu. Molim te, tata.

Ne mogu. Ne mogu držati mrtvog sina na rukama. Mislio sam da mogu, ali ne mogu.

Rekao si da me nikad nećeš napustiti.

Znam. Ćao mi je. Cijelo je moje srce uz tebe. Uvijek. Ti si najbolji. Uvijek si bio. I ako ja nisam ovdje, još možeš sa mnom razgovarati. Možeš pričati sa mnom i ja ću s tobom. Vidjet ćeš.

Hoću te čuti?

Da. Hoćeš. Zamislit ćeš da me čuješ. I čut ćeš me. Moraš vježbati. Samo ne odustaj. Dobro? Dobro.

Dobro.

Stvarno se bojim, tata.

Znam. Ali bit ćeš u redu. Imat ćeš sreće. Znam da hoćeš. Sad moram prestati govoriti. Opet ću početi kašljati. U redu je, tata. Ne moraš govoriti. U redu je.

Otišao je niz cestu koliko se god usudio i onda se vratio. Otac je spavao. Sjeo je s njim pod ivericu i promatrao ga. Zatvorio je oči i razgovarao s njim, a on je žmirio i slušao. Onda je ponovo pokušao.

Probudio se u tami, kašljući polako. Ležao je i slušao. Dječak je sjedio kraj vatre, umotan u pokrivače i promatrao ga. Kapanje vode. Svjetlo blijedi. Snovi se šuljaju u svijet budnih. Kapalo je u pećini.

Svjetlo je bila svijeća koju je dječak nosio u okruglom svijećnjaku od istucanog bakra. Vosak je kapao po kamenju. Tragovi nepoznatih bića u okamenjenom praporu. U tom su hladnom hodniku stigli do točke bez povratka, koja se od početka mjeri svjetlom koje su nosili u sebi.

Sjećaš se malog dječaka, tata? Da. Sjećam se.

Misliš da je dobro, onaj mali dječak?

O, da. Mislim da je dobro.

Misliš da se izgubio?

Ne. Mislim da se nije izgubio.

Bojim se da se izgubio.

Mislim da je dobro.

Ali tko će ga naći ako se izgubio? Tko će naći malog dječaka? Dobrota će naći malog dječaka. Uvijek je bilo tako. I opet će biti.

Spavao je blizu oca te noći i grlio ga, ali kad se ujutro probudio, otac je bio hladan i ukočen. Sjedio je ondje dugo i plakao i onda je ustao i prešao kroz šumu na cestu. Kad se vratio, kleknuo je kraj oca i držao ga za hladne ruke i izgovarao mu ime, opet i opet.

Ostao je ondje tri dana i onda izašao na cestu i pogledao dolje i otkuda su došli. Netko je dolazio.

Počeo se okretati da pobjegne u šumu, ali nije. Stajao je na cesti i čekao s pištoljem u ruci. Nabacao je sve pokrivače na oca. Bilo mu je hladno i bio je gladan. Čovjek se približio i promatrao ga. Bio je odjeven u sivo-žutu skijašku jaknu. Nosio je sačmaricu naopako preko ramena na ispletеноj kožnatoj vrpци i najlonski pojas s mecima. Veteran iz starih bitaka, bradat, s ožiljkom preko obraza i polomljenih kostiju i s okom koje je bježalo. Kad je progovorio, usta su mu se čudno micala, kao i kad se nasmiješio.

Gdje je čovjek s kojim si bio?

Umro je.

Je li to bio tvoj otac?

Da. Bio je moj tata.

Țao mi je.

Ne znam što da radim.

Mislim da trebaš poći sa mnom.

Jesi ti jedan od dobrih momaka?

Čovjek je odmaknuo kapuljaču s lica. Kosa mu je bila duga i zapetljana. Pogledao je u nebo. Kao da je ondje bilo ičega da se vidi. Pogledao je dječaka. Da, rekao je. Ja sam jedan od dobrih momaka.

Zašto ne spremiš pištolj?

Ne smijem nikome dati da mi uzme pištolj. Bez obzira na sve.

Ne želim tvoj pištolj. Samo neću da ga upireš u mene.

Dobro.

Gdje su ti stvari? Nemam mnogo stvari. Imaš li vreću za spavanje?
Ne.

Što imaš? Neke pokrivače? U njih je umotan moj tata. Pokaži mi.

Dječak se nije pomaknuo. Čovjek ga je gledao. Čučnuo je na jedno koljeno i povukao sačmaricu ispod ruke i stavio je na cestu i naslonio se na kundak. Meci u držačima pojasa bili su rukom punje-ni, a krajevi zaliveni voskom. Mirisao je na dim drva. Vidi, rekao je. Možeš birati. Raspravljali smo trebamo li se uopće vraćati po tebe. Možeš ostati ovdje sa svojim tatom i umrijeti ili možeš poći sa mnom. Ako ostaneš, moraš se držati dalje od ceste. Ne znam kako ste došli ovako daleko. Ali trebao bi poći sa mnom. Bit će ti dobro.

Kako ću znati da si ti jedan od dobrih momaka?

Ne znaš. Morat ćeš riskirati.

Nosite vatru?

Što?

Nosite vatru?

Malo si čudan, znaš?

Ne.

Samo malo.

Je.

To je u redu.

Onda?

Što, nosimo vatru?

Da.

Je. Nosimo.

Imate djecu?

Imamo dječaka i djevojčicu.

Koliko imaju godina?

Otprilike kao i ti. Možda malo više.

I niste ih pojeli.

Ne.

Vi ne jedete ljude.

Ne. Mi ne jedemo ljude.

I ja mogu s vama?

Da. Možeš.

Dobro onda.

Dobro.

Ušli su u šumu i čovjek je čučnuo i pogledao sivi i ispijeni lik pod nadutom pločom iverice. Jesu li to sve deke koje imaš? Da.

Ono je tvoj kovčeg? Da.

Ustao je. Pogledao je dječaka. Idi sad na cestu i čekaj me. Ponijet ću sve.

Što će biti s mojim tatom?

Što s njim?

Ne možemo ga samo ostaviti ovdje.

Da, možemo.

Ne želim da ga drugi ljudi vide.

Nema nikoga da ga gleda.

Hoćeš ga pokriti? Jednom dekom?

Da. Hoću.

Idi sada.

Dobro.

Čekao je na cesti i kad se čovjek vratio iz šume, nosio je kovčeg i pokrivače preko ramena. Posložio ih je i dao jednu dječaku. Evo, rekao je. Omotaj se. Hladno ti je. Dječak mu je htio dati pištolj, ali ovaj ga nije htio uzeti. Čuvaj to, rekao je.

Dobro.

Znaš li pucati iz njega?

Da.

Dobro.

Što je s mojim tatom?

Više se ništa ne može napraviti.

Mislim da se trebam s njim pozdraviti.

Možeš sam?

Da.

Hajde onda. Čekat ću te.

Vratio se u šumu i kleknuo kraj oca. Bio je umotan u pokrivač kako je čovjek obećao i dječak ga nije razmatao, nego je sjeo kraj njega i plakao i nije mogao prestati. Plakao je dugo. Razgovarat ću s tobom svaki dan, prošaptao je. I neću zaboraviti. Bez obzira na sve. Onda je ustao i okrenuo se i izašao na cestu.

Kad ga je vidjela, žena ga je zagrlila. O, rekla je, tako mi je drago da te vidim. Ponekad bi s njime razgovarala o Bogu. Pokušao je razgovarati s Bogom, ali najbolje je bilo razgovarati s ocem i

razgovarao je i nije zaboravio. Tena je rekla da je to u redu. Božji dah, rekla je, sada je i njegov dah.

Premda se od početka vremena prenosio od čovjeka do čovjeka.

Jednom su pastrve plivale u potocima u planini. Mogli ste ih vidjeti kako stoje u jantarnoj bujici dok im bijeli rubovi peraja lagano trepere na struji. Mirisale su na mahovinu. Glatke i mišićave i vrckave.

Na leđima im zapleteni uzorci koji su bili karte svijeta kad je nastajao. Karte i labirinti. Onoga što se više nije moglo sastaviti. Ponovno stvoriti odmah. U dubokim gudurama gdje su živjele sve je bilo starije od čovjeka i pjevalo je o tajnama.

KRAJ

15.04.2010.

Table of Contents

[Start](#)